

PETRVS
A' CASTRO
DE FEBRE
MALIGNA.

PETRI A CASTRO
BAYONATIS
FEBRIS
MALIGNA
PVNCTICVLARIS
Aphorismis delineata.

DICATA

Illustrissimo, atque Generosiss. D.

FRANCISCO XAVERIO
FIORINI

Nob. Fluminensi Liburno,

INCL. NAT. GERMANICÆ ART.
CONSILIARIO,

Nec non in celeberrimo Patavino Archigymnasio Almæ DD. Theologorum, Philosophorum, ac Medicorum Vniversitatis Pro-Syndico meritissimo.

PATAVII, MDCLXXXVI.

Typis Iacobi de Cadorinis,
Super. Permissu.

ILLVSTRISSIME, AC Generosiss. D.

Aligna sæuiebat olim per Orbem Febris, cum eo tempore, sapientissimus Petrus a Castroverè salutis Petra, ac Medicinæ Castrum peritissimis in opere experimentis ipsam expellere curauerit, ipsius pariter curandæ methodum in scriptis relaxare præscripsit. Tanti opus prætij ut in lucem ederent insudarunt prela, ut per eiusdem documenta malignam febrem dissipare perciperent mortales.

Mea & prela felici sorte bearunt astra ut in lucem iterum tam prætiosum demandarent opusculum, a quo, veluti Apollinis ab Oraculo Medicinæ arcana studiosa perciperet iuuentus. Ast ut maiori decoratum sorte incederet illud conspicui alicuius Heroi nomine, ut omen reciperet insignire decreui, nec illustrius reperire nomen sum arbitra-

tor quam tuum Illustrissime, ac generosisime Vir, nempe cum litterarum in Cœlo, Medicinæ in sphera sydus eluceas hoc tibi sacrandum erat opus, ut & a tui nominis omine malignam in nihilum redigere febrem ediscerent studiosi. Ingentes generosi tui animi dotes essent iure recensen[illegible]æ, nisi, cum germanicæ sis ortus ab Aquila te magnum patefacere sufficeret, imbelles enim fortes non progenerant Aquilæ Columbas; & cum Inclitæ in Natione Germanica Consiliarius, ac in Artistarum Vniversitate Prorector existas, te magnum dignosci sit satis. Tuo igitur in gremio hoc Opus refoue, & si ab ipso malignam febrem expelli percipitur, ab eodem sors mihi benigna elargiatur, ut, meæ ad incrementum gloriæ, adscriptus ab orbe cognoscar

me me

Dom. tuæ Ill. ac Gener.

Patavij die 15. Augusti 1685.

Humilliss. adstrictiss. & obsequentiss. semper cliens

Iacobus Cadorinus.

AVTORIS PRÆFATIO.

Studiosissimis Meritissimisq; viris Philosophia, ac Medicina DD.

FRANCISCO IONÆ Patric. Veron.
GOTOFREDO TILESIO,
MAXIMILIANO VVALTHERO,
MARTINO VVIRTH,
GEORGIO CHRISTIANO STOBERLINO,
CHRISTIANO DOMNISCH,
BALTHASARI VVALCLKMER,
I. MARTINO FABRO,
SEBASTIANO NETH, Germanis.

Dilectissimis in praxi discipulis

PETRVS A CASTRO
Medicus Veronensis.

Orbi immaniter hac tempestate grassantis, Iuvenes Clarissimi, non semel descriptionẽ postulastis: ecce vobis accuratam, & quanta potui brevitate compilatam exhibeo. Accuratam, quandoquidem rei dignitas non patitur extremis labris tanti momenti disciplinam degustari. Brevem, ut exactius liceat adipisci, mentisq; adytis altius recondi

do-

doctrinam, in qua morborum fere omnium compẽdium invenietis: Ab una namq; ista febre, tanquam de crudeli Pandora pyxide, pullulare vidistis sæpius Morborũ, ac Symptomatũ omne genus Percurrite cerebri morbos, ecce in febri Puncticulari phrenitides, lethargos, typhlomanias, deliria, obliviones, insignes tristitias, cephalæas, vigilias, somnolentias, epilepticos insultus, convulsiones, dentiũ stridores, tremores, horrores, jactationes, surditates, aurium tinnitus, narium hæmorrhagias, vertigines, cæcitates, strabismos, mutitates, & mille alia. Divertite mox paulo inferius; ecce ex alio agmine insurgent, anginæ suffocantes, tusses irrequietæ, fetidi anhelitus difficiles respirationes, pulsuum mille varietates, & ataxiæ, cordis deniq; graviores affectiones, syncope nempe, lipothymia, palpitationes, febriũ omne genus varijs insignitum differentijs. Alia namq; se exhibẽt horrificæ, sudorificæ aliæ, aliæ ampullosæ; seu pemphingodes, aliæ lassitudinariæ, aliæ anxiosæ, urentes, lipyriæ, pallidæ, livi-

da, ut hic usurpem Hippoc. elegantem febrium partitionem 6. Epid sect. 1. tex. 21. vobis exhibentis Principi viscari propter sympathiam adhærebūt acres cardialgiæ, mox ex imo ventre subsilient singultus, inanes nauseæ, vomitus irriti, inappetentia fastidiosissima, sitis inexhausta, & quandoque cum mira linguæ ariditate nulla, linguarū nigredo, ac horrida scabrities. Pertinacissimæ præterea viscerum obstructiones, quin & ipsorū parenchymatum corruptiones immedicabiles, icteri ancipites, intestinorū murmura cruciatus, cholera, diarrhœa, dysenteria, tenesmi, verminationes, urinarū tum laxa profluvia, tum arcta suppressiones, & quod tandem sine admiratione ingenti nō potuistis observare, impudica satyriases rara crisi forsan iudicanda, de qua Hipp. 6. Epid. sect. 2. tex. 31. Sed quid in corporis peripheria, quid in universali corpore non indicabit hydra multiceps ista? Longum esset maculas, pustulas, tumores, parotides, gangranas, anthraces, sudores fœtidos, exsolvētes madores, coliquā-

tes

tes affluxus, dolores ambulatiuos, quid & phthiriases recensere. Sed hæc videntur sufficere, ut vniuersalem ferme praxin in uno morbo, & totã medicinã in uno coaceruatã affectu concipiatis, & flores vestrarũ annua praxi obseruationum accuratè colligatis, serta aliquando paraturi, & Civicis corollis gloriosa redimituri tempora.

Affectus tamen iste, quod videatur in dies ferocius debacchari, & grassari acerbius, tanta dexteritate tractandus venit, ut in singulis singulari utẽdum sit methodo, ac diversa penitus medendi ratione. Quibusdam enim à principio conveniunt lenientia, quibusdam nocent, alios cerebri sudores liberant, alios & plurimos perimunt. Sanguinis evacuatio cunctis semper profuit, sed diversimodè, & apto tempore decentique copia celebrata, non diminuta errore Erasistratico. Metu enim inani infamantur nobilia artis præsidia, & vulgus indelebili, ac pertinaci imbuitur abusu. Modus tamen in rebus est, nec semper effrenandi humores maligni, ablato sanguinis

dulci-

dulci contubernio: nihil perniciosius, si absque delectu, ac præmeditatione usurpetur: vesicantia non valde hoc tēpore prodesse visa sunt: forsan quia crises salubriter futuras divertere possent. Alvi *fluxu major pars evasit, purgantia tamen medicamenta, aut semipurgantia ante decimam quartā exhibita multos in ruinam egerunt, conturbatis magis, ac magis exacerbatis humoribus. Hæc omnia, ac multo plura, non solum in nostris curationibus diligenter annotastis; sed in diversis pariter consultationibus, quas cum Clariss. Veronensibus Archiatris sæpius inivimus. Multa quidem ex abundāti penu Doctissimi* Alexandri Liscæ, *nobilitate, ætate, & consilio excellentis, in quem unum priscorum Veronensium Medicorum, tot seculis ac terris illustrium, antiqui jubaris cuncti simul vidētur radij collimasse. Non minora ex Aurato Equite* Francisco Pona, *Musarum Corculo, & Artis peritia omnigena eruditione, sermonisq; venustate inimitabili Selectissima quam plura ex Lyceo acu-*

tissimi

tissimi Hieronymi Franzoſij (*Lyceum enim valde ſuum ſibi fecit alter Ariſtot.*) *qui ingenij ſagacitate, ſententiarum ſoliditate, ſevera denique gravitate, dignitatis medicæ unicus aſſertor verè dici poteſt. Accuratam deniq; medendi Methodum a meritiſſimo* Octauio Franchino, *prudentia, dexteritate morumq; ſuavitate inſigni. Quibus non pœnitebit ex junioribus adnectere* Alder cum, *ac* Sedarbonum, *quos inter cæteros Collegij Veronenſis peritiſſimos viros ſæpius audiſtis odorem Hippocraticum ſpirantes. Ex his abunde potuiſtis copioſum vobis parare commentum, recteque præmuniri, ut ſi aliquando irato Numine contigerit à tali ferociſſimò hoſte obſideri veſtras civitates, impetũ adorientis valide propulſare, ac fortiter ſuſtinere valeatis. Valete interim, & munuſculum iſtud grato animo, & tenaci memoria accipite.*

Veronæ

FEBRIS MALIGNA
PVNCTICVLARIS
Aphorismis delineata.

SECTIO I.

Natura, ortus, & nomen febris pulicaris; ut antiquis cognita: à pestilentibus, & putridis diversa.

I.

Nconstantem, & incertam huius febris naturam, ex multorum accidentium syndrome, facilè est, etiam mediocriter peritis, adipisci; at ex vno, vel altero signo, & sæpe sub specie boni larvato, non ita facilè: Nam *valdè peritis quandoque medicis similitudines pariunt errores & difficultates.* 6. Epid. s. 8. text. 44.

II.

Sæpe succedit ista febris, ideam referens intermittentium, & tamen breui, quinta

A sci-

scilicet, septima, aut nona, incipit ostendere suam feritatem. Hoc est quod dicitur, febrem mutasse naturam, & factam fuisse malignam: Erat quidem à principio talis, sed occultabantur seminaria. Sic intelligo Hippocratem 7. Epid. tex. 80. ubi errores in victus ratione describens, & edulia pravi succi, ex quibus producitur morbosus apparatus, ait: *Et febres intermittentes, & quibus rigores accidunt, hæ aliquando malignæ sunt.*

III.

Hinc definitio optima huius febris, quæ dicit, febrem quidem continuam esse, sed nulli continuarum adstrictam, cum sæpe sub specie continuarum subintrantium invadat, & redoleat naturam, intermittentium, ut melius fallat. *Quæ enim Tertianæ modum febres referunt, & anxiæ sunt, malignæ*: aiebant Hippocrates l. 1. Coac. text. 34.

IV.

In hoc consistere morbi malignitatem, & versipellem huius febris naturam insinuat eleganter Bassianus Landus in Iatrologia: si quidem per initia medicos facilis se malignus morbus præbet, sed progressu temporis virus alit, & clandestinis insidiis oppugnat, & nullum de se prius judicium fieri permittit, quàm exitium paraverit, & oppresserit, usque adeo incerta eius indicia sunt, ut dum ægro anima est, ma-

gnam plerumque ſpem medico ſaciat; quandoquidem etſi coctionem oſtendat humor, tamen febrem fovet, & præter evidentem rationem producit, adeo ut natura eius, & effectus nequeant ad manifeſtas cauſas redigi.

V.

Germinavit hæc febris iam iam demortua, & nomine etiam ferè obliterato, circa annum 1557. maximam Europæ partem depopulando: refrixiſſe poſtmodum, ac mitigari viſa eſt, ad annum vſque 1570. poſt quem rurſus tranſacto bello Granatenſi, acerbiſſimas reſſumpſit vires, & ad hominum perniciem atrocius repullulavit.

VI.

Nec antiquis certe fuit ignota, cum huius meminerit Hippocrates lib. 2. popul. ſect. 3. text. 2. in hunc modum: *Fiebunt autem in febribus æſtivis circa 7. 8. & 9. diem aſperitudines in cute miliaceæ, culicum morſibus maximè ſimiles, non valde pruriginoſæ.*

Aetius pariter Tetrab. 2. ſect. 1. cap. 129. puncticularem febrem cognoviſſe videtur, cum in principio inquit: *Febrium non quidem ſimpliciorum, ſed à pravis humoribus ortarum, circa totum corpus exoriuntur vibices ſimiles culicum morſibus.* Quod quidem evidentius ab Actuario expreſſum dixerim, cum ait lib. 1. cap. 23.

Multa variaque exanthematum, & papularum genera in cute efflorescunt: siquidem aliјs veluti si à culicibus essent demorsi, aut ab urticis vulnerati, maculæ circa cutem exoriuntur, nonnullis rubræ aut purpereæ, nonnullis nigræ emergunt. quales quotidie ex pulicum cimicumque morsibus apparent: cæterum ex rubentibus deteriores sunt purpureæ, omnium pessimæ nigræ. Neque harum macularum notitia caruisse Celsum, videntur afferere hæc verba: *Cum modo circa totum corpus, modo secundum singulas eius particulas pustulæ quædam nascuntur, similes his, quæ ex urtica verberante efficiuntur, quæ à Græcis exanthemata vocantur.* lib. 5. c. 28.

VII.

Vt varia huius febris est natura sic plura, & diuersa sortitur nomina. Denominatur stigmatica, puncticularis, pulicaris, lenticularis, purpurata, unde Galli vocant *la pourpre*, Hispani *Tabardiglio, & pulgon*. Itali *petecchie*, quæ Germani *Fleckfieber*, omnia ad macularum rationem, quæ à diuersorum insectorum morsibus oriuntur, spectant.

Inter pulicarem tamen, & cuticularem, ingentem aliqui notant differentiam: ego non adeo insignem. Pulicaris nullam prorsus elevationem in cute producit; culicularis aliquam, qualem Italorum vulgus vocat *tabbe*, aut etiam vesiculæ quædam,

seu hydatides, quæ non carent sua malignitate. Accipite distinctionem ex signis essentialibus febris acutæ; hæc quæstionem nominis potius redolent.

VIII.

Quod hæc febris de genere sit pestilentium, colligitur ex Galeno lib. de cibis boni & mali succi, & 1. de diff. feb. cap. 3. non est tamen pestilens absolutè, quia ab aere solùm non trahit originem, sed ab humoribus præcipuè ad putredinem paratis; antea tamen postulat inæqualem, intemperatam, aut morbidam illam aeris conditionem, quæ popularium, & periculosorum morborum causa existit.

IX.

Differt à vera pestilenti, quia à pestilenti corrumpitur calor, vt à veneno, in hac verò alteratur, qua ratione plures ex ea evadunt, licet quid amplius quàm alterationem simplicem requirat.

X.

Præterea differunt, quia pestilens contagium primum obsidet cordis substantiam, deinde contenta, & inde in pestilenti febre anhelitus graviter olet: Maligna verò non nisi humores vasorum, maiorum tamen, & eorum, quæ viciniora cordi sunt, propriora tamen quàm in aliis com-

munibus putridis, & fordidiori putredinis genere, quam putredinem oftendit fanguis per venæ fectionem extractus, primò quidem bonus [maioris difcriminis fignum, ut dicetur) fecundò & tertiò malus & putridus.

XI.

Differunt prætereà, quia cum verè peftilens fimpliciter, & celeriter fit contagiofa, fomitem tamen ad tempus relinquit, & ad diftans fuum venenum tranfmittit: Maligna verò non fic, fed tantùm per contrectationem, & familiarem contactum, & illis tantùm, qui illi difpofitum apparatum præbent.

XII.

Diffident denique, quod verè peftilentes placidæ, & mites femper funt à principio: Malignæ verò non femper, fed quandoque cum fæviffimis ingruunt fymptomatibus: aliquando tamen placidæ, more peftilentium, ita ut medicis plerumque illudant, fpectantibus paulò poft morbi folutionem.

XIII.

Item peftilentes omnia corpora eodem modo apprehendunt, & eadem habent fymptomata: Maligna febris variegata, nec vllum habet pathognomonicum & certum fignum, propter tam varium & diverfum morbi apparatum.

XIV.

XIV.

Differt à putridis communibus, modo putredinis sordidiori, & corruptiori, sævioribus symptomatibus, & signorum malitia, ita ut non dometur coctione corruptio a prava putredine orta: quo fit, vt coctionibus quodammodo apparentibus, non pauci tempore crisis succumbant.

Cor & spiritus sævius afficiuntur: quod ostendit virium imbecillitas, & prostaatio, quod aliis non ita accidere solet à princ.

XV.

In aliis putridis aliquis quatuor humorũ præcipuè putret: hac verò, etsi præcipuam analogiam ad sanguinem sortiatur, omnes putrent in minera, & foco putredinis sordida quadam, & excellenti putredine, quæ in sanguine extracto, iam coagulato, per medium diuiso nõ obscurè apparebit: quin & hoc admirabile obseruatur, quod nuper ars microscopica detexit, vermibus scatere minutissimis sanguinem malignè febricitantium: quod asserente Eruditiss. Kirchero aliquoties experti sumus; quod nec Plinium omniscium latuit, dicentem lib. 26. c. 13. *Nascuntur in sanguine hominis animantia exesura corpus*: vt in lacte nutricũ tali febre correptarum. In quem sensum Gal. lib. de præsag. & pulf. cap. 4. & lib. 3. popul. parte 3. comm. 27. quasdam esse febres pestilentes sine peste dicit, idest, sine manifesta aeris contagione.

FEBRIS PVLICARIS CAVSÆ

SECTIO II.

Quo tempore magis sæviat, & quos sævius adoreatur.

I.

AEr duobus modis vitiatur, iuxta qualitates, & secundum totam eius substantiam.

Primum vitium morbos efficit populares, & communes.

Secundum morbos pestilentes, qui tamen utramque requirunt alterationem, & manifestam, & quæ in tota substantia fit, medicis occultam appellatam: illam ut corpora reddit paratissima ad quodcunque malignum, & pestilens contagium; hanc, ut illud perficiat, & excellentem, sordidam, contagiosam putredinem pestilentum sobolem inducat.

II.

Febris hæc pulicaris ortum habuit ab aere aliquid amplius obtinente præter primarum qualitatum alterationem, quod etiam occultum appellamus, redolens naturam substantiæ aeris leviter mutatæ. Ex

qua

qua sane mutatione malignas has & pestilentibus finitimas febres fieri compertum est, ut ab annis, quibus grassari cœpit, in posterum, licet mitius cum aere paulò magis, aut paulò minus affecto perseveraverit, ea corpora ad illam magis disposita corripiens.

III.

Nec solùm à pravis astrorum aspectibus, aut maligno siderum influxu viciatur aer; sed evidentius uliginosæ paludes, cloacæ, sentinæ, publica fames, ob praua alimenta, cadauera non humata, locustæ aquis iniectæ, olera putrefacta, vapor cannabis & coriorum, quando pigrioribus aquis macerantur, vapor exitialis in speccubus, & visceribus terræ latitans, dum erumpit, tandem frequens adhæsus & familiare commercium cum his, qui febre hac sunt correpti, valdè frequenter aerem inquinant ac inficiunt.

IV.

Alia huius mali causa est morbosa corporum dispositio, & prauus humorum apparatus ex pravo vitę, & victus instituto progenitus: Hæc multiformia & diversa nata est inducere symptomata, propter diversam & multiformem apparatus morbosi speciem. Quandoque enim seminarium illud, quod cuti primùm, & venulis exiguis adhærescens, ad viscera vsque per majores dilatatur, & penetrat, invenit dispo-

positionem in sanguine, quandoque in bile, nunc in pituita, in melancholia sæpè propagatur, & pro succi infecti natura, jam synochus, jam causon, jam tertiana, jam vero & pituitam & melancholiam referentes febres accenduntur: Inficit & aliquando etiam ichores, quin & in arteriis spirituosum sanguinem, vnde febres semper assiduæ, quæ tamen licet variæ sint, unus nihilominus morbus est, unitatemque ex unitate seminariorum habet, quę vna sunt.

V.

In quibus crassiores succi malignè inficiuntur, hoc vnum valdè commune est, & observatione dignum, quod scilicet ut plurimum moueatur morbus *per pares*, maiori certè periculo, & ægrotantium certamine: ut in Philisco, & mille aliis apud Hippoc. videre est, lib. 1. Epid. sect. 3. ægrot. 1. Figura morbi tunc procedit in hunc modum: Accessio, quæ primo die incipit, si non terminetur eodem ipso die, semper crescit usque ad finem secundæ diei, ita ut in secundam diem acerbissima totius periodi pars incidat, per pares progredietur morbus: Eodem enim modo fient sequentes periodi, ut ex primo & secundo, ita ex tertio & quarto, & quinto, & sexto. Quo fit, ut tantò deterius sit moveri acutum morbum per pares, quantò deterius est, quamcumque exacerbationem esse longiorem: Causa enim arguitur contumacissima,

ma,

ma, & ex multa materia dependens, unde vix tales morbi possunt esse breves, nisi simul sint valdè maligni, aut rarum aliquid circa evacuationes contingat, quale Abderitano Pericli, lib. 3. Epid sect. 3. ægrot. 6.

VI.

Præterea cùm impares sint magis decretorii, in decretoriis autem diebus facultates naturales multùm inventur ab astris, sit, ut qui habent accessiones per pares, minùs adflicti, deterius ferant. Vt autem diebus paribus deterius habere malum est, ita quarto die gravissimum, quia hic idem est par, & decretorius. Gravissimum autem esse diebus decretoriis habere deterius, docuit sæpe Hipp. expressè verò colligitur ex descriptione tempestatis secundæ in Thaslo. lib. 1. Epid. sect. 2. text. 4. *& ingravescente diebus decretoriis.*

VII.

Furit in omnes cacoetes iste morbus, frequentius latrante Syrio, sed hyeme atrocius; juvenes robustiores præsertim invadens, parcens nemini, si cum causone homi iem adoriatur; Gal. 11. Meth. cap. 9. minabatur dicens: *Quandoquidem nulla aut pauca salutis habenda spes videtur, quibus in febre ustoria ignis intus, ut uri videantur, accenditur & frigidam præterea fuerit ambiens.* Et lib. de libris

prop. de peste, quæ Romam invasit differens, inquit: *Non tam homines ob eius vehementiam mori, quàm quod media hyeme saviret.*

VIII.

Hinc est procatarcticis causis frequentissima universæ cutis constipatio, quæ putredines alit, & auget: Veronæ nulla frequentior, propter aeris insignem subtilitatem simul, & frigiditatem, qui si pravo miasmate, & tampestatum præcedentium inæquali discrasia inquinetur, leviter disposita corpora facilè fœdat ac inficit. Neque à principio externo, ab aere nimirum miasmatibus fœdato, semper oriri lethifera ista seminaria existimetis: Solent namque sporadicè apparere istæ febres, in optima etiam aeris constitutione, absque ulla occasione externi contagii, & si mediante quodammodo aere transitus fiat de uno in alios, per contactum scilicet, & commercium familiare, ut diximus. A principio interno nihil vetat, quin ex morbosi apparatus dispositione talis putredinis gradus excitetur, qui malignas istas maculas præ se ferat, & febrem omnibus numeris petechialem, non secus ac rabiosi canis, & tarantulæ, & aliorum venenorum symptomata. Absque cane & tarantula, à sola humorum putredine nata observavimus, illum gradum veneni Napellenm, Animalis Vegetabilis, aut Mineralis, ad vnguem attingente putredine.

Du-

IX.

Duplex igitur morbosus apparatus huius febris causa existit, alter corporis, alter humorum: qualis à Galeno lib. 1. de differentiis febr. cap. 4. de febri pestilenti describitur. Hic à pravis cibis, & vita desidiosa, & erroribus in victu contrahitur: Ille in ęgrotantis propria temperie & constitutione, pororum ac meatuum corporis proportione, laxitate aut densitate nimia consistit: hic absque alio, vix pulicarem febrem concipit, sed potius veram pestilentem: ille semper requiritur in febre punсticularis, & cum isto facilius vel difficilius eam admittit.

SIGNA FEBRIS Puncticularis.

SECTIO III.

Describuntur signa, secundùm humoris ideam substantialiter inhærentia; mox apparentia, ex actionibus læsis desumpta.

I.

MVlta propemodum signa sunt huius febris, at nullum expresè pathegnomonicum, sed multorum syndrome re-

requiritur, licet adeò fallax sit huius morbi natura, ut ceteris signis circa omnes facultates nihil mali ostendentibus, unum vel minimum quandoque, quod sæpè contemnitur, malitiam indicat. Quapropter nihil contemnere iubebat Hippocr. In his assuescite tyrones difficillimæ à principio malignitatis cognitioni; ob quam appositissimè Galenus morborum incipientium naturam herbis nuper pullulantibus assimilavit, quas non nisi plurimum expertus, & herbarum peritissimus agricola cognoscere possit, lib. 2. Crisium cap. 2. & lib. 3. Prorrh. text. 1. to. 1.

II.

Vt hæc febris per omnes humores divagari solet, signa pariter exerit vnicuique humori propria: & quia simul in massa sanguinea omnes computrescere solent, hinc signorum confusio & circonstantia. Sanguineæ pulicaris signa sunt utplurimum, lassitudo, gravitas, dorsi dolor, faciei, & oculorum rubor, lachrymæ, capitis dolor gravans, pulsus magni, pectoris dolor, lumborum dolor, delirium, vigilia, urinæ rubræ, maculæ rubræ.

III.

Vbi verò biliosior fuerit sanguis, vel inficitur à seminariis, in his ista quidem eveniunt; ardor externus, sitis inexhausta, lassitudo vlcerosa, anxietas, inquietudo, lo-

loquacitas, linguæ asperitas, nigredo, & alia.

IV.

Pariter vero infecta cum sanguine pituita, somnolentos, & graves reddit ægrotantes, & quadantenus morosos, lentores circa dentes sunt, non sitiunt, nec inquieti plurimum videntur.

V.

Vsto denique, ac amplius aflato sanguine, melancholica fiunt deliria, somni conturbati, timores, tristitiæ, taciturnitas, ad parietem conversio, maculæ in purpureum vergentes, lividæ, nigræ.

VI.

Sed generalia nimis sunt ista; notate alium signorum ordinem, & cum præcedentibus quasi alphabethica combinatione coniungite. Vt enim ex simplicium elementorum variâ adaptatione, infinitę propemodum oriuntur syllabarum differentiæ; sic ex diuerso signorum concursu, diversa, & ferè inexplicabilis morbosi apparatus differentia expiscanda.

VII.

Facultates læsæ vobis signa dabunt: Animalis deliria, vigilias, comata, difficiles anhe-

anhelitos, surditates, rigores, horrores, tremores, convulsiones, dentium stridores, animi deliquia, inappetentias, dolores in aliqua corporis parte fixos, brevi quandoq; evanescentes, iactationes, inquietudines.

VIII.

Vitalis, pulsus varios, crebros, parvos, minimos, intercidentes, palpitationes, syncopes.

IX.

Naturalis, narium irritam hæmorrhagiam, stillam sanguinis, vomitum bilis pallidæ, flavæ, vitellinæ, porraceæ, rubræ, æruginëæ: diarrhœam, choleram, dysenteriam, sudores, maculas, vesiculas, tanquam ab igne, & alia.

X.

Sed horum quædam breviter examinētur, & desumantur primùm ab his, quæ substantialiter inherent, sitque caloris febrilis ratio & modus; Nam sæpiùs initio mitis apparet, (*Parvæ febres quandoque valde malignæ*, dicebat Hippocr.] qui tamen pravis concomitatur accidentibus, dolore syncipitis acuto, nausea, vomitu, vigilia, inquietudine, & aliis, quæ non conveniunt parvæ febri; Ex ista inæqualitate suspicemini latentem fraudem.

Causæ

XI.

Causæ propter quas calor sentitur ad tactum mitis, & febris parva, & sepulta, ut loquitur Avicenna, istæ sunt : Retrocessus spirituum ad viscera, quæ maius in hac febre dispendium patiuntur ; humorum crassities, ob adustionem, aut crassæ pituitæ misturam. Denique quia in hac febre sæpe venenum & malitia magis vigent, quàm putredo, quia si maior sit putredo quàm venenum, statim à principio vehemens apparet febris.

XII.

Secundum in hoc genere signum est Rigor, à quo ut plurimum incipiunt hæ febr. malignæ pulicares, non quod sint de genere intermittentium, (quod aliqui perperam cogitant] sed verè continuæ malignæ, quibus similiter contingit incipere à rigore, & secundo, aut tertio die sequentibus mentiri periodicas duplicium tertianarum subintrantium refrigerationes : ut contigit Pythioni in Tha. lib. 3. Epid. sect. 3. ægr. 3. Tum quia maligna qualitas rigores intempestiuos, ut alium quemcunque abscessum facere potest, quando, ut ait Galenus lib. 1. Epid. com. 2. tex. 75. ex venis & interioribus visceribus, ad exteriores musculos humores acres perferuntur, ut solet per lassitudines, & alias ingentes causas procatarcticas, quæ ut istas febres mali-

mali moris, sic istos fallaces rigores valent efficere: tum quia in hac febre ex cute potius, & peripheria corporis ad venas maiores, & viscera interna facilè transferuntur maligna seminaria, quæ acri & venenata qualitate rigores excitant.

XIII.

Alterum ex præstantissimis signis à facultatis læsione sumptum, PVLSVS est, qui apparet frequens, parvus, debilis, & inæqualis, licet magis circa macularum exitum, quandoque connaturalis, aut parùm ab eo diversus, ex inæquali nimirum cordis affectu, ut ait Galenus, lib. 4 de præsag. ex pulsibus cap. 4. quod tandem monet inquietudo, anxietas, inordinati sudores, nullum levamen, & alia, quæ non consistunt cum pulsu bono.

XIV.

Apparet sæpissime pulsus ab initio formicanti similis, varius, & intercedens, ob copiam venenosæ materiæ, aut virium defectum. A plenitudine sola, quæ caret malignitate, non potest produci talis pulsuum ataxia; inæqualitatem tantùm efficit, quæ inter magnitudinem, & parvitatem reperitur, maligna verò plenitudo omnimodam inæqualitatem, & ordinis perturbationem parit.

In

XV.

In ista rerum confusione sępius elucescit fallax spes, fit pulsus optimo similis; non est fidendum iis, quæ præter rationem eveniunt. Ad primum morbi insultum cor resistit, & à se citus expellit, ad secundum, aut tertium succumbere cogitur: Fit etiam transeunte putredine ab humoribus in solidam cordis substantiam, facto iam in habitu morbo, qui prius erat in dispositione. In simili rerum dolosa quiete attendite ad singula signa, quæ in hac febre solent observari, nec minimum contemnatur: Ad respirationem præcipuè, quę si forsan fuerit frigida, aut fętida, aut inæqualis brevi reversuras angustias præsagit. Estote cauti in prognosticando.

XVI.

Aliud signum eorum, quæ sunt in venis, præstantissimum, & à naturali facultate desumptum est VRINA, quæ ut in omnibus febribus, in hac præsertim venit attentius consideranda: Non minorem etenim inconstantiam, & fallacem varietatem sequitur, quam pulsus. Bona, & simillima sanorum minis in principio perseverans, malignitatem febris indigitat, quia venenosa qualitas, & interior est, & paulatim agit citra manifestam humorum perturbationem; maius enim est venenum, quod clam operatur, spiritus forsan invadendo,

dendo,

dendo, diversa, & graviora efficiendo accidentia, quàm per urinas demonstrari queant, quàm putredo quæ urinam immutat.

XVII.

Hoc est, quod acutissimus Argenterius sæpè observaverat, cum perfectis nimirum coctionis indiciis, homines in febribus malignis periisse: quod fit exigua in illis excitata putredine, & propterea exiguo calore in illis accenso, qui concoctionem turbare non potest. Itaque tales perire, non ob febris vehementiam, sed ob malignitatem, quæ pulsus, appetentiamque primùm perdit, & paulatim alias actiones invadit. Hæc ille comm. ult. ad lib. 2. Gal. art. medic.

XVIII.

Sed frequentius, non tamen necessariò, ut aliqui perperam putarunt, mox apparet crassa, turbida, subiugalis dum meiitur, & intensioris caloris conturbatum, & crassum habens sedimentum; arguit hæc maximam putredinem, effervescentiam, & conturbationem humorum; item maximam facultatis naturalis impotentiam, præsertim si igne non clarescat, aut post tempus subsidentiam non faciat. Hoc experimento vel ingentem humorum malignam ebullitionem, vel se exonerantis naturæ robur cognoscetis, si expulsionē convenientem perfecerit; sin minus, irritum

tum conatum, qui non minus pravus esse solet.

XIX.

Hinc post pravam huiusmodi urinæ conditionem, eiusdem suppressio aut diminutio subsequi solet, malitiam, pravum morbi morem ostendens, succos in nobiliorem partem detrudentem, aut naturæ ingentem iacturam; nisi ea sequantur utilia, quæ ab Hippocrate & Galeno adnotantur lib. 6. Epid. comm. 1. text. 10. *Ante rigorem suppressiones urinarum, si exutilibus fuerint, & alvus processerit & somni adsint. Fortè autem & figura febris, fortè autem & quæ ex lassitudinibus.* Sed raró in febre puncticulari hæc utilia sequuntur; nimis enim lacessita veneno natura, si ab vno incepto cessauerit, aliam evacuationem criticè, & laudabiliter vix perficiet.

XX.

Crudæ etiam, & decolores ab initio apparenres, si quid aliud couiungatur pravorum signorum, non minus hanc febrem ostendunt: Quandoquidem paulò post incipiunt apparere subiugales, non incipit tunc pulicaris febris, sed talis à principio fuit, licet fervorem suum statim non ostenderit: Seminaria enim contagionis nondum ad viscera se receperant; postquam verò interiora attingunt, & in viscera penetrarunt, ob diutinum fervorem,

&

& agitationem, multos ac turgidos flatus elevantem, urinarum perturbatio, sequitur,

XXI.

Præterea dum tales sunt, quandoque subitò & derepente solent apparere coctæ, An huic inconstantiæ fides erit adhibenda? Minimè certè, immò maligni morbi certissimum indicium: Paulò post enim recrudescunt, παραλόγως coquuntur, nullis antegressis coctionis subobscuræ signis. Certum enim est, in morbis valdè malignis, & sub mortem natura cessante, aut extremos conatus proferente, aut morbo in aliqua præcipua parte, & extra venas existente, urinas apparere vel melioris coloris, vt in Philisco, *lib.*1. *Epid. sect.* 3. *ægr.*1. vel cum enæoremate, aut nebula laudabili, aut hypostasi æquali, & alba, ut in Sileno, *lib.*1. *Epid. sect.*3. *ægr.*2. à colliquatione, quæ proximè accedit ad veram hypostasim, aut humoris alimentarij effusione natura resoluta, vel denique tantula parte materiæ cocta, cum reliqua vel contumax, vel maligna sit, id accidere, Sed fallacis huius coctionis dolum facile prodet, præter nullum levamen, odor depravatus ipsius urinæ, qui cum bona coctione non congruit, imò sordidam putredinem demonstrat, & extremam perniciem minatur.

XXII.

Inter mox apparentia vnum adhuc est

in

in urinis signum valdè horrendum,& quod hujus febris malignam, & dissolventem putredinem indicat, colliquamentum nimirum supernatans urinis,pingue aut oleosum, aranearum telis simile, iridis colores repræsentans, ut in aquis uliginosis & stagnantibus, aut melius in collis columbarum observamus; quod in Patre Balzio vidistis. Hoc malignam, & venenosam putredinem (nam in iis, quibus venenum exhibitum est, pariter conspici solet) indicat: Illud calorem exurentem, & colliquantem corporis substantiam. Itaque si substantia hominis ex colliquatione defluens tenuis sit in venis, & renes valeant, ad urinas convertitur; sin crassior, & qualis à renibus trahi nequeat, tota in ventrem, & intestina necessariò confluit, & dejectione redditur utplurimùm fetidissima, & non raro pingui & oleosa, ex qua sordida humorum corruptela arguitur.

XXIII.

E confluxu isto humorum in ventrem oriuntur alia signa, quæ hanc febrem non obscurè indicabunt. VOMITVS nempe, cibi fastidium, sitis ingens, & linguæ ariditas: Solent ista causones, & alias febres comitari; sed vomitus frequentes, exigui, morbum non solventes, ut quæcunque alia excreta semirepentia, malitiam præ se ferunt, & facultatis impotentiam; ut lib. 3. Coac. sect. 3. t. 8. Quod certè in eis, quæ

in febre pulicari fiunt, vacuationibus sæpe vidistis, ac multo quidem melius, quando præter succi quantitatem parvam, pravitas accedit, ut bili vitellinæ, fulvæ, porraceæ, aut æruginosæ, quæ per suos gradus ingentem humorum adustionem significat, ac proinde morbi malignitatem, ut l. 2. Coac. t. 26. Hippocrates; eò magis, si in progressu morbi fiant, ut testatur Simonis Historia. 6. Epid. sect. 2. text. 23.

XXIV.

Ob eundem succorum in ventrem confluxum, & malignam eorundem circa os, & corpus ventriculi putrescentiam, prodit in hac febre ingens CIBI FASTIDIUM, & abominatio ciborum inseparabilis: quod procedit non solùm ex febrili colore, sed ex maligno & halitu pestilenti vires sentientes illius partis adeo prosternente, ut etiam si vim sibi faciant ægrotantes, non possit, aut protinus nausea, aut vomitu frequentissimis infestentur, agitata magis per cibum sordida putredine.

XXV.

SITIS INGENS, & febrili calori improportionata, non solùm exurentem calorem arguit, sed potius malignam huius febris putredinem circa ventrem fieri, quandoque pauca aut nulla sitis cum exustione excellenti. Adeò gaudet hoc monstrum

ſtrum ſymptomatum diſparitate, vt nullum certè magis pathognomonicum huius mali ſignum ſit, quàm nullam in ſignis ſervare rationem, nullam concordantiam aut ordinem. Dum igitur longè à ventre humores putrent, aut frigidam craſſamque naturam ſortiuntur, aut maior putredo prope cor viget, moderatior ſitis, quamvis exuri videantur, frigido aere magis recreantur, quam potu, quod dicebat Hippocrates, & *ventum cum potu frigido introducere*, 6. Epid. ſect. 3. text. 29.

XXVI.

Sed cum ingenti iſta ſiti, & irreparabili ciborum averſione hoc unum ſæpe coniungitur, quod, nullo ferè excepto, in cunctis febre puncticulari correptis ſemper hactenus obſervavi, ardentiſſimum vini deſiderium, vt continuò vinum expoſtulantes laceſſant, viri alioqui temperantes, & modeſti. Provenit hoc mehercle à corde laceſſito, & prauis ac venenatis vaporibus oppreſſo, requirente auxilium, quod ipſa natura duce cognoſcitur ad regenerandos deperditos, ac malitia conſumptos ſpiritus aptiſſimum. Nec minùs diligenter hoc annotavit Iordanus Tract. 1. cap. 19. de peſtis phænomenis, dicens: *Neque ullus viſus morbus, qui tantam vini hauriendi voluptatem deſiderio inexplebili coniunctam, ac iſte introduxiſſet, ita ut præcipites cum vino necem appetere prudentes & ſcientes viderint.*

XXVII.

LINGVÆ ARIDITAS, nigredo, & scabrities, quæ dictam à pectore sitim comitantur, inter præcipua huius febris signa iure merito habentur, tum quod lingua lotium significat, & pariter adustionem ingentem succorum in venis ostendat, tum quod, dum est sine siti, malignam qualitatem vim oris ventriculi, & faucium sentientem ademisse, cum non parua animalis facultatis iactura argumento sit. Hinc taliter affecti iam non sitiunt, aut non sentiunt se sitire, sed dum iam mens incipit fatiscere, sentiunt quidem se circa fauces quasi funibus propter nimiā siccitatem, trahi ac divelli. *His in morte* (ait Hippocr. lib. 2. sec. 2. Coac tex:46.] *Spiritus, quasi trahente aliquo redditur*, Quod in monacho in carceribus moriente observastis.

XXVIII.

SVDORES inter excrementa si à principio parcè prosiliant, sint frequentes, inordinati, varij, fœtidi, huius febris certè malignitatem significant, quæ naturam opprimat, irritet, ac impotentem reddat: Lassata namque & defessa à lucta cum immani & venefico hoste, per quam sudores hujusmodi ex defatigatione prorumpunt, molestius deinceps, & difficilius novum humoris maligni irruentis insultum sustinet, unde reliquum est, ut fermè, & suo

modo pestilenti hydronoso succumbat.

XXIX.

Pari evacuationum semirepentium, & imperfectarum conditione STILLA SANGVINIS ferinam hujus morbi naturam ostendit, quod signum non solùm in hac febre, sed in reliquis ardentibus & malignis ab Hippocrate observatur lib. 3. Epid. com 33. & 1. Epid. comm. 2. 26. Nec stillam adeò strictè, & scrupulosè quæratis, sæpe ad quatuor, aut quinque uncias, repetitis conatibus, nunquam perfectis expelluntur; quod nuper in Patre Clodio observastis. Oh! quoties Hippocrat. *Pauca apparere, veluti stillas sanguinis, urinam, vomitum, & excrementa alvi, omninò malignum esse dixit lib. 3. Coac. s. 3. 81, duorum enim alterum subeunt, vel quod non queant ob copiam tolerari, vel quod imbecillitatem ostendat, qua quidem proponit superflua excernere, sed nequit*, lib. 4. acut. 67.

XXX.

Frequens HORRIPILATIO ἐφίδρωσιν dictam æmulatur, imò cum ea sæpe conjungitur. *Qui frequentibus à dorso, levibusque horroribus desudant, difficili morbo laborant*, 2. Coac. 8. ait Hippocrates. Hoc symptoma frequens, inordinatum, & adhuc vigente morbo

perseverans, sit iugiter ex halitibus venenosis a sordida putredine elatis, qui tam sunt mordaces, & à natura alieni, vt partes sentientes eos omninò aversentur ac renuant, & tanquam venenum expellere conentur; quod in aliis febribus putridis rarò contingit, in quibus intensio caloris viget: in hac malitia calorem superat, & venenositate potius peccant succi, quam putredine. Quid si à seminariis se per poros cutis insinuantibus, & natura recalcitrante fiant? quidni? Cavete horrificam febrem iudicetis, aut illis apparentibus, febrem continuam solutam iri pronuncietis.

XXXI.

Vltimum in naturali facultate signum MACVLÆ su t, pulicum morsibus similes, à maligna sanguinis effervescentia, & succorum agitatione factæ, nihil cutem in tumorem elevantes, sed veluti si quis atramenti puncto carnem inficiat, tempore æstiuo, & stragulis aut cubili non adeò mundis, facile est decipi pulicum morbus: Non enim sufficiunt symptomata alia, quæ febrē convincant, etiam accidentibus pravis correptos possunt pulices pungere: Præterea tempore exitus macularum, colore, & numero, multa rimantur, quæ faciunt ad prognosim, Quapropter diligenter maculæ examinandę: Farina Lupinorum aceto aut oxymelite subacta, illitaque statim pulicum puncturas delet, non sic

pe-

pestilentes peticulas, quæ ut à principio interno emanantes radicitus inhærent, nec cedunt experimento.

XXXII.

Hæc igitur in hac febre perniciosa à principio efflorescunt, sed quarto, quinto, sexto, septimo, aut quod tardius, nono, aut 11. apparent, potissimum in dorso, potius quàm in thorace, quamvis primaria sit cordis affectio: Ratio est, quia ductus arteriæ aortæ, & venæ cavæ dorso inhærent, quapropter facile in dorsum prosilit damnum quodvis in corde & ejusdem vasculis hærens: In alijs febribus solent observari, sed mitioribus stipatæ symptomatis, sæpe cum synocho, non raro cum tertianis tàm continuis, quam intermittentibus, imò quidem citra ullam aliquandò febrem sese exonerante natura. Quapropter nolite absolutum febris malignæ pathognomonicum hoc signum pronunciare, & in discernendis malignis maculis à benignioribus estote prudentes.

XXXIII.

Nec tamen semper epigenomena apparent isthæc exanthemata, solent quandoque morbum prænunciare, præsertim si apparentia brevi evanescant; ut contigit Euphranoris filio, 5. Epid. text. 92. *cui exanthemata velut morsus culicum, exi-*

quum autem tempus, postridie febricitavit. Vt enim succedentia malignitatem significant, præcedentia ingentes morbosos apparatus ostendunt; & ad ingentes morbos dispositionem non levem; eò magis, a breui euanescentia, non paulatim resolutum, quod in cutem emerserat, sed potius in altum reconditum esse indigitent.

XXXIV.

Quod vero ad rationem inseparabilis signi magis accedit, hoc unum est ex læsa facultate animali desumptum. INQVIETVDO, & iactatio per lectum irrequieta, cùm anxietate quandoque, & morsu oris ventriculi: quæ gravissima symptomata unam eandemque causam habent, & unicè hanc febrem mali moris detegunt, flavam scilicet, mordentem atque irritantem bilem in ventriculi tunicis contentam; Attamen etsi omnis generis lassitudinibus defatigati conspiciantur miseri languentes, rationem tamen reddere nequeunt doloris sui, quia maligna causa citra manifestam qualitatem agit.

XXXV.

SYNCIPITIS etiam dolor acutus & molestus præbet huius febris indicium, eo magis, si aliud quodvis malignum signum consocietur. Illum efficiunt maligni halitus, etiam à morbi principio caput petentes,

tes, tanquam a prava, & maligna putredine eleuati, ideoque ægrum reddentes mœstum, ac vocem deficientem, propter eam quam ipsi inferunt imbecillitatem.

XXXVI.

Ab eadem causa, bile scilicet ad caput evolante, aut malignis, ab ea malignè putrescente halitibus, fiunt INTENSÆ VIGILIÆ, quæ in hac febre per totum accessionis decursum perseverant, cum in aliis putridis solum crescente, aut vigente febre appareant. Præterea si aliquando somno corripiuntur, turbulentus est, & variis ac interturbatis insomniis, ac phantasmatibus plenus, ab eo malè se habent, & laboriosè expergiscuntur, semideliri, etiam à principio morbi. Decipiuntur aliqui, cum videant ægros statim resipiscentes, dum spirituum motu dissipatur caliginosus ille & crassior halitus, existimantque ipsis hoc esse connaturale, & assuetum per somnos loqui. Cavete, iam hoc non semel obseruastis, rimamini omnia, videte an intensius à somno febricitent, an sitiant, aut corpore toto doleant, ac confringantur.

XXXVII.

COMA non minùs molestare solet hac febre correptos, quod etsi utplurimum illam puncticularem sequantur, quæ pitui-

tæ copiam refert, attamen non minus in causone puncticulari observari solet; & sæpe tali ardenti febre malignè correpti visi sunt intensissime dormire. Causam reddit Galenus lib. 1. Prorrhet. comm. 1. 28. exemplo nubium, & vaporum in sublimi macrocosmi condensatorum. *Nec enim, inquit, alienum à ratione videri potest, propter assiduitatem febris, ex elevatis sursum flatibus, atque inibi densatis & crassefactis, prolixiorem quandoque fieri somnum.*

XXXVIII.

Præterea *INSOLENS TRISTITIA* ægrotantes corripit, ut mœsti fiant, aversentur domesticos, interrogati tardiùs respondeant, convertantur ad parietem; timor præterea ingens viros alioqui fortes viliter occupat. *Quod si æger timuerit, & tu time*, dicebat Avicenna. Discite hinc nihil contemnere: Melancholica sunt ista, & humores prava putredine correptos indicant, halitibus à melancholico succo sordidè putrescente mentem obtenebrantibus, timor, tristitia, dejectio animi, mentis inconstantia, & quandoque comitiales accessiones: Melancholicos namque fieri epilepticos facilè est, ut 6. Epid. notavit Hippocrates.

XXXIX.

Quapropter non semel observavi, præcedente nempe tristitia, subsequi non solùm

solùm capitis, sed & brachij tremores, præcipuè dum pulsus tangitur. Hoc quoties ita fit, ad succum aliquem infectum atque atrum, aut pravas quasdam malignorum succorum in cerebrum demandatas fuligines, à quibus ipsum afficiatur, & infirmum reddatur, referri sine dubio poterit. *Qui ad manum resiliunt, in malo sunt*, dicebat Hippocr. in Coacis lib. 2. tit. 24. Prorrhet. appositissimè motus istos σπασμοτρομώδεις appellans, ex tremore nimirum, convulsione mixtos.

X L.

Nec *ANIMI DELIQVIVM* sæpius per initia morbi eveniens huius febris naturam obscurè demonstrat: Hoc utplurimùm observatur primo morbi insultu, vel secunda die, aut tertia, præsertim dum surgunt ægrotantes, ut egerant. Accidit hoc propter putrescentem, & acrem bilem à ventriculo ad cerebrum evaporantem, vel propter humorum in colo intestino malignè putrescentium agitationem, quod quia præcordia, & stomachum perreptat, huic exquisitissimo sensu prædito facilè passiones impertitur, unde stomachico deliquio sæpè concidunt ægri, in fella alvum dejicientes; Nam syncopen, quæ visceris vitio & ratione fiat, cordis & arteriarum defectioni adscribitur. Si talem accidere contingat, grauius certe & violentius iam malum est, & fermè pestilens, brevi sum-

mos habens labores, & vitam tollens, Stomachica syncope licet non adeo violenta, æstuosam tamen, & malignam febrem ut plurimum sequitur; quod lib. 1. de arte cur. ad Glauc. c. 14. notavit Galenus his verbis: *Sed & in principiis febrium non admodum paucarum advenit, & tunc præsertim, cum supra modum aut siccum, & squalidum aut plenum immoderatè corpus extiterit, & nonnunquam etiam simul cum febre incendente atque maligna inuasit.*

XLI.

Denique non est prætermittendum signum, quod licet non adeò frequens accidat, est tamen magni momenti, quod aliquando observavi in principio hujus febris non satis adhuc manifestæ: DOLOR gravis, vel acutus, quandoque stupiditas quædam, in aliqua corporis extrema parte crure, tibia, pede, aut manu, breui dispa-rens, malignitatem certè hoc arguit; qualem Caluo Laris. 3. Epid. sec. 3. ægrot. 5. Critoni & Clazomenio ægrotis. 9. & 10. lib. 1. Epid. s. 3. quorum historiis admodum simili, & pari accidentium, ac exitus infausta sorte nunc observastis sublatam nobilem Veronensem, Margaretam Bezeliam. Dum hæc scribuntur, mulier quædam Montagnanæ hac febre corripitur, & statim secunda die incipit conqueri de acutissimo pollicis dextri pedis dolore, qui intra horas 24. ægrotantem de medio sustulit,

lit; Oculati testes sunt medici ejus loci peritissimi; collige causam ex tex. 22. sect. 1. libri 2. Epid. *Temeni nepti ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non sufficeret ad suscipiendum, recurrit, mortua est.*

XLII.

Sic in iis, quibus olim exhibitum fuerat venenum, post multos annos dercpente exortus dolor in parte aliqua extrema homines extinxit: In hac febre pariter virus adhuc delitescens naturam in abscondito lacessit, irritat, prosternit: illa lacessita, irritata, jam facta impotens, conatur expellere ad ignobiliora loca, incipit motum, nec potis est perficere: Semirepens pariter est iste motus, pariterque infausti judicij, & exitus infelicis: Non sic in fine morbi, in quo dolores in aliqua parte fixi absceßuum vicem subeunt, benè, licet imperfectè judicantium.

XLIII.

Non raro tamen in fine morbi adeò pertinaciter firmantur in membro aliquo acerbissimi dolores, vt neq; resolutionem, neque suppurationem attingentes peccantes succi, nullis quibuscunque demulceri queant anodynis, sed post longos cruciatus, vel in ossis corruptiones, vel in partis exuccam atrophiam miserè terminentur, ut accidit fabro lignario, quem post febrē

mali moris, quatuor mensibus continuis adeò ferox cephalea vexat, ut iam oculum alterum amiserit, nec immunis sit adhuc à suspicione corrupti cranij, aut vermis perniciosi subtus latentis, à pravitate humoris geniti: quod sępe visum est, & post Rhazim lib. 1. contin.c.10. & Auicennam tract. 2.c. 3. cant. observarunt Ioubertus, Hollerius, & Volcherus Coiter, Autores egregij.

XLIV.

Denique, & hoc inter signa irritatæ facultatis accipite, quam multis nimirum, ac variis modis simul tentare naturam à morbo se expedire. Vidistis me curantem mulierem, quæ octo diuersis evacuationibus judicata est; lunari scilicet, narium hæmorrhagia, puncticulis multis, & satis pravi coloris, vesiculis quibusdam carbunculorum naturam redolentibus, sudoribus multis, largo deinde urinæ fluxu, crebris ac vitiosis deiectionibus, ac tandem parotidibus suppuratis 21. judicata est, tot luctas egregiè sustinente natura. Sed videte, quid scribat Galenus de bonit. succ. cap. 1. *Quibus* (ait) *nihil horum accidit, interiere omnes*, ut postmodum sæpe observastis.

Plura adhuc possent recenseri signa hujus truculentæ febris; sed ista sunt magis propria; quæ tamen non oportet omnia simul adesse: sufficit medico aliqua conspicere, ut certam rei naturam vaticinetur.

De

De ſignis Prognoſticis Febris Puncticularis.

SECTIO IV.

I.

Signum unum optimum non ſufficit, etſi ſit pulſus, aut urina, modo alia perniciosa exiſtant.

Nec ſat eſt unum ſignum ſalubre eſſe, cæteris veluti nihil boni, aut mali monſtrantibus: quia ſuſpecta res eſt.

Nec ſufficit plurima ex ſignis prauis delitefcere, aliquibus adhuc perſeverantibus; quin potius hoc perniciosum ſæpe eſt, docet namque facultatem illa ex parte eſſe ſubverſam potius, quam morbum debellatum.

II.

Vnum ex multis ſignis pravum in necando ægro plus virium habet, quam plura ſimul bona in eodem liberando; quamquam inter ſigna gravia ac lethalia multos euadere Hippocrates obſeruat in Epidemijs, quibus tria hæc potiſſimùm integra, & inculpata fuerunt, pulſus, reſpiratio & appetentia, quod ad ſalutem magnam vim habere comperiantur, ut Galenus annotat in hiſtoria Heropiti.

III.

Denique in hac febre pulicari, & alijs pariter magnis, & suapte natura lethalibus morbis sic statuendum, unicum pravum signum multis bonis anteponendum esse, ut in mitioribus morbis vnicum bonum, multis pravis.

IV.

Pravum, & valdè perniciosum signum est *morbum moveri per pares* ; quoniam infinita alia perniciosiora signa secum affert, ex se tamen longitudinem significat. Quod si simul statim morbus habeat extremos labores, & videatur breui temporis spatio transigere velle sua tempora, insignem malignitatem, & ægrotantis ruinam minatur. Videte supra Aphor. 7. sectionis 2.

V.

Sed inter pessima hujus morbi auguria, & illud ponite [quod in praxi vobis nimium continget) *remedia à principio fuisse neglecta*. In acutis enim eadem die adhibenda. Nam in talibus tardare malum esse, dicebat Hippocrates: Vnde multo magis in venenosis, & hujusmodi pestilentibus veniet obseruandum.

VI.

Primum signum sit, *morbum esse adstrictum*,

ctum, aut conclusum in principio, aut augmento, non malum: Quæcunque enim concoqui oportet, occludi convenit, contraria autem siccari & aperire. 6. Epid. sect. 2. t. 24. Hoc significat naturam vincere, non irritatam morbi malitia, maxime si non adsit nota decubitus humorum ad caput. Verum vigente morbo nihil excerni malum est.

VII.

Secundum signum, sudores, etiamsi continui sint cum virium robore, sæpe solent morbum finire.

Qui vero alternis & criticis diebus, non semper boni, quia crassities humorum remanens cum venenosa qualitate sæpe interimit.

Præterea si fuerint fœtidi, varii, inutiles, inordinati, frequentes, parce in principio morbi prosilientes, malum ut plurimum portendunt, ut ait Hipp. in Coacis. *Exsudantes, vigilantes, & recalescentes, malum.*

VIII.

A principio largiùs sudare in febre puncticulari bonum est: [licet in aliis subjacere videantur sudores in principio, universali judicatoriorum non judicantium regulæ,) sudore enim ab initio tollitur mali fomes, & abblentur contagionis seminaria, ut non possit postmodum latiùs propagari infectio.

Non

IX.

Non sudare autem incipiente febre, & nuper agglutinatis seminariis, & contagione aucta, etsi nullum aliud secum haberet malum, hoc unum satis foret, quod seminaria ipsa, quæ quidem ex natura sua consimilia aggenerant, & multiplicant, conclusa intus ac detenta magis ac magis in dies, & febrem, & putredinem augebunt, adeò ut postmodùm maximo sine, ægrotantium discrimine destrui non queant.

X.

Contra in statu morbi sudores sunt perniciosi, & sæpe cum eis laborantes extinguuntur, propter facultatis solidarum partium imbecillitatem, à quibus non poterunt humores elaborari ad perfectã crisim exspectandam.

X I.

Madoribus, & vaporis calidi per universum effluvio maior pars hac tempestate periit, præcedente in multis frigido è naribus spiritu, ut heri in piscatore observastis, qui sub finem septimi vivendi finem fecit. *Signa lethalia*, dicebat Hippoc. *per cutem calidus vapor, prius autem nasus frigidum spiritum reddit*. Exiguus namque calor, 6. Epid. sect. 4. t. 26. vorantis malignitatis reliquiæ, qui se intra cor receperat, calida euaporatione exhalans, emoriente

riente ſimul corde, diſſipatur; unde in carpis pulſus non percipitur, ut huic piſcatori, cui per diem ante mortem omninò delituit.

XII.

Tertium ſignum ALVI FLVOR inter initia prodeſt, quando humores plus veneno ſæ qualitatis, quàm putredinis habent; quia venenoſa qualitas coctione non corrigitur: Si vero plus ſit putredinis, nunquam alvi fluxus, niſi per coctiones ſaluber exiſtit. Cognoſcetur autem plus vigere putredinem, quam venenum, quia febris intenſior eſt, pulſus maior & vehementior, & qui facilè dilatatur; contrario vero modo, ubi venenum pollet.

XIII.

Subalternatur alvi fluori *Vermium expulſio*, etiam ſi ſæpiſſime per vomitum rejiciantur, ut eſt in hac febre horum animalculorum ingens proventus, malignorum ſuccorum ſoboles. Si ante ſeptimum exeant, grave malum minantur, putredinem ingentem, & calorem igneum prædominantem: At poſt ſeptimum, apparentibus aliunde ſignis coctionis, ſolent criticè & bono omine expelli, non jam violentia morbi, ſed vi naturæ. Pronunciauit Hippoc. hanc prognoſim his verbis *Ac lumbrices quoque teretes, eunte in iudicationem morbo, deſcendere unà cum deiectione,* ido-

idoneum est. lib. 2. Prognost. 18.

XIV.

Crudo tamen adhuc existente morbo, etsi diutius protracto, fractisque admodum viribus; excerni omnino exitiale est: Effugiunt enim, non minus quam pediculi, dispositionem in ægrotante cadaverosam; quod notavit Scaliger exercit. contra Cardan. 246. t. 4.

XV.

Præterea enecatos expelli è corpore, maligniores affectus esse indicium voluerunt nonnulli: Nos alibi cum Avicenna, & Rhasi statuimus, cùm ex materia, tum ex accidente maligniores esse morbos, per quos hæc insecta viua expelluntur, quàm enecata. *Ignis lambent. lib. 1. c. 6. in calce.*

XVI.

Quartum signum. In hac febre circa urinam ista præsertim veniunt pro prognosi consideranda. vrina quæ crassa, rubra, spissa & turbida perseuerat, periculosa.

Quæ subito colorem, & substantiam mutat, mala, decubitum enim humorum ad aliquod membrum princeps demonstrat.

Tenuis, & quæ subitò plurimùm turbatur, maximum fervorem indicat, & periculum minatur.

Fœtida grave malum significat, excellentem

lentem putredinem cum malignitate coniunctam.

Mala etiam est; & ferme lethalis; quæ circulum habet variegatum; aut coloratum.

Subita urinæ mutatio ad bonum, aut ad malum, suspecta.

Sedimentum simile farinæ, periculosum.

Sedimentum, qualecunque sit, si appareat, & delitescat, malum, laborem, mutationemque significat. lib. 3. Coac. sect. 3. t. 64.

Imminuta urinæ quantitas, maximè circa statum, aut eius suppressio, mala.

XVII.

Quintum signum: Pulsus æqualis, & tenorem servans, bonus; inordinatus, inæqualis, contractus, præsertim si à principio debilis appareat, malus, ex Hippocrate lib. 1. prædict. & lib. de Coacis prænot. *Qui præter rationem; nulla existente vasorum inanitione, impotentes fiunt, malum.*

Obseruatur etiam non rarò in hac febre vitalis facultas omni vitio affecta, & crebris intermissionibus intercepta animali potentia ab omni læsione immuni, pessimum, & lethale signum est, venenum quidem ostendit, & pravam putredinem, quæ ad mixti dissolutionem breviter tendat.

XIIX.

Sextum signum; Circa macularum prognosim

gnosim quinque vobis erunt consideranda; tempus nimirum, color, locus, quantitas & exeundi modus.

Quæ nunquam apparent, nunquam indicationis, sed symptomatis ratione semper exeunt, semper infaustæ; & plenæ periculi sunt æstimandæ.

Quę tardius, circa nonam, aut 11. scilicet, non minùs perculosæ. Cum enim humorum crassitiem, & cutis fortem constipationem ostendant, tenaciùs adhærere malignitatem, & putredinem maiòrem, indeque ægrotantis ruinam minantur.

Neque omnino sunt securæ, si 7. apparuerint, nisi simul ex febris simplicitate, & coctionis signis, aut mitiori viscerum agitatione, & feruere processerint: Sin minus, perniciosæ, idque potissimùm, si cum delirijs succedant.

XIX.

Circa colorem: quæ rubræ sunt, mitiorem esse febris causam, nempe sanguinem, indicant: Sic puniceas excerni, iam quodammodo assari, & uri sanguinem; atras verò, prorsus exassatum, atq; ustum esse; veluti violaceas, & lividas calorem naturalem extingui, atque omnia pessum ire, significat. Huc referte liuores, qui in dorso solent apparere, circa statum, & in principio ipso; & incisionum, quæ per cucurbitulas scarificatas fiunt, labra liventia, aut nigricantia fieri, mortem certo indicant:

cant: Cujus fidem faciet celebris illa lues Moravica; de qua Sporischius elegantissime, & ex Galeno, libro de bonitate succorum, rectè colligitur, dicente, ex vena secta sanguinem in his febribus exire, aut plus iusto rufum nigriorem, serosum, aut acrem vulnus inter fluendum mordicus vellicantem, ut ægrè inde ad cicatricem duci possit, &c.

XX.

Circa locum ista perpendite: In pedibus, cruribus, natibus, & lumbis apparere, melius est.

Sic peius circa scapulas, & dorsum, & circa anteriorem pectoris, & sterni partem prosilire, majorem anxietatem ostendunt, & naturæ majorem oppressionem, & impotentiam.

XXI.

De quantitate Fracastorius deterius esse statuit, si plures appareant maculæ, ac salubrius, si quam paucissimæ, neutra pars vacat periculo: Nam licet summa eum ratione vereatur, Vir insignis tantam subesse venenosæ causæ copiam; quod necessarium sit, ut magno conatu natura copiosam moliatur expulsionem, imminereque periculum, ne tanto malo oppressa succumbat facultas: Attamen paucæ, si aliis prauis signis associentur, multò grauius malum minantur, irritum naturæ motum, & expultricis imbecillitatem.

Denique

XXII.

Denique circa exeundi rationem sic prognosim elicite. Si ægrè exeant, vel maximè dispersæ repullulent, non ex toto securas pronunciate: Sic si foras iam expulsæ, intrò iterum retrahantur, aut regrediantur, [quod sæpe fit,] ad interitum ægros ire nunciant: Significant enim aut naturam non esse potentem, aut humorem non satis obedire expulsioni, aut alias evacuationes per loca minus opportuna tentare naturam, ut Simoni, cui vomitus adeo malè conferebat vnctione vero & fomentis iuvabatur. 3. Epid. com. 3. 34. ac proinde à circumferentia ad centrum regredi venenosam materiam.

XXIII.

Ex facie Hippocratica mortem prædicere non novum est: Affabre delineavit illam Divinus Senex, & quantum ab illa esset metuendum, nos docuit, magnum in hac febre locum obtinet. Rem tamen admirandam, & in naturæ adytis reconditam, intactam reliquit, quam ex posteris fere retigerit unus aut alter. Audite: *Quicunque malignè febricitantes facie repræsentant atavos, aut parentes, cum antequam ægrotarent, illis minime assimilarentur, omnes extinguuntur.* Quod mirabile est observatum nuper in quodam Engerrano filio, qui cum non esset vultu

matri

matri similis, illius tamen facies ante obitum ita proprie maternam repræsentabat, ut omnes stuperent. Discite hinc, quam vere aliquid divinum lateat in morbis.

XXIV.

Lingua in hoc immani morbo, si quæ alia corporis pars, vobis loquetur, vel faustas, vel infaustas prognoses. Perpendite, quæ apud Hipp. copiosè passim exarantur: Ex eis hoc unum inter multa colligite, ut mortem breui subsecuturam certò pronuncietis: frigiditatem nimirum linguæ actualem, quæ in his febribus solet quandoque ad tactum digiti obseruari; in quibus prẹsertim conjunguntur symptomaticæ evacuationes multæ, per quas spiritus & calor innatus ferè ad extinctionem depauperatur. Signum est omninò lethale, nec nisi in magnis viscerum inflammationibus, aut sub mortem, aut in febre pestilenti, talis lingua apparent.

XXV.

Hanc linguæ frigiditatem, voluit significare Hippoc. sent. 1. lib. 2. sect. 2. Coac. prænot. per hæc verba: γλῶσσα δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν πεφρικδῖα, &c. i.e. *Lingua, quæ in principio quidem inhorruit.* Non existimetis horridam, squalentem, aut asperam intelligere, (hoc alibi insinuaverat:) sed frigidam actu, ut Doctiss.

Ia-

Iacotius. Etenim cum linguæ mollitie, humiditate, & calore naturali solet hoc symptoma apparere, ut ex multiplici observatione Simeonis Iacotij retulit Eruditiss. Riverius, quem legisse nunquam pœnitebit.

XXVI.

Tremula lingua mentem non firmam significat, & si nigra simul fuerit], celerem mortem denunciat, lib. 2. Coac. sect. 2. t. 6.

XXVII.

Lingua undiquaque subtus, ac in lateribus arida, & quæ libere exeri nequit, ingentem ruinam minatur.

XXVIII.

Collidi, & stridere dentibus, in non consuetis per sanitatem, insaniam ostendit, mortemque denunciat. Si verò iam delirans, hoc efficiat æger, omninò lethale est.

XXIX.

Siccari dentes, lethale. Sic lentores dentibus insidentes pertinacis morbi sunt indicium, & fortis febris: Si vero glutinosa illa, quæ interstitiis dentium adhærent, nigricant, lethale.

XXX.

Respiratio frequens & parva inflamma-

tionem

tionem in locis principibus significat. Nullum in prædicendo præstantius signum respiratione. Difficilis, & frequens in hac febre semper mala, & mortem minatur; ut hac morborum grassante constitutione nimis clarè patet.

XXXI.

1. Circa fauces non tumentes irritationes parvæ, dolorosæ, delirium significant, & phrenitidem lethalem: Hoc nuper observastis.

XXXII.

Manus tremulæ delirium minantur: Oppressis namque mole, aut qualitate succorum, nervorum ad manum pertinentium radicibus, meritò timetur periculosa illa μετάῤῥυσις, qua nervorum affectus ipsi cerebro communicatur, vt in historia Pythionis lib. 3. Epid. sect. 1. text. 1. Sed qui, dum pulsus contrectantur, manus retrahunt tremulas, quasi vitæ suæ timentes, alioquin sine ulla querela manentes quieti, nullo modo dormientes, aut nisi interrogentur, loquentes omnes ad unum pereunt.

XXXIII.

Pessimum signum est, & timoris plenum, cum sanguis vena scissa extrahitur, si purus, rubicundus, & inculpatus educatur, venenositatem superare indicium est, aut pu-

tredinem in penitioribus cordis latitare. In me ipso olim observatum, nam ter per hanc febrem sanguine per venam misso, nulla prorsus putredinis nota apparebat, aliis signis immani ferocitate sæuientibus.

XXXIV.

Aliud non minùs admirandum, quàm lethale ac exitiosum ex sanguine elicito prognosticum, à paucis hactenus observatum, vel propter medentium incuriam, vel propter signi raritatem. *Ex sanguinis* scilic. *extracti frigiditate*; qualis in glacie, aut nive percipitur. Solet hoc signum brevi temporis spatio mortem præcedere.

Estote diligentes in perscrutando, vel etiam minima. Refero experitiss. Riverio observ. 46. ex communicatis à Pachequo.

XXXV.

Sanguis per scarificatas cucurbitulas putridus illico apparens, perniciosum, jam serpsisse virulentam putredinem argumento est, & in partes solidas se ultro insinuasse.

XXXVI.

Stilla sanguinis semper funesta, in principio, vel augmento; præsertim si quarta erumpat. Nam Philisco, Epamenoni, & Sileno, quarto & quinto die parum de naribus distillavit, & mortui sunt. l. 1. Epid. sect. 3.

sect 3, text, 20.

XXXVII.

Surditas tum bona, tum mala solet esse. Surditatem nuper observastis pessimam brevi evanscentem, una die circiter durantem; quæ sequitur alia symptomata, & in processu aut statu morbi, & perseverans, optima est, quia in eam degenerare alia symptomata significatur: & humorem inhalitum fortasse converti. Hanc laudat Hipp. 1. popul. sect. 3. ægr. 3, loquens de hujusmodi febre, tanquam certum salutis præsagium, multos enumerans in Epidem. qui surdi evaserunt, ut in hist. Eropiti, & virginis decumbentis in sacra via.

Quæ verò præcedit, mala est, ut quæ retrocedit, *A surditate & torpore, substillare sanguinem è naribus, nescio quid habet difficile*, lib. de Coac. Fluxum sanguinis prænunciare solet ista surditas, aut parotides, aut fortè majus malum, ut in hist Hermocratis, & Philistis commentatur Galenus.

XXXVIII.

Furfuracea nigra è capite decidentia, lethale; caloris nativi extinctionem significat, & ab atra bile in universum prædominante hasce fuligines elevari indicio est: Non minus periculosũ, quam si reiiciatur atra bilis ipsa. Observavi nuper in adolescente Pesaro, Nobili Veneto, cui tanta copia furfuris atri è capite in pulvinos decidebat, ut singulis horis toti veluti nigro

pulvere inspergerentur; post 20. extinctus est.

XXXIX.

Horrenda Phthiriasis, ante septimum præsertim apparens, maioré partem ægrotantium miserè sustulit: Nec protracto morbo semper est secura, nisi coctionis signa apparuerint. In declinatione salubriter solent germinare, consumptis per ea animalcula impuris succorum reliquiis, quæ ad cutem natura detruserat, non satis valens propter putredinalem viscíditatem ab eis se expedire, alioquin perniciosas effecturis recidiuas.

XL.

Somni profunditas formidanda. *Et turbulenta cum ferocia excitationes mentem emoventes, mala*, lib. 3. Coac. 9.

XLI.

In his febribus mentis emotiones taciturnæ in eo, qui voce privatus non est, perniciosæ sunt.

XLII.

Sputum nigrum, aut pravi coloris, cum difficultate respirationis, lethale; extingui calorem nativum argumento est. Iam & hoc observastis.

XLIII.

Malorum denique signorum perseverantia,

tia, pessimum signum. Nec mediocre periculum est, quædam ex malis cessare, aliis permanentibus; devictam naturā arguunt, brevique omninò casuram. Multa alia signa in dies in hac febre obseruantur, quæ longum esset recensere. Perlustrate Hippocr. prognostica, Coac. prænotiones, & libros Epid. propè aureos.

XLIV.

Restat adhuc in præsagiis animadversio magni momenti, in qua solent naufragari etiam in arte peritissimi; in hac præsertim dolosa febre, in qua ægri sæpissime propè mortem meliùs se habent. Tunc estote oculati, nolite fidere iis, quæ præter rationem eveniunt. Pereunte enim partium sensu, & cessante facultatum actione, mitescere videntur symptomata, & hoc ipsum est ipsum mori, tantum abest, quod a recta actionum dispositione proveniat. Accipite auream istam doctrinam ab Avicenna dicente: *Quum homo habet febrem incensivam, & invenit alleviationem, & quietem caliditatis subitò absque crisi manifesta & quiescit, quod est in pulsu de velocitate, & invenitur sicut tranquillitas, tunc indica quod morietur velociter.* 2. 4. tract. 1. c. 29.

XLV.

Infinita exempla hujusce fraudis, & inemendabilis doli habentur apud Hippocr.

& Galenum. *Puer convulsus in Hippologi villa, cessante convulsione, sanus videbatur, & septima morbi die latenter moritur.* l. 4. Epid. text. 81. *Hermocrates lethali morbo correptus, paulo post sine febre, tum somno, & sana mente extinguitur.* lib. 3. Epid. sect. 1. tex. 2. Sic apud Galenum, *qui ob lassitudinem febricitabat, visus est 4. die bene valere, deinde septima vesperi cum febrire cœpisset, tabefactus obijt.* lib. 1. Protrhet. sect. 2. com. 17.

XLVI.

Sed si arrideant magis recentiores casus: Medicus quidam Lusitanus primæ notæ, Carolus nomine, inclyta civitate Conimbrita, quum in aliorum Medicorum sodalitio ægrotantem visitaret, quem præcedenti die certo moriturum prædixerant, inuenientes illum aliis absque febre, cum pulsu bono, urina bona, lingua molli, sanum mente, & bene se habentem ad oblata, lætantur magnopere: Accedens senior miratur, latere anguem in herba suspicatur, contrectat totum corpus, nihil quod fraudem detegat percipit, præcipit præsenti chirurgo, ut digito interna recti intestini exploret, an forte hæmorrhoidum tumorem inveniat; obsequitur chirurgus, & vix intromissum digitum citissime retrahit, asserens, tanto ardore aduri interna, ut sustinere vix posset: Tunc senex sine mora contra iuniorum votum mortem

intra

intra horam, non sine magna artis laude, & adstantium admiratione prænunciat.

XLVII.

Cavete igitur ab ista Syrte, & Celsi saluberrimum consilium in cautè præsagiendo sequimini. *ubi*, inquit, *gravis metus est, sine certa tamen desperatione, indicare necessariis periclitantis in difficili spem esse, ne si victa ars malo fuerit, vel fefellisse videatur*; l. 5. c. 26. *Quicunque enim*, ait Galenus, *in hoc gravissimo negotio, in quo non solum æger, sed Medici fama, & honor periclitantur, in periculosis morbis, plus, quàm deceat, ægrotantes hilares, & bona spei plenos reddunt, in multò maiorem conijciunt tristitiam sequentibus diebus, quum aut in peius morbus cecidisse videtur, aut ultra promissa Medicorum producitur*. com. 43. lib. 6. Epid. sect. 2.

XLVIII.

Denique per quam evacuationem meliori crisi liberari possit æger, sic perpendite. Per hæmorrhagiam narium nonnulli, pauci tamen, iudicantur; & omnes, quibuscunque apparuerunt stillæ, periere. Non benè per hanc evacuationem educuntur seminaria morbi, frequentiùs liberantur per deiectiones alvi, quantùmvis parùm opportuna sit ea regio ad seminaria educenda. Per sudorem præstantissima crisis; nec

adeo laudabilis per maculas, quoniam non semper securæ. Per abscessus non rarò evadunt ægrotantes, de acuto in chronicum mutato morbo. Ictero, sudoris adinstar, non pauci liberati, post septimam erumpente. Vermibus multis eiectis multi evaserunt, sed morbo ad iudicationem tendente.

Febris malignæ Puncticularis curatio,

SECTIO V.

Ciborum quantitas, qualitas, tempus exhibendi. Potus genera magis opportuna: & alia circa Τγιεινὴν *examinantur.*

DE VICTVS RATIONE.

I.

OPeræ pretium erit in curatione grauissimi huius morbi a difficiliori Therapeutices parte exordiri: In ea enim sæpissime lethaliter erratur, quoniam vel negligitur, vel ab assistentibus & ægrotante decipiuntur medici. Estote in hoc valde oculati, nam Philonis filia, quia septima die intempestiviùs cænavit, obruta est. 1. Epid. Hipp. sect. 3. adeò in acutis morbis vel

vel quodlibet momentum, aut minimus error facit ad mortem inducendam. In victu igitur quantitatem, qualitatem, & tempus exhibendi (quæ etsi facilia videntur, sunt tamen difficillima,) diligenter perpendite cum Galeno, *lib.* 11. *Meth. cap.* 3. *qui* non levissimam magn..., & dignissimæ artis nostræ partem; scientiam ordinandi victus esse, jure merito existimat.

II.

Circa quantitatem, aliquantulum à communi Hippocratis doctrina hic discedite, nec semper respectu ad morbi vigorem cibi metiendi. Habere quidem solet hæc febris breviter extremos labores, sed brevius extremas exsolutiones: *In tenui victu igitur ægri delinquunt*, quoniam in crassiori, aut symmetro juvantur. Puncticularis hæc febris, etsi pestifera non sit, maligna tamen est, & quoquo pacto cum peste communicat, adeo ut plerunque resolutis ob succorum pravitatem viribus, hominem ante septimum conficiat: Quod Gal. hist. 3. *vulg. com.* 3. *tex.* 58. comprobatur, loquentis de quadam peste sic: *Fortissimi ergo, qui vim sibi ipsis adferentes cibum oblatum assumpserunt, omnes ferè superstites fuerunt*. Vnde in febre pulicari (quantumvis illa acutior sit) ex victu parco, & tenui anguntur, & deficiunt ægroti, vigilant, & acriora mejunt, ac sæpe delirant; & quod pejus est, intus trahuntur

maligna ſeminaria, per inediam a membris externis ſugente ventriculo; veluti ab eo antea reliquæ particulæ trahebant: Ex moderato autem dormiunt, quieſcunt, & meliùs habent.

III.

Quamobrem expedit, ne à principio imperetis multam inediam, præſertim in ægro biliofi temperamenti, & corporis habitus rarioris, æſtivo tempore; vel irritatoriis laceſſito ſymptomatibus, ſudore videlicet reſolutorio; alvi fluore, hæmorrhagia, & vomitu; animi deliquio, ſyncope, & ſimilibus, quæ omnia & ſingula ſunt diligenter perpendenda, ut victus ratio aptè præſcribatur, non ſolùm ad vigorem morbi attendendo, ſed ad vires, & ad præſentem morbi conſtitutionem, & ſymptomata, quæ febri ſuperveniunt. *Cum igitur virium gratia* (*ait Gal.* 1. *Aph.* 9. & 10.) *potiſſimum nutriamus, adeò vel in ipſo etiam morbi vigore*, (*in quo tenuiſſimo victu utendum Hiproc. ait*,] *ubi caſus aliquis intervenit robur naturæ diſſolvens, nutrire nihilominus cogimur.* In eis verò, qui in ventriculo, aut vicinis partibus copiam congerunt cruditatum, utilis eſt inedia, nec ab ea patiuntur quicquam, & minus, ſi habitus corporis, vel febris fuerit pituitoſior, aut ingens plenitudo ciborum contractionem poſtulaverit: Aetius Tetr.2. ſerm.1. cap.129.

Circa

IV.

Circa qualitatem, tales eligantur cibi, qui parùm quidem alant, & contagionis, quo minùs ad interiora irrepat, impetum coerceant. Eliminentur olera, & radices, exceptis Lactuca, Scariola, Buglossa, Scabiosa, Oxalide, quæ iusculis incocta, vel in acetariis, in parva quantitate concedi poterunt, præsertim assuetis, & ventriculi fervidioris ægrotantibus. Damnantur fructus duriores, & ficci, ut fugaces, & horarii; si cerasa acida, aut Ribium corymbos excipias. Nam acida omnia valde expetuntur, quoniam appetitum excitant, & magis resistunt putredini. Inter Poma gaudent Hispani Camusiis cordiali, & suavissimo ac recreanti fructu, quæ cum Italorum Appiis, & Germanorum Barstorfianis recte comparari possunt; ista liberè concedatis, Cydonia mala, & Punica acido dulcia, Limonum acidorum, ac Citriorum omne genus. Horum, & Aurantii succo adversus venenatos, & malignos morbos vsos fuisse antiquiores certum est, ac proinde cæteris fructibus præferendi.

V.

Hinc Saccharo condita, acidum Citri, Sorbetum Constantinopolitanum, gelatina Cerasorum acidorum, Ribium, Berberum, Fragorum, & Prunorum, quæ Veronenses vocant *Verdacchi*, flores Borraginis, Cucurbita,

curbita, Lactucarum caules, & demum radices Scorzoneræ, quę singulari proprietate puncticularis febris malignitati adversantur, impunè conceduntur.

VI.

Carnibus temperatis, & cum moderatione exhibitis ab initio alatur æger, pulli gallinacei, vel capi juvenes, aviculæ, & alaudæ, ac turdi præferuntur inter aves. Inter quadrupedes vitulina, præsertim in Italia, ut in Hispania & Gallia vervecina, quæ succis acidis, ad appetitum comparandum poterunt intingi, ex quibus, & succi restaurantes & contusa seu Pista, Avicennæ olim inventum, & nunc mulierecularum ambitio, prò imbecillibus ægrotis, quando præsertim urgent inappetentia, aptè parantur. Nec sunt prætermittenda expressa ex assatis carnibus, quæ validiora multò reddentur, si inter assandum, aut elixandum inspergantur, aut imbibantur aquis cordialibus temperatis, & mixtis pulveribus pariter cardiacis: Nec desunt, qui vino generoso Ambra, & Moscho irrorent, deinde cum iusculis, & ovis recentibus sorbenda ægrotis pro prandio exhibeantur.

VII.

Præterea erit præstantissimum, iusculis immiscere succum hordei, qui, si, ut decet, extrahatur, antiquorum ptisanam superat,

perat, & recentiorum experientia omnes implet in hac febre cibandi intentiones. Emulsiones pariter seminum frigidorum majorum in aquis cordialibus, aut ipsis jusculis, pro sorbitionibus simul nutrientibus & refrigerantibus, sunt valde ex usu; non sic amygdalata, quia caput tentant, & difficilius coquuntur, & nisi, cum somni inducendi sese offert necessitas, cum emulsione sem. Papaveris, & aquis appropriatis veniunt usurpanda.

VIII.

Potus sit aqua decoctionis hordei, & radicis Scorzoneræ, Buglossi, aut Oxalidis, quæ aliquid succi acidi Limonis, aut Citri recipiat. Sic enim Pareus potionem suam divinam in febribus malignis, & pestilentibus oportunam præparat. Accipit

Aquæ decoct. rad. Scorzoneræ (vel alterius radicis cardiacæ temperatæ) cyathos VI.

Sacchari fini uncias IV.

Succi Limonum, vel Citri unc. I.

Misceantur optimè, & sæpè permutentur de uno vase in aliud; deinde parùm coquantur, addita portiuncula corticis Citri, & coletur pro usu.

Aliquibus valde arridet, & pariter convenit tinctura Rosarum, si cum guttulis spiritus Chalcanti in aquis stillatitiis Scorzoneræ: Oxalidis, Buglossæ & similibus, extrahatur; Nec aqua stillatitia hordei

est

est contemnenda, in qua sæpius frustulum auri extinguatur: Destillatum pariter ex carnibus vitulina, aut pullorum, si ab empyreumate Alembici,& nauseabundo quodam sapore vindicetur, non displicet.

IX.

Potus tamen non præbeatur nive refrigeratus, ut moris est apud plerosque; valet nix mirum in modum ad præcautionem, ad curationem vero, nisi in valdè assuetis, & valdè æstuantibus, parùm prodest, quoniam calor innatus in hac febre maximè patitur.

X.

Alia quæ ad victus rationem pertinent, inter morbi symptomata hic potius recensentur, exceptis quibusdam, aere, de quo religiosè advertendum, ne intemperatus sit, aut conclave ventis, pervium, sed potius ad calidum vergens, in hac præsertim civitate & multis aliis sub simili aeris subtilioris temperie constitutis, in quibus maximè seruandus æger est, ne se frigidiori ambienti exponat, ne stragula reiiciat, ne in mutatione linteorum patiatur. Quare si fieri possit, ne vel minimùm surgat à lecto, præsertim die hausti medicamenti, aut in enematum reiectionibus, quandoquidem præter aeris incommoda, motus etiam & agitationis damna persentire cogitur.

XI.

Somnus mox à cibo gravis est: trahitur enim per somnum ad interna viscera malignitas, incipiente, aut crescente accessione molestus, veneno nimium prævalente perniciosos.

XII.

Solentur sæpius ægros adstantes, & spe salutis alant, & verbis alacribus, & vultu hilari recreent; nam vultum,& gestus medicorum maximè præ timore observant ægroti; Prudenter tamen in hoc cuncta pronunciate, & inter spem admoneantur statim de periculo, & morbi gravitate, ut cum tempore animæ, & rebus domesticis consulant, antequam symptomatum sæuitia mentem præpeditat. Quanto enim citius admonentur, eò minorem, periculi suspicionem concipiunt, eò minus timent: Nec imprudentia foret, etiam ante pulsus contactum, aut urinæ aspectum hoc munere fungi.

XIII.

Tempus cibandi varium est: in regulari curatione, à principiis, & vigore accessionum est abstinendum, in cura coacta, quandoque ingruente paroxysmo, aliquid porrigendum, præsertim picrocholis, & quibus anxietas & cardialgia facilè suboritur. Declinante caloris fervore, cibus & potus conferunt; Sed si in medio accessionis vigore

vigore ſuccedat animi deliquium, aut ingens exolutio, aliquid exhibendum, aut juſculum, aut offa vino ceraſorum acidorum, aut Granatorum imbibita, quin & aliquando caſus adeò urget, ut vinum oligophoron concedere cogamur, ſed hoc magna cum præmeditatione facite, nam ſæpè fallit hęc affectio ſub ſpecie imbecillitatis.

XIV.

Si propter longiores acceſſiones à tempore prandii ad cœnam nimia ſit horarum intercapedo, emulſionem, aut ovum juſculo conquaſſatum, aut ſine ovo jus ipſum circa veſperam exhibete, cœnam poſtmodum, quæ utplurimum excarnis ſit, in aliam noctem protracturi; hoc tamen ſecundum horas acceſſionis menſuretur.

CHIRVRGIA.

SECTIO VI.

Chirurgiæ operationes in hac febre percurruntur, vena ſectio, cucurbitulæ tum ſicca, tum ſcarificatæ, hirudines, veſicantia frictiones, inunctiones, enemata, epithemata.

I.

IN pulicari igitur febre detrahendus ſtatim ſanguis eſt, per venam ſectam, maximè,

ximè, quantùm fieri possit, ab initio: Est enim hæc operatio tanti momenti, vt illa neglecta, vix faustum eventum in hac febre vobis liceat sperare, quantumcunque blateret indoctum vulgus, cuius perniciosa petulantia licentiam in hoc sibi arripit; peritiorum etiam medicorum operationem arguendi ac coercendi. Non vos ista deterreant, & à recto medendi tramite latum unguem avertant: Extrahite in principio alacriter sanguinem, pro plenitudinis & virium ratione, summatim verò ad quartum usque; quinimò etiam & illo toto tempore, quo non admodum diffusa fuerint contagionis seminaria: Cùm plethora autem etiam post dispersionem.

II.

Mittite ex utroque brachio, *ut proximum ventrem evacuetis*: In suppressis autem mensibus, aut hæmorrhoidibus, ex talo: sic enim à corde longius retrahetur virulentia, sic exonerata natura ab ea, qua antea sarcina premebatur reliquum validius superabit, & patentiùs ac copiosiùs reserata obstructione, puncticulas foras detrudet, cum magno ægrotantis leuamine, propter ventilatum calorem, obstructionem reseratam, & coercitam putredinem.

III.

Sanguinis missionem ex venis sub lingua

mitum

mirum in modum proficere in hac febre obseruatum est: Hac enim evacuatione pauci dissipantur spiritus, & simul ex vena caua, etsi non largiùs, propius tamen, & celeriùs educitur sanguis, quam ex venis brachiorum, basilica aut communi.

IV.

Verum quia hæ iugularis externæ sunt productiones, quæ superclaviæ, ac deinde cavæ ascendentis est ramus, nil prohibet multum exhaustæ, quò minus de maiori sanguinis fonte elicere, haurireque postremo debeant.

V.

Quin multùm etiam hac sola ratione malum levare poterit harum venarum sectio, quandoquidem ambæ simul apertæ, (ut fieri solet) singulari æquilibrio ab utroque latere fundunt sanguinem; Quo emolumento non gaudet unica brachii phlebotomia, in locis potissimum, in quibus parcè admodum, & cum metu extrahitur sanguis, uti fit Veronæ, cujus cœli temperies non permittit liberaliùs venas secare; secus in Gallia & Hispania, ubi adeò expetitur in extrahendo sanguine æquilibrium, ut vix ab uno brachio dematur, quin protinus ab altero pari hauriatur proportione.

Si

VI.

Si tamen morbi principium cum ingenti plenitudine nacti fueritis, prius è brachio educite sanguinem; deinde ad tundendas sub lingua raninas accedite.

VII.

Si vero cum magna plethora plus malignitatis, quàm putredinis signa appareant, tutius erit prius malleolum tundere, intactis brachiis, ut diminuta plenitudine, simul à corde longius revellatur; mox ad venarum sub lingua sectionem, ut dictum est, properate.

VIII.

Hanc saphænæ in febribus pestilentibus tundendæ doctrinam, magnorum virorum autoritate stabilitam, felicissimè ad usum reuocauit. D. Valentinus Medicus Venet. constitutione epidemica anno 1629. urbem depopulante, in qua, ut fieri solet, maligni succi ad caput, & partes principes raptu ferebantur, acutas phrenitides, & horrenda deliria excitantes. Hoc auxilio infiniti postmodum euaserunt, cum summa artificis gloria: euasit & ipse Galenus suo tempore à febre pestilenti per Asiam immaniter grassante, sanguine ad binas libras è cruribus extracto; ut ex Oribasio refert apud Galenum Autor præsagij experientia confirmati.

Cæ-

IX.

Cæterum Ægyptij uſque adeò raninarum phlebotomiæ confidunt,ut pro arcano habeāt eadem uti ad inflammationes quaslibet capitis, atque oculorum affectus, ruborem faciei, febrilem phrenitidem, vigilias, febres acutas, dum die critico natura criſim per hęmorrhagiam remoratur; tertianis quoq; febribus levamēto eſſe Iacobus de Partibus teſtificatus eſt. Videte Severinum, Chirurgiæ efficacis part.2.de angiologia cap.14.

X.

Nec ideo apparentes puncticulæ abſolutus ſit vobis phlebotomiæ terminus: Manente enim plethora, etiamſi infinitæ propemodum erumpant maculæ, non protinus a ſanguinis miſſione erit abſtinendum, nullus tunc regrediendi adeſt timor, nec vacuus ſupereſt locus, in quem ſucci ſubeant.

XI.

Sed pro iſta doctrina valde ardua, & difficili, operam & ſtudium impendite, ut exquiſitè plenitudinis ſigna inſeparabilia vobis innoteſcant, tùm illius, quæ ſecundum vires eſt, tùm illius, quæ ad vaſa dicitur: Huius certa ſigna ſunt tenſio, rubor, obſtructio; ut alterius inſeparabilis gravitas. Legite Gal. lib.de Plenitudine.

Si

XII.

Si hæc appareant, ſanguinem mittite, nullis tamen alijs, præter cutis efflorecentiam, quæ maioris ſint momenti, repugnantibus; ſi verò nulla ſint plenitudinis ſigna, cauete in hac febre cane pejus & angue à venæ ſectione, poſt puncticularum præſertim exitum: In irreparabilia etenim pericula ægrum deducetis, revocatis ad interna corporis infectis humoribus, permixtis altius ſeminariis, putredine aucta, & tandem viribus ad internecionem exſolutis. Audite, ut Avicenna in variolis hanc doctrinam vobis ingerat: *Cum variolæ* (inquit) lib.4.Fæn.1.tract.4. c.10. *egrediuntur, non oportet tunc ut adminiſtretur phlebotomia, niſi inueniatur repletio, aut dominium materierum.*

XIII.

Nec tamen ſemper ſola plenitudinis præſentia debet eſſe inviolabilis norma ad tundendam venam in hac febre. Multa enim occurrunt, quæ iſtam operationem impedire valeant: Alia, quæ illam, ſi non omninò tollant, ſaltem minuant & coarctent. Illud facient ſymptomata prava & graviſſima, quæ in principiis ſolent quandoque præ malignitate apparere, facientia colliquationes, ſyncopes, exſolutiones, anxietates, & alia, quæ aureo illo capite 14. lib.1. de arte curativa ad Glaucon. fusè

vos

IX.

Cæterum Ægyptij usque adeò raninarum phlebotomia confidunt, ut pro arcano habeāt eadem uti ad inflammationes quaslibet capitis, atque oculorum affectus, ruborem faciei, febrilem phrenitidem, vigilias, febres acutas, dum die critico natura crisim per hæmorrhagiam remoratur; tertianis quoq; febribus levaměto esse Iacobus de Partibus testificatus est. Videte Severinum, Chirurgiæ efficacis part.2.de angiologia cap.14.

X.

Nec ideo apparentes puncticulæ absolutus sit vobis phlebotomiæ terminus: Manente enim plethora, etiamsi infinitæ propemodum erumpant maculæ, non protinus a sanguinis missione erit abstinendum, nullus tunc regrediendi adest timor, nec vacuus superest locus, in quem succi subeant.

XI.

Sed pro ista doctrina valde ardua, & difficili, operam & studium impendite, ut exquisitè plenitudinis signa inseparabilia vobis innotescant, tùm illius, quæ secundum vires est, tùm illius, quæ ad vasa dicitur: Huius certa signa sunt tensio, rubor, obstructio; ut alterius inseparabilis gravitas. Legite Gal. lib.de Plenitudine.

Si

XII.

Si hæc appareant, sanguinem mittite, nullis tamen alijs, præter cutis efflorescentiam, quæ maioris sint momenti, repugnantibus; si verò nulla sint plenitudinis signa, cavete in hac febre cane pejus & angue à venæ sectione, post puncticularum præsertim exitum: In irreparabilia etenim pericula ægrum deducetis, revocatis ad interna corporis infectis humoribus, permixtis altius seminariis, putredine aucta, & tandem viribus ad internecionem exsolutis. Audite, ut Avicenna in variolis hanc doctrinam vobis ingerat: *Cum variolæ* (inquit) lib.4.Fæn.1.tract.4. c.10. *egrediuntur, non oportet tunc ut administretur phlebotomia, nisi inueniatur repletio, aut dominium materierum.*

XIII.

Nec tamen semper sola plenitudinis præsentia debet esse inviolabilis norma ad tundendam venam in hac febre. Multa enim occurrunt, quæ istam operationem impedire valeant: Alia, quæ illam, si non omninò tollant, saltem minuant & coarctent. Illud facient symptomata prava & gravissima, quæ in principiis solent quandoque præ malignitate apparere, facientia colliquationes, syncopes, exsolutiones, anxietates, & alia, quæ aureo illo capite 14. lib.1. de arte curativa ad Glaucon. fusè

vos

vos docebit Galenus. Hoc verò, iusta libratio virium ægrotantis, multitudinis plethoræ, accessionis, consuetudinis, ætatis, habitus corporis, causæ alicuius procatarcticæ violentæ, & aeris ambientis; circa quem alta mente reponite auream Hippocratis sententiam, lib. 4. de ratione victus, t. 19. *Cum fuerit aer abundè calidus, & siccus, ita ut citò ab eo corpus evaporet, nempe tum à sanguinis missione abstinemus, etiamsi morbus magnus sit, vigensque ætate homo*; licet non semper æstate media grassari soleat hic morbus, sed sæpe atrocius irruat hyeme, ut nunc experimur.

XIV.

Cucurbitulæ.

Si quod aliud auxilium, in hoc morbo sunt efficacissimæ. Post unam igitur, aut alteram per venam sectam evacuationem, (si bona ægrotantis sorte ad principium morbi fueritis accersiti,) affigite cucurbitulas scarificatas imo dorso; sin minùs, & tardiùs vocatis principij occasio iam non suppetat, statim post vias ductuum vel leniente, vel clystere saltem expiatas; eæque per morbi decursum erunt repetendæ, quoties opus fuerit, vel ratione revulsionis, vel evacuationis.

Audite, quid Celsus de cucurbitulis sentiat: *Quando quidem*, ait, *ut ex eis minus vehemens est auxilium, sic certe est*

magis

magis tutum, nec unquam est periculosum, etiamsi adhibeantur. Ideoque ubi sanguinem mittere opus est, & periculum à vena secta imminet, huc potius confugiendum.

XV.

Suris, & malleolis affixæ cum decenti scarificatione, apprimè venæ sectionis vicem subeunt, dicente Galeno 2. Aphoris. 17. *Æquabilis omnium humorum vacuatio, quæ exactissima habetur, sectione venæ administrari solet: Quæ proximè ad hanc accedit, scarificatis, ut facere consuevimus, sit malleolis.* Quod auxilium apud Hispanos pro curatione morborum, qui infantes infestant, est usitatissimum, & felici experimento etiam Veronæ confirmatum.

XVI.

Scarificatio in his febribus sit mediocris, quam magis amplectebatur Galenus 2. ad Glauc. cap. 7. Solet namq; ob ingentem malignitatem quandoq; adeò dissolvi retentrix facultas, ut vix possit vel ipso igne cohiberi sanguis, quod in prognosi sit vobis inter signa pessima. Observavit in Peste Zacutus lib. 3. prax. admir. observ. 42. Per mediocrem igitur scarificationem minus periculi imminet: Robusti tamen, & agrestes homines, nisi conspiciatur ingens retentricis laxitas, scissura indigent satis profunda; pueris contra levis ac super-

perficialis sufficit. In cunctis tamen hoc periculum præcavete in hac maligna febre: ab una scarificata cucurbitula reliquas dirigite, si prima laxitatem ostendat, alias levius scarificate.

XVII.

Natibus affixæ miram operam in revellendo præstant, quin & evacuando: quandoquidem, tanta est natium cum toto affinitas, ut in illis speciatim scarificatio facta sit vicaria phlebotomiæ: Vt notavit ex Avicenna l.1. Fen 4. cap.21. Eruditissimus Rhodiginus, lect. Antiqu. lib. 4. c. 8.

XVIII.

Inguinibus, ac sub alis applicatæ virulentiam a corde mirè extrahunt, quo auxilio in febribus laboriosis, quæ non cedunt aliis remediis, ad partes ignobiles maleficus succus convocatur, ad quas natura sæpe illum detrudere satagit, cum utilitate mira.

XIX.

In diversis præterea partibus solet scarificari, pro symptomatum varietate. Pro derivatione in pertinaci sincipitis dolore, aut graviori capitis affectu, summa cum utilitate vertebris colli affiguntur: Sic in febre singultuosa, regioni stomachi affixæ,

&

& altiùs ſcarificatæ,pertinaciſſimum ſymptoma frenant; quod nuper obſervaſtis in Monacho Franciſcano, a continuo, ac maligno ſingultu hoc auxilio liberato. Non defuerunt etiam, inquit Anonymus lib.de cucurbitlis, qui plantis pedum applicarent; Sic enim è medio corpore fervidum calorem attrahi, venenatos ſpiritus evocari, peſtifera denique apoſtemata transferri poſſe, magno naturæ ſolatio exiſtimabant, ut annotavit, & comprobavit Doctiſs. Seuerinus, Pyrotech. Chirurg. lib.2. part. 2.

XX.

Vtero gerentibus hac febre correptis, quibus non ita tutum eſt venam ſcindere, affiguntur cucurbitulæ brachiis, ſupra muſculum Deltoidem, facta mediocri ſcarificatione: Quod tamen niſi in urgentiſſimo capitis, vel faucium affectu, nolite tentare pleno corpore, & niſi aliquid magnum impediat: mittite priùs ſanguinem à vena communi, aut Cephalica, nunquam à Baſilica, quæ facilè abortum excitat: Deinde urgente neceſſitate, ad brachiorum & dorſi, ſupra Omoplatas, ſcarificationem accedite. Si tamen non licet venam tundere, & fueritis coacti, ad ſcarificationem ſtatim devenite, præcedat ſaltem leniens ac detergens medicamentum, quod ſaburram deorſum trudat, ne prompta ſit materia cruda, quæ per ſuperiores cucurbitulas ſurſum noxiè deferebatur venas ſubita.

vigore succedat animi deliquium, aut ingens exolutio, aliquid exhibendum, aut jusculum, aut offa vino cerasorum acidorum, aut Granatorum imbibita, quin & aliquando casus adeò urget, ut vinum oligophoron concedere cogamur, sed hoc magna cum præmeditatione facite, nam sæpè fallit hęc affectio sub specie imbecillitatis.

XIV.

Si propter longiores accessiones à tempore prandii ad cœnam nimia sit horarum intercapedo, emulsionem, aut ovum jusculo conquassatum, aut sine ovo jus ipsum circa vesperam exhibete, cœnam postmodum, quæ utplurimum excarnis sit, in aliam noctem protracturi; hoc tamen secundum horas accessionis mensuretur.

CHIRVRGIA.

SECTIO VI.

Chirurgiæ operationes in hac febre percurruntur, vena sectio, cucurbitulæ tum sicca, tum scarificatæ, hirudines, vesicantia frictiones, inunctiones, enemata, epithemata.

I.

IN pulicari igitur febre detrahendus statim sanguis est, per venam sectam, maximè,

ximè, quantùm fieri possit, ab initio: Est enim hæc operatio tanti momenti, vt illa neglecta, vix faustum eventum in hac febre vobis liceat sperare, quantumcunque blateret indoctum vulgus, cuius perniciosa petulantia licentiam in hoc sibi arripit, peritiorum etiam medicorum operationem arguendi ac coercendi. Non vos ista deterreant, & à recto medendi tramite latum unguem avertant: Extrahite in principio alacriter sanguinem, pro plenitudinis & virium ratione, summatim verò ad quartum usque; quinimò etiam & illo toto tempore, quo non admodum diffusa fuerint contagionis seminaria: Cùm plethora autem etiam post dispersionem.

II.

Mittite ex utroque brachio, *ut proximum ventrem evacuetis*: In suppressis autem mensibus, aut hæmorrhoidibus, ex talo: sic enim à corde longius retrahetur virulentia, sic exonerata natura ab ea, qua antea sarcina premebatur reliquum validius superabit, & patentiùs ac copiosiùs reserata obstructione, puncticulas foras detrudet, cum magno ægrotantis leuamine, propter ventilatum calorem, obstructionem reseratam, & coercitam putredinem.

III.

Sanguinis missionem ex venis sub lingua mitum

mirum in modum proficere in hac febre obseruatum est: Hac enim evacuatione pauci dissipantur spiritus, & simul ex vena caua, etsi non largiùs, propius tamen, & celeriùs educitur sanguis, quam ex venis brachiorum, basilica aut communi.

IV.

Verum quia hæ iugularis externæ sunt productiones, quæ superclaviæ, ac deinde cavæ ascendentis est ramus, nil prohibet multum exhaustæ, quò minus de maiori sanguinis fonte elicere, haurireque postremo debeant.

V.

Quin multùm etiam hac sola ratione malum levare poterit harum venarum sectio, quandoquidem ambæ simul apertæ, (ut fieri solet) singulari æquilibrio ab utroque latere fundunt sanguinem; Quo emolumento non gaudet unica brachii phlebotomia, in locis potissimum, in quibus parcè admodum, & cum metu extrahitur sanguis, uti fit Veronæ, cujus cœli temperies non permittit liberaliùs venas secare; secus in Gallia & Hispania, ubi adeò expetitur in extrahendo sanguine æquilibrium, ut vix ab uno brachio detur, quin protinus ab altero pari hauriatur proportione.

Si

VI.

Si tamen morbi principium cum ingenti plenitudine nacti fueritis, prius è brachio educite sanguinem; deinde ad tundendas sub lingua raninas accedite.

VII.

Si vero cum magna plethora plus malignitatis, quàm putredinis signa appareant, tutius erit prius malleolum tundere, intactis brachiis, ut diminuta plenitudine, simul à corde longius revellatur; mox ad venarum sub lingua sectionem, ut dictum est, properate.

VIII.

Hanc saphænæ in febribus pestilentibus tundendæ doctrinam, magnorum virorum autoritate stabilitam, felicissimè ad usum reuocauit. D. Valentinus Medicus Venet. constitutione epidemica anno 1629. urbem depopulante, in qua, ut fieri solet, maligni succi ad caput, & partes principes raptu ferebantur, acutas phrenitides; & horrenda deliria excitantes. Hoc auxilio infiniti postmodum euaserunt, cum summa artificis gloria: euasit & ipse Galenus suo tempore à febre pestilenti per Asiam immaniter grassante, sanguine ad binas libras è cruribus extracto; ut ex Oribasio refert apud Galenum Autor præsagij experientia confirmati.

Cæ-

IX.

Cæterum Ægyptij uſque adeò raniŋarum phlebotomia confidunt,ut pro arcano habeāt eadem uti ad inflammationes quaslibet capitis, atque oculorum affectus, ruborem faciei, febrilem phrenitidem, vigilias, febres acutas, dum die critico natura criſim per hemorrhagiam remoratur; tertianis quoq; febribus levamēto eſſe Iacobus de Partibus teſtificatus eſt. Videte Severinum, Chirurgiæ efficacis part.2. de angiologia cap.14.

X.

Nec ideo apparentes puncticulæ abſolutus ſit vobis phlebotomiæ terminus: Manente enim plethora, etiamſi infinitæ propemodum erumpant maculæ, non protinus a ſanguinis miſſione erit abſtinendum, nullus tunc regrediendi adeſt timor, nec vacuus ſupereſt locus, in quem ſucci ſubeant.

XI.

Sed pro iſta doctrina valde ardua, & difficili, operam & ſtudium impendite, ut exquiſitè plenitudinis ſigna inſeparabilia vobis innoteſcant, tùm illius, quæ ſecundum vires eſt, tùm illius, quæ ad vaſa dicitur: Huius certa ſigna ſunt tenſio, rubor, obſtructio; ut alterius inſeparabilis gravitas. Legite Gal. lib. de Plenitudine.

Si

XII.

Si hæc appareant, ſanguinem mittite, nullis tamen alijs, præter cutis efflorescenciam, quæ maioris ſint momenti, repugnantibus; ſi verò nulla ſint plenitudinis ſigna, cauete in hac febre cane pejus & angue à venæ ſectione, poſt puncticularum præſertim exitum: In irreparabilia etenim pericula ægrum deducetis, revocatis ad interna corporis infectis humoribus, permixtis altius ſeminariis, putredine aucta, & tandem viribus ad internecionem exſolutis. Audite, ut Avicenna in variolis hanc doctrinam vobis ingerat: *Cum variolæ* (inquit) lib.4.Fæn.1.tract.4. c.10. *egrediuntur, non oportet tunc ut adminiſtretur phlebotomia, niſi inueniatur repletio, aut dominium materierum.*

XIII.

Nec tamen ſemper ſola plenitudinis præſentia debet eſſe inviolabilis norma ad tundendam venam in hac febre. Multa enim occurrunt, quæ iſtam operationem impedire valeant: Alia, quæ illam, ſi non omninò tollant, ſaltem minuant & coarctent. Illud facient ſymptomata prava & graviſſima, quæ in principiis ſolent quandoque præ malignitate apparere, facientia colliquationes, ſyncopes, exſolutiones, anxietates, & alia, quæ aureo illo capite 14. lib.1. de arte curativa ad Glaucon. fusè

vos

vos docebit Galenus. Hoc verò, iusta libratio virium ægrotantis, multitudinis plethoræ, accessionis, consuetudinis, ætatis, habitus corporis, causæ alicuius procatarcticæ violentæ, & aeris ambientis; circa quem alta mente reponite auream Hippocratis sententiam, lib. 4. de ratione victus, t. 19. *Cum fuerit aer abundè calidus, & siccus, ita ut citò ab eo corpus evaporet, nempe tum à sanguinis missione abstinemus, etiamsi morbus magnus sit, vigensque ætate homo*; licet non semper æstate media grassari soleat hic morbus, sed sæpe atrocius irruat hyeme, ut nunc experimur.

XIV.

Cucurbitulæ.

Si quod aliud auxilium, in hoc morbo sunt efficacissimæ. Post unam igitur, aut alteram per venam sectam evacuationem, (si bona ægrotantis sorte ad principium morbi fueritis accersiti,) affigite cucurbitulas scarificatas imo dorso; sin minùs, & tardiùs vocatis principij occasio iam non suppetat, statim post vias ductuum vel leniente, vel clystere saltem expiatas; eæque per morbi decursum erunt repetendæ, quoties opus fuerit, vel ratione revulsionis, vel evacuationis.

Audite, quid Celsus de cucurbitulis sentiat: *Quando quidem*, ait, *ut ex eis minus vehemens est auxilium, sic certe est* *magis*

magis tutum, nec unquam est periculosum, etiamsi adhibeantur. Ideoque ubi sanguinem mittere opus est, & periculum à vena secta imminet, huc potius confugiendum.

XV.

Suris, & malleolis affixæ cum decenti scarificatione, apprimè venæ sectionis vicem subeunt, dicente Galeno 2. Aphoris. 17. *Æquabilis omnium humorum vacuatio, quæ exactissima habetur, sectione venæ administrari solet: Quæ proximè ad hanc accedit, scarificatis, ut facere consuevimus, fit malleolis* Quod auxilium apud Hispanos pro curatione morborum, qui infantes infestant, est usitatissimum, & felici experimento etiam Veronæ confirmatum.

XVI.

Scarificatio in his febribus sit mediocris, quam magis amplectebatur Galenus 2. ad Glauc. cap. 7. Solet namq; ob ingentem malignitatem quandoq; adeò dissolvi retentrix facultas, ut vix possit vel ipso igne cohiberi sanguis, quod in prognosi sit vobis inter signa pessima. Observavit in Peste Zacutus lib. 3. prax. admir. observ. 42. Per mediocrem igitur scarificationem minus periculi imminet: Robusti tamen, & agrestes homines, nisi conspiciatur ingens retentricis laxitas, scissura indigent satis profunda; pueris contra levis ac super-

perficialis sufficit. In cunctis tamen hoc periculum præcavete in hac maligna febre: ab una scarificata cucurbitula reliquas dirigite, si prima laxitatem ostendat, alias levius scarificate.

XVII.

Natibus affixæ miram operam in revellendo præstant, quin & evacuando: quandoquidem, tanta est natium cum toto affinitas, ut in illis speciatim scarificatio facta sit vicaria phlebotomiæ: Ut notavit ex Avicenna l.1. Fen 4. cap. 21. Eruditissimus Rhodiginus, lect. Antiqu. lib. 4. c. 8.

XVIII.

Inguinibus, ac sub alis applicatæ virulentiam a corde mirè extrahunt, quo auxilio in febribus laboriosis, quæ non cedunt aliis remediis, ad partes ignobiles maleficus succus convocatur, ad quas natura sæpe illum detrudere satagit, cum utilitate mira.

XIX.

In diversis præterea partibus solet scarificari, pro symptomatum varietate. Pro derivatione in pertinaci sincipitis dolore, aut graviori capitis affectu, summa cum utilitate vertebris colli affiguntur: Sic in febre singultuosa, regioni stomachi affixæ,

&

& altiùs ſcarificatæ, pertinaciſſimum ſymptoma frenant; quod nuper obſervaſtis in Monacho Franciſcano, a continuo, ac maligno ſingultu hoc auxilio liberato. Non defuerunt etiam, inquit Anonymus lib. de cucurbitlis, qui plantis pedum applicarent; Sic enim è medio corpore fervidum calorem attrahi, venenatos ſpiritus evocari, peſtifera denique apoſtemata transferri poſſe, magno naturæ ſolatio exiſtimabant, ut annotavit, & comprobavit Doctiſs. Seuerinus, Pyrotech. Chirurg. lib. 2. part. 2.

XX.

Vtero gerentibus hac febre correptis, quibus non ita tutum eſt venam ſcindere, affiguntur cucurbitulæ brachiis, ſupra muſculum Deltoidem, facta mediocri ſcarificatione: Quod tamen niſi in urgentiſſimo capitis, vel faucium affectu, nolite tentare pleno corpore, & niſi aliquid magnum impediat: mittite priùs ſanguinem à vena communi, aut Cephalica, nunquam à Baſilica, quæ facilè abortum excitat: Deinde urgente neceſſitate, ad brachiorum & dorſi, ſupra Omoplatas, ſcarificationem accedite. Si tamen non licet venam tundere, & fueritis coacti, ad ſcarificationem ſtatim devenite, præcedat ſaltem leniens ac detergens medicamentum, quod ſaburram deorſum trudat, ne prompta ſit materia cruda, quæ per ſuperiores cucurbitulas ſurſum noxiè deferebatur venas ſubita.

XXI.

Cucurbitula Sicca.

Post primas evacuationes, semper optimæ: Nam in hac præsertim puncticulari febre à centro ad circumferentiam corporis infectos succos, & deleterios halitus evacuandi gratia nullum præstantius auxilium, non solum lumbis & scapulis, sed sterno, & costis, tam dextris quam sinistris, non solum semel in die, quod saltem sic fiat moneo, sed bis, & ter, & quoties expedire videatur, multiplici repetitione affixæ, & pro varietate accidentium, huic febri supervenientium; variis pariter in locis, & siccæ, & scarificatæ solent applicari: Puta, occipiti, summis brachijs, imo ventri, aut hypochondriis, secundum symptomatum occurrentium diversitatem, revulsionem sæpe, quandoque derivationem, evacuationem ad externa semper procurando.

XXII.

Pro revulsione à capite, ut sæpius opus est, incipiat Chirurgus cucurbitulas affigere, ab infernis partibus sensim procedendo ad supernas. In his, circa caput nempe, apponat humiliores, & quæ fuerint amplioris orificii, minus namq; istæ trahunt; in imis verò partibus affigantur elatiores, & quæ angustum os habeant: *Illis namque competunt*, ait Oribasius apud

Galenum, *in quibus scarificatione quidem non utimur, sed per levium cucurbitularum applicationem vehementer attrahere volumus.* Orib. de cucur. cap. 16.

XXIII.

Præterea cum mediocri flamma affigantur, & si à centro validius fuerit opus attrahere, etiam cum multa satis longo spatio teneantur affixæ, nisi scarificandæ fuerint; In his enim brevi auferantur, ne densatus sanguis exitum per vulnera impediat. Eliminetur Italorum abusus, cucurbitulas in labrum aquæ calentis imponendi; sic dum curiosius tractare ægrotantẽ cupiunt, copiosa aquæ affusione magnopere lædunt, eò magis, si ambiens aer fuerit subfrigidus. Apta est pro hypocaustis consuetudo pro sanis corporibus abluendis; at ægrotantibus nimis importuna. Ista etsi leviora videantur, non tamen in praxi sunt contemnenda, & hoc ordine semper à cucurbitulis siccis utilitatem reportabitis.

XXIV.

Frictiones.

Eadem rationes fient non duræ, aut valdè frequentes, ne ob assiduitatem aut duritiem cutim densent, & febrem augeant: Neque nimis molles, ne propter multitudinem succorum digestio prohibeatur;

mediocres fiant, quæ vel ob id mirabiliter puncticulari febri opitulantur, quod protractis, & seminariis, & in halitum digestis, experimento videamus protinus ab angore ægros quiescere: præsertim si fiant circa pectus & dorsum, mirè namque succos pravos à corde evocant. In cruribus, & suris deorsum factæ optimè a nobilioribus partibus revellunt, & totum corpus evacuant. Quapropter ab his, ut & à cucurbitulis siccis desistendum non est, donec veneni vis, & accidentia quodammodo mitescere videantur: Moliri autem huiusmodi frictiones oportet linteis asperis, vel etiam leviter inunctis manibus cum oleo Amygdalarum amararum, fiantque semper ante prandium, vel ante cœnam.

XXV.

Inunctiones.

Eandem intentionem, etsi non ita efficaciter, adimplere possunt, præstantius tamen cutim disponunt, ut per cucurbitulas, aut frictiones postmodùm evaporatio succedat: quin & reseratis poris excitatur sudor sæpe in hac febre admodum expetitus. Fiunt vel ex simplici Amygdalino dulci, vel amaro, aut Chamælino, si fortiùs evocandi urgeat occasio, oleo, aqua, & modico Nitri, quam Aetii inunctionem vocant, quæ sic aptè parabitur. Rec. *Olei Amygdal. amar. unc. 2. Aquæ unc. 1.*

Fiat

Fiat decoctio ad consumptionem aquæ, mox adde *Nitri Drachm.* 1.
Pro linimento.

XXVI.

Vngi solet præterea corpus, & foveri decoctis chalasticis plerisque, aut oleis calidis ut est oleum Scorp. Matthioli, oleum Citri & alia, quæ cautè tamen adhibeantur corpore scilicet satis evacuato, in febris remissione, aut manè ante exacerbationem, corpore aut tempore non valde æstuantibus. Ideò hæc prosunt præcipuè fœminis, & corporibus magis pituitosis, nec multum calidis. Item in frigidis temporib. in quibus rationi consonum est, cutem quodammodo esse densiorem, & humores crassiores: Chalastica sunt decocta Chamæmeli, Altheæ, Rorismarini, Meliloti, Fœnugræci & similium, quibus rarefacta cutis, ad puncticularum & sudoris exitum rectè disponitur.

XXVII.

Epithemata.

Exterius regioni cordis, aut aliis corporis partibus apposita, multi in febre puncticulari meritò eliminant, præsertim si sint frigida & emplastica, quia cutem opplent, & evaporationem potius impediūt: Attamen liquidioribus licet frigidis, si ad penetrationem pauca calida, & tenuia ad-

misceantur, quotidie feliciter utimur: si præsertim ℥ p ʒ da apponantur. His non obstantibus, unguentum florum Arantiorum, quod Neapolitani, ab Hispanis vocant Manteca, nolite prætermittere: Est enim admirandæ virtutis in corroborando corde, & halitibus tetris ac malignis. Huic soleo admiscere pulveres Diamarg. fr. & guttulas olei Scorp. Matthioli: itemque succi Citri, Limonis, aut aceti Sambucini totidem. Liquida tamen Epithemata conficite ex aquis flor. Citri, Buglossæ, Rutæ capraria, Cardui benedicti, & cordiali Saxoniæ an. in quibus confectionem Hyacinthinam, species cordiales dissolvite, additis guttulis aceti Sambucini, & gutta una vel altera essentiæ Chroci, aut Citri.

XXVIII.

Ventriculus, hepar, & ipsa summam curam expetunt; Corroboretur hoc succo Cichor. additis speciebus trium Santalorum, aut Diarhodonis Abbatis. At ille, oleo Absinthite, & Nardino, quandoque Mastichino, aut Menthæ, cum sp. Aromatici rosati. Nec pars postica è regione ventriculo respondens, ad spinæ vertebras intacta relinquatur; ea namque parte delinita efficacius fouetur ventriculus, evidentiusque recreatur.

Vesi-

XXIX.

Vesicantia.

Sola Italia habet in frequenti usu in febre puncticulari. Introduxit usum Hercules Saxonia Patavinus, vir insignis, non sine multa contradicentium altercatione, vicit tamen auxilii præstantia, & rei ipsius experimentum ceruicosos superavit. In febribus pestilentibus & malignis nihil præstantius; reuellunt namque acria medicamenta artubus apposita succos ad caput, visceraque vergentes, ait Galen. lib. de cucurbit. 19.

XXX.

At circa huius insignis auxilij usum cavete, ne in abusum perperam abeat; ne indiscriminatim, ac sine delectu cunctis præscribatis ægrotantibus. Non semper solet prodesse, ut in hac epidemica constitutione observastis; imò multos absque vesicantibus perfectè liberatos vidistis. Advertite diligenter, cuinam temperamento aut humori magis adhæreat inconstans ista febris. Si sangineum, aut biliosum temperamentum corripiatur, abstinete à vesicantibus; si pituitosum, aut melancholicum, securè iis utamini.

XXXI.

Signa horum temperamentorum recoli-

te superius ex sect.3. Illa, quia faciliorem motum a natura so tita sunt, & quia acriora faciliùs naturam ipsam irritant, perfecta crisi, nisi i npediantur, levari solent; quod sæpe faciunt vesicantia; Ista vero, quia pigriora in motu, & minus acria, non ita facile à natura reguntur, quæ segnius per istos humores ad crises accingitur: Quare vesicantibus iuvari solet, quæ per sensim factam evacuationem crisis vicem apprime supplere valent.

XXXII.

In sanguineis igitur temperaturis crises laudabiles expectato, nisi nimis excellens malignitas sanguinem corrumpens, robur virtutis omnino oppresserit. In biliosis, & siccoribus, præter vigilias & ingentes dolores, quos vesicantia inferunt, vel ulcera excitant dysepulotica, & quæ facile cacoethiam induunt; vel nullo attracto peccante succo, sæpius vos frustratur spei. In melancholicis, & pituitosis, in quibus præ cæteris conveniunt, hoc advertite, ne in cruribus tumores fint scorbuti, aut œdematosi, qui in visceribus arguant cachexiæ rudimentum: Facile enim in necroses immedicabiles delabetur æger; ut Nobili Comitissę Seraticę Veronensi nuper contigit.

XXXIII.

Senes primi senii, & succulentiores hoc remedium facilius ferunt, nullo pacto ex

succi

ſucci, aut decrepiti: Pueri ſatis feliciter. Iſti, quia ingentes cruditates propter voracitatem congerunt, quæ hoc auxilio tanquam per pyrotica ſenſim educuntur: Illi, robuſti, expultricem tamen habent valde fractam, unicam criſim perfectam moliri impotentem. Quapropter hac veſicantium epicraſi optime iuvari contigit.

XXXIV.

Tempus adminiſtrandi eſt principium morbi, non ſtatus, vel quando ægrotantes iam ſunt extinctioni proximi. Nec timendum, quod à criſi in ſtatu futura avertatur natura; namque evacuatio ſalutem factura exſpectanda non eſt in peſtilenti, & maligno affectu. Quamobrem ſecurior eſt ex morbi ſolutio, quæ paulatim & ſenſim fit, quàm quæ neceſſariò pugnam requirit, ex qua rarò victrix evadit natura: Satius tamen erit affigere poſt vnam aut alteram evacuationem, à primo lenienti medicamine ſcilicet, & ſanguinis miſſione aliqua, quomodocunque fiat.

XXXV.

Apponuntur frequentius brachiis ſupra carpum, ut tamen relinquatur locus medico tangendi pulſum; & cruribus ſupra malleolos, quatuor digitis, parte domeſtica. Solent etiam coxis ſupra genu affigi, ſed præſertim fœminis, quin & aliis

patibus, pro accidentium varietate.

XXXVI.

Nec desunt, qui plantis pedum affixerint, non vesicantia solùm, seu sinapismos, sed cauteria ignita. Sed hoc importunum valde, nec nisi urgentibus capitis affectibus celebrandum, ut in lethargo desperato, & hæmorrhagia narium extrema usus est Solertissimus Zacutus lib. 5. prax. hist. nu. VII.

XXXVII.

Mitius sunt auxilium epispastica malagmata plantis pedum applicata, quibus ab alto ad ignobiliora loca potenter retrahuntur peccantes succi. Malignam febrem curavit in muliere Marsinus, ex Riverij relatu, cataplasmate ex cochleis, cum suis testis contusis, stupisque superpositis, plantis pedum quinta morbi die applicato, quo post dolores ingentes in cruribus, & sudores per universum corpus excitatos, adeò fœtida materia attracta est; adeò teter odor ex ablatis cataplasmatis exspiravit, ut vix adstantes sustinere possent. Remedium est non contemnendum, quod ex diversis poteritis etiam dum conficere, calidis tamen, & attrahentibus, ut Salvia, Sampsucho, Sinapi, & similibus, quin & & Theriaca, aut Mithridatio, oleoque Scorpionum mixtis.

Ma-

XXXVIII.

Materia vesicantium est varia: Vtamini cerato.

Rec. Canthar. præp. unc semis.
Euphorbij,
Sinapis ana drach. unam,
Sem. Ammeos, drach. semis.
Ceræ.
Resinæ,
Terebinthinæ, q. s.
ce fiat Ceratum s.a.

XXXIX.

Hirudines.

n melancholicis temperamentis opti-, sedalibus venis affixæ, dum parca uinis evacuatione opus est, aut pro lar-i non suppetunt vires; quovis morbi pore, in progressu, pro revulsione, à te præsertim in principio, pro evacione, quæ quantumlibet copiosa suc-et, si cum balneo vaporoso fiat, post tionem hirudinum, aut lumbis, aliquo nte symptomate. Sed in hoc admini-ido auxilio advertite, ut extracta suf-nti sanguinis quantitate, adstringen-nspergantur venarum osculis, ut sista-anguis, qui sæpenumero, in melan-icis præsertim, qui sanguinem habent e aquosum, cum difficultate sistitur.

XL.

irudines præterea remedij causa cor-

pori adhibita, ait Plin. lib. 35. c. 10. *aliquando affixa relinquunt capita*, *quod vulnera insanabilia facit*, *& multos interimit*; ut contigit Messalino Consulari Patritio, cum ad genua admisisset: Et nos in Gallia vidimus puerum, cui ab affixis dorso hirudinibus, nullis auxiliis potuit cohiberi sanguis, donec obierit. Alii, qui pravis & corruptis scatent humoribus, & qui phymate, aut fistula circa anum fuerint aliquando correpti, si negligantur hirudinum vulnera: in gangrænas incidunt immedicabiles; ut notavit Gesnerus Doctissimus, præsertim si non benè purgatæ fuerint hirudines, aut aliquid virulenti à lutulentis dumetis contraxerint. Sed si ista rectè præcaveantur, & remedium administretur, ut decet, mirum in modum in febre puncticulari opitulatur, & tum a vena caua, tum à venis circa hypochondria educit sanguinem tetrum, & feculentum, absque considerabili virium iactura: Nec valdè a circumferentia ad centrum retrahit, ut aliæ maiores evacuationes.

XLI.

Enemata.

Omni morbi tempore utiliter injiciuntur communia, emollientia, humectantia, refrigerantia; & in raptu succorum ad superiora, etiam acria; ut in somnolentia nimia, aut vigilia. Cæterùm cum cautio-
ne,

ne, nec absque delectu nimis frequentes possint prodesse, cum enematum assiduitate leviter retrahantur seminaria à cute ad centrum corporis: ab acribus etiam non leviter, quin sæpe crises impediuntur, & in alvum ducuntur humores inviti, cum moderatione tamen, & debito tempore iniecta naturam valde levant, ut contra humores peccantes exonerata validiùs insurgat. Aetius per prisanæ succum, ovis, & violaceo temperatum alvum humectam noctu tenet.

XLII.

Qui debet iniicere clysterem, attentus, & vigilans sit oportet, ait Zacutus lib. 3. Prax. admir. observ. 142. qui ex enemate actu calidissimo subsecutam mortem scribit. Et nos certò scimus, Nobiliss. Heroinæ Diadamiæ Gambaræ. *Brixiæ* decori, & ornamento, supra sexum sapientissimæ mulieri, mortem accelerasse nimis calidum injectum enema, quo maligna febris cum dysenteria conjuncta (pro qua medicanda fueramus accersiti,) ita exacerbata est, adeò in ipsam alvum debacchata bilis æruginosa, ut serpente nimium in torrefactis intestinis tetro ulcere, cum omnium lacrymis diem obierit.

XLIII.

Suppositoria quodammodo enematum efficaciam æmulantur, & forsan aptius rem persi-

perficiunt, dum minus intestina effœminant, minusque à circumferentia corporis introrsum trahunt.

PHARMACIA.

SECTIO VII.

Agitur de lenientibus, præparantibus, alterantibus, potu aquæ frigidæ. Purgante medicamento radicativo, minorativo; & occasiones exhibendi perpenduntur.

I.

Licet in hac febre prout valde communicat cum pestilenti, humores fint utplurimùm incoctiles, attamen quædam præparantia debent ad usum revocari, quæ singulis coctionis impedimentis se possint opponere: Solet enim in hac febre talis humorum mixtura reperiri, ut licet coctio emendet putredinem in una parte capaci, in alia non possit: imò agitata per coctionem humorum mixtura, exsurgunt partes quædam vaporosæ aut tenues, in quibus malitia hæret, quæ in viscerum nobiliorum intima se insinuantes, ægrotantes perdunt. Ne vos igitur effugiat ista tam necessaria contemplatio, ut præparantia præscribatis, quæ reprimendo putredinem, coctionem

in

in parte coctili adjuvent, & partis incoctilis jam agitatæ pravum motum & malignitatem retundant.

II.

Syrupi B r.aginis, Portulacæ, Cichorii, de succo Granatorum, Acetosus simplex; de Oxalide, de acetositate Citri, de succo Limonum, de Agresta, Ribium, Berber de Rubo Idæo, & alij fervorem extinguendi, acrimoniam retundendi, & dissolutionem spirituum cohibendi facultate pollentes: Quibus addere oportet maiorem quantitatem aquæ, aut decocti Scorzoneræ. Scordii, Pentaphylli, aut Hordei, ut permeent facilius.

III.

Apozemata ex decoctis herbarum idem præstare poterunt, aut juscula eisdem alterata; sed jucundius, & utilius ex aquis stillatitiis paratæ potiones; vel ex aqua lapideo mortario percolata [quo beneficio maxime gaudent Hispali,] addito aliquo syrup. & pulvere cordiali: ut sint aquæ unc. 12. syrup. unc. 2. pul. diamarg. fr. drach. s. aut de gemmis sine speciebus, aut Marg. præparat. aut confectionis Hyacinthinæ, additis 4. aut 5. gr. lapidis Bezoardici, aut cornu Monocerotis.

IV.

His affatim uti oportet, modo non sit mox

mox à pastu, ne coctiones interturbentur. Sic apozemata, & iuscula alterata horis commodioribus, tum matutinis, tum vespertinis, etiam vigente accessione.

V.

Si ad ventriculum, aut propè confluant humores, prædictos syrupos exhibere oportet, citra tamen alicuius liquoris permistionem, ne forsan eo tanquam vehiculo in loca penitiora se condant humores pravi, quos potius per vomitum expelli optat Hipp. dum sæpè exhibet cum emolumento aquam frigidam, ut vomant, *biliosa enim aderunt*, ait 4. Epid. tex. 133.

V I.

Potus aquæ frigidæ.

Et ne præstantissimum, ac præsentaneum auxilium in hac febre, (præsertim si ardens fuerit,) intactum relinquam, rei periculosissimæ, & maximè in occasione positæ doctrinam accipite. Sed moneo, ne temere hanc provinciam suscipiatis: Infinita namque & irreparabilia damna ab uno errore exurgent; Non paucos vidi, quos repente vita privavit aqua frigida, naturali simul cum igneo calore extincto. Valde robustis, & secundum partes omnes internas, præcipuè nobiles, abundantibus naturali calore, tantummodo est exhibenda, cum

cum febre nimirum ardentissima, siue talis sit intensione caloris, sive ingenti acumine malignitatis.

VII.

Quando propter ista impedimenta humoribus coquendis, aut causæ amovendæ non licet medico insistere, sed neglectis his, ad febrem extinguendam properandum est, optimum erit frigidam propinare. *Nam fieri* (inquit Gal.) *aliquando potest, ut ea sit febris magnitudo, qua præsentem perniciem, nisi occurras, afferat, quo casu oportebit hac prius submota, ad submovendam causam deinde accedere. Ego enim talium quoque non paucis frigidam dedi, tutius esse ratus, phlegmonas ad præsens augere, quam sinere hominem febrem hecticam incurrere.*

VIII.

Nec solum hoc in causone fieri existimetis, sed proinde in pestilenti maligna ac puncticulari febre, etsi non multum calor emicet, nec humorum coctio adsit, lib. 6. *popul.com.*1. Caloris solùm, licet non valde se exerentis, infringendi gratia, exhibuerunt veteres aquam frigidam, eamq; copiosam, quæ sola potest latentem illam, ac pestiferam humorum vim cum manifesta qualitate conjunctam mirabiliter extinguere, ideoque affatim & copiosè bibitam:

Nullam

Nullam enim certam frigidæ dosim expressit Galen. sed quantum ægrotus possit bibere, aut quantum uno haustu ingurgitare. Cæterum ex ætate, habitu corporis, anni tempore, & cõsuetudine modum metiri oportet.

IX.

Occasionem exhibendi circa augmentum quærite, quando vomitus, qui per eam solet provocari non valde noceat; alioquin in hac febre, propter retractionem halituum pravorum ad interna, perniciosus: Vt patet ex hist. Simonis 6. *Epid. com.* 2. 23. Cùm igitur vomitus solùm in principio utilis sit, isque copiosus esse debeat, ut sit utilis, simulque febris adsit ingens, tunc vicibus repetitis exhibeatur, ut vomatur: additis interim nonnullis, quæ seminaria respiciant, guttula scilicet, aceti Sambucini, aut acetositatis Citri, Limonum, spiritus Sulphuris, aut Chalcanthi *Biliosa forsan aderunt*, ait Hippocr. Sed invenire ad unguem occasionem illam, tam difficile, quam esse medicum.

X.

Purgatio.

In principio est admodum necessaria: Ante septimam, si adsint tensiones ac cruditates in viis ductuum, præcedat leniens ac detergens medicamentum, statim ingruente

gruente malo; aut si præ temporis angustia non suppetat occasio, injiciatur enema satis validum; deinde facta sufficienti sanguinis extractione, iterum repetatur medicamentum purgans sexta die, quæ satis oportuna videtur ad hoc opus peragendum; nisi morbus moveatur per pares: Quod maximè in principio considerandū ut supra diximus, Aphor. 5. sect. 2. tunc purgatio in tertiam diem incidat oportet, aut in noctem, quæ illam præcedit: Nam prima & secunda dies accessione & exacerbatione febris magnopere veniunt impeditæ. Quod si ante quartam non suppetat occasio purgandi, quod maximè foret expetendum; & quidem valido medicamento; ut completa evacuatione illud succedere posset, qnod Pericli Abderitæ circa quintam, quærite occasionem, caventes sextam, propter motum maligni morbi,& septimam propter diei dignitatem, ita ut quomodocunque moveatur morbus, si fieri possit, id ante quartam facito. Sin minus, in motu per pares, ante sextam, quinta nimirum, vel illius nocte; in motu per impares, ante septimam, sexta videlicet, ut dictum est.

XI.

Quod tamen (ubi malignitas putredinem superat,) fiat levibus pharmacis, Cassia videlicet, Manna, Tamarindis, syrupo Rosarum solutivo, syrupo de floribus Persicorum de Merculiali, Regio, cuius

elegantior descriptio hæc est.

Rec. *infusionis Rosar. pallid. ex novem permutationibus, inf. Violarum ex decem permutationibus,*

Aquæ Fœniculi, in qua Sena Orientalis uncia duæ spatio horarum 12. infundantur ana, lib. una.

Misceantur istæ tres infusiones & cum *Sacchari purioris, & Mannæ electæ ana, q. s.* Fiat syrupus, additis

Cremoris Tartari, unciis duabus.

ad clarificationem infiltratione per manicam. Hippocr. Dosis *uncia Sex.*

XII.

At in robustis ac exercitatis hominibus, ad primas venarum cruditates vacuandas, etiam infusio Agarici, aut Rhabarbari exhiberi potest, quod in delicatis & urbanis, & quibus non admodum est laboriosum vivendi genus, nolite moliri, præsertim dum morbus propè septimam est, vel fervorem jam contrahere cœperit.

XIII.

Vbi verò morbus magis putredinem prodit, quam venenosam qualitatem, in delicatis etiam, iisdem utemur medicamentis, verum prima, secunda, vel ad summum tertia die, antequam cruditates in venas maiores se insinuaverint. Hoc tempore namque nondum ingressæ facilè edu-

educuntur, & simul cum ijs aliquid putridi humoris pariter excernitur: Vbi vero jam ingressæ fuerint, levi pharmaco non cedunt, imò magis commoventur, coctiones interturbantur, effervescentia augetur, ac seminaria penitius commiscētur. Quod multò minus impunè tentabitis, vigente succorum effervescentia, ut iam observastis. *Cavere namque oportet*, (dicebat Galenus 4. de sanit. tuend.) *ubi in solidis partibus mordacia redundant excrementa, revulsionem ad interiora*.

XIV.

Quapropter semper purgationem ante humorum effervescentiam celebrate, nunquam tamen post septimam diem, nisi decima quarta trāsacta; circa enim septimam plerumque solent apparere signa effervescentiæ, ex pulsuum agitatione, urinarum crassitie, aut confusione, maculis, & aliis accidentibus gravioribus; nonnullis etiam & quarta die, quibus morbus peracutus est, aut venenosa qualitate insignis, quæ effervescentia non cessat, donec decima quarta, aut etiam pituitosioribus, & magis melancholicis, decima septima aut vigesima prima finierint.

XV.

Dato intra hoc tempus medicamine, semper malè successit in febre pūcticulari,

&

& sæpè observastis: Nam præter ingentem succorum agitationem, talis orgasmus malignis humoribus imprimitur, ut à circumferentia ad centrum retracti, in nobilissima viscera quàm primùm irruant, eaq; immani ac virulenta qualitate corrumpāt: Efflorescentiæ, quæ ad cutim apparere eo tempore incipiunt, infelici palindromia delitescunt: Vesicantia, si quæ apposita fuerint, in quibus maxima spes posita est, protinus arefiunt: Fracta tandem ac motibus istis contrariis lacessita natura, necesse est ut corruat, & ante illum humorem, in quo major residet malignitas, victa cadat.

XVI.

Si crassius is fuerit, (ut solet,) educto per medicamentum tenuiori, tanquam facilius mobili ac sequaci, remanet intus alter perniciosior, ex quo infinita damna, stupores, obliviones, typhomaniæ, somnolentiæ, urinæ suppressiones, & mille alia: Si tenuis fuerit, quia pepasmi expers & inobediens, tantum abest, ut medicamine educatur, quin potius effrenis factus ac turbulentior in totam humorum massam, quin & in viscerum ipsorum humidum radicale & substantificum penitius se insinuet, sequentes postmodum totius corporis lethali colliquatione.

XVII.

Si vero violentum aliquod anxietatis, aut

aut doloris symptoma circa ventriculum, & intestina magnopere urgeat, quod purgationem tunc temporis exposcere videatur, coacti exhibete aquam Mannæ, Tamarindos, aut Cassiam. Hippocrates subpurgabat Mercuriali, ut constat ex Cydis filii historia, cui Mercurialis decoctum sorbendum dedit sexta die, & iterum undecima, non tamen impune 7. *Epid. t.6.* Sed notate subpurgationem tentare Hippocratem, non integram purgationem aut lenientem: Magni momenti differentia in eis posita est, quando agitur de curatione punticularis aut pestilentis febris. Abstinete in hoc casu à trito illo electuario lenitiuo, & syrup. Rosarum solutivo: plerumque nimis agitant, propter Senam, aut Polypodium, quæ in isto casu, de quo nunc agimus, numquam impune exhibentur; præsertim si sit syrupus ille aureus ex Rosis silvestribus moschatis, ex quibus perniciosum, violentum, & corrosivum paratur pharmacum, incuria medicorum sub lenocinio, & fuco delicatæ potionis invectum, Magistratus certe decreto potius eliminandum.

XIIX.

In remissione febris & morbi declinatione, pariter à validioribus medicamentis cavendum est; nisi quod in rusticis & agrestibus hominibus aliquando operæpretium erit, syrup. Ros. solutivo admiscere drac. 2. vel 3. alicujus electuarij purgantis,

juxta humoris ideam, in delicatis vero non transcendat violentia vestri purgantis dilutum Agarici, aut Rhabarbari, cum syrup. Rosar. solutivo, syrupo Regio, Cassia, aut Manna: Nam facilè violentioribus nova excitatur effervescentia peior priori. Tanta est huius morbi virulentia, ut semper reliquiæ quædam leves longum tempus remaneant; aliquando non ita leves, sed dolores, pertinacissimi in aliqua corporis parte fixi, ut in cruribus, brachiis, oculis. Vt in fabro lignario nuper observastis, qui in declinatione morbi strabo factus, ac tandem præ dolore oculum amisit.

XIX.

Sed de minoratiua purgatione, ea scilicet, quæ per medicamentum validissimum, aut ex mediocribus, electivum tamen non leniens, celebratur in morborum principiis; quid timere debeatis in hac febre puncticulari, accipite & alta mente reponite: Nam multos invenietis, qui statim ingruente febre, indistinctè & sine delectu omnibus exhibent violentissima pharmaca, Scammoniata, vel Antimoniata: Vt pulveres Algarotti, Cornachini, crocum Metallorum, Gratiolam herbam, semina Lathyridis, & similia. In febre puncticulari, ea præsertim quæ per externa seminaria introducitur, omninò ab istis abstinete. Iam vobis signa descripsi, quibus etiam primo die larvatum hunc morbum cognoscatis.

In

XX.

In aliis febribus putridis non malignis, turgentibus aut urgentibus fuccis, mirum in modum ista opitulantur, fi is morbofus apparatus in orgafmo conftitutus eadem die educatur: Et licet maligni & venenati fucci vicem turgentium fubeant, ac ideo quamprimùm educi poftulent, hoc intelligite, in excellenti putredine, aut veneno haufto, vel intus genito, aut aliis incoctilibus fuccis, ubi per cutim non incipit infectio à feminariis contagio communicatis, in hujusmodi enim febre puncticulari optimum erit, in vero principio morbi, fi fieri poffit, valenter expurgare, & apparatum minuere, fi non vehementiffimis pharmacis, faltem mediocribus ac electivis, fic enim natura fupra refiduum fortior facti, illud facile vincet ac fuperabit: His tamen femper admifcete corroborantia, & rem valde arduam, ac periculo plenam, cum magna præmeditatione, ut docebat Hipp. peragite.

De Alexipharmacis.

SECTIO VII.

Quibus contra pravam qualitatem in hac febre pugnatur.

I.

Alexipharmaca ftatim à principio funt exhibenda.

II.

Non quodvis alexiphamacum cuivis corpori, febri, aut affectus tempori indistincte adhibendum; sed unicuique, pro veneni, humoris, febris, aut corporis natura, suum inest proprium & peculiare alexipharmacum. Nam multis frigida vices alexipharmaci præstant, aliis calida, plerisque sicca; pluribus acida; & sic aliis alia, juxta rationem modi operationis veneni, aut subiecti humoris, aut corporis laborantis.

III.

Alexipharmaca necessariò debent habere manifestas qualitates putredinis, & humoris conditioni contrarias; quoniam ex utroque vitio constat hujusmodi affectus, putredinoso, nimirum, & venenoso, ac maligno.

IV.

Alexipharmaca frequentiùs porrigenda sunt, & cum cibis, & per se sæpius, ut semper opem ferat is naturæ. Offerantur ut plurimùm in pulverem redacta, ut in ventriculo immorentur, aut pilulari forma: Licet quandoque, imò oportet, dum interna & recondita est contagiosa qualitas, potibus aliquid eorum admiscere.

V.

Alexipharmaca quæ a proprietate occulta

culta operantur, non misceantur, seorsum debent exhiberi: Sicut enim occultum est quare talem effectum & operandi vim sortiantur; sic etiam potest contingere, ut sibi invicem obstent, ut in duobus venenis succedere certum est. Quare vel unico tantùm iam experto uti oportet, vel si diuersis, seorsum exhibitis, donec appropriatum inveniatur.

Nec ideo existimetis, eliminandas esse in signes confectiones bezoarticas, quarum miri observantur effectus: Iam illæ sua fermentatione unicum temperamentum acquisiverunt, & tanquam unum quid simplex alexipharmacum, sed potentius, usurpantur.

V. I.

Alexiphamacorum duplex est genus, aliud pugnat adversus veneni effectum, aliud adversus ipsum venenum.

In primo genere continentur ea, quæ sua siccitate & compositione continent & firmant mixtum, ne à sordida veneni putredine dissolvatur, ac corrumpatur: Vt Terra sigillata, Bolus Armena, Coralla, Cornua cervi, Rhinocerotis, Monocerotis, Sapphirus Hyacinthus, Smaragdus, Os de corde cervi; Electuarium de gemmis, Syrupus gemmatus, Antidotus Bezoartica F. Pinæ, Lapis Bezoar, quæ & veneni vires frangunt, & comprimunt, ne ad cætera membra pergat, spiritus firmant, & roborant. Quapropter his à prin-

cipio in omnibus corporibus & naturis, & humoribus utendum censeo,

VII.

In secundo genere ponuntur, aut quæ spiritus veneficos urunt, dissipant, & consumunt: Vt Theriaca, Mithridatium, Antidotus de Scordio Fracastorij, Angelica, Dictamnus, Lapis Malacensis, Pulvis viperinus; & quæcunque cordialia calida sunt, aut quæ venenosam qualitatem refringunt & extinguunt: Qualia sunt frigida & sicca omnia cordialia. Hæc sensim & paulatim adhibenda sunt, pro virium imbecillitate, & quantò hæ firmiores sunt, tantò his remediis liberaliùs utendum.

VIII.

Illa etiam, quia calida cum cautione exhibenda in frigidis, & febre remissa, cæterum maligna.

IX.

Frigida sunt, veluti mica panis succo Limonum, Arantiorum, Agrestæ, Acetosæ, aut aceto madefacta, & mane ingesta, Acetosæ folia cum aceto, pulpa viridium Tamarindorum Sacchar o condita, & multa alia frigida, in pulveris, decocti, aut pilularum formam redacta.

Ale-

X.

Alexipharmacorum pariter, quæ a proprietate venenis resistunt, duplex est differentia, aut sine analogia; aut cum ea ad aliquod membrum, & sunt ex natura mixtionis temperata. Primi generis sunt gemmarum, & lapidum plures; ut Granatus, qui cor respicit, Smaragdus cerebrum, Saphirus hepar, Corallia ventriculum, Topazium Theriacæ præfert Serapio Achates & Margaritæ omnes, adversus pestem valere creduntur; cornu Monocerotis pariter, Coccus Maldivensis, radices Anthoræ, Contrayervæ, & aliæ.

XI.

Hydrargyrum pectori appensum, genuino, & latenti odio venena fugat: Hinc est, quod dulcificatum, & auro præparatum, ut decet, mirum in modum in hac febre puncticulari, pro expurgandis pravis ac deleteriis humoribus, ad grana 15. & ultra exhibitum, cum conserva aliqua solutiva opituletur.

XII.

Lapis Bezoar, tum Orentalis, qui si fuerit legitimus, certè prævalet; tum Occidentalis, qui minori efficacia, sed majori violentia operatur. Vterque utilis, vel quotidie in parva dosi exhibitus, vel pro ciendo sudore, occasione debita, in ma-

jori quantitate cum aquis cordialibus haustus.

XIII.

Dosis tamen hujus alexipharmaci diligentiori perpendatur examine. Multos namque vidimus, qui hujus sine ullo delectu ingentem granorum copiam exhibentes, tantum abest, ut quicquam profuerint, quin potius in ruinam inemendabilem egerint miseros languentes, auxilium infamantes, quod aliis fuisset saluti. In quotidiano usu cum pulveribus cordialibus, unum vel alterum gr. Orientalis usurpate, Occidentalis vero ad tria grana circiter; quam normam in præservatione sub pestilenti constitutione inviolabilem observant Indi, quin & Hispani, autoritate Monardis, & Oropesæ Hispalensium; Salcedi, & Alvaris Lusitanorum peritissimorum, nec non Garciæ ab Horto, cujus Dialogi è Lusitano idiomate in Hispanum, & Latinum oscitanter translati, & vitiosè excusi, in errores perniciosos, circa hujus veram dosim, Clusium, & alios interpretes impulerunt.

XIV.

Si tamen opus fuerit, sopitam naturam ad crisim, præsertim per sudorem excitare, exhibete ad 7. gr. Orientalis, vel ad 10. Occidentalis, in aquis appropriatis: nec temere hoc limites transcendatis, quicquid uno, vel altero exemplo urgeat

Za-

Zacutus obſer. 35 lib. 1. de Med. princ. hiſt. Prævaleat apud vos doctrina Galeni l.5. ſimp. med. c. 18. dicentis: *Siquidem facultates, quæ deleteria medicamina alterant, naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & medicamenta ipſa lædentia, ut videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, qua illius ad deleteriam, & rurſum deleterij ad alexiterium, qua alexiterij ad corpus: Ea propter propemodum omnia, quæ deleteriis adverſantur, ſi largius ſumpta fuerint, graviter corpus animantis oblædunt. Quamobrem ea moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, ut neq; copia nimia corpus offendant, neque exiguitate ſua deleteriis vincantur.*

XV.

Secundi generis ſunt, quæ etiam cum humoribus analogiam habent, veluti calidis, & æſtuantibus febribus eleſt. ex tribus ſantalis, Diamargariton frigidum, Trochiſci de Spodio, de Terra ſigillata, de baccis Oxyacanthæ, &c. frigidis vero, Theriaca, Mithridatium, Diarhodon, Alchermes, & alia ſimilia.

XVI.

Multa etiam alia ſunt, quæ omnibus humoribus analoga & communia ſunt: veluti

est Electuarium de gemmis sine speciebus, & confectio non satis laudata de Hyacintho, quæ quide cùm latente tùm manifesta qualitate omni veneno adversantur. Quæ à Iouberto describitur est præstantissima, sed ingredientium nobilitate à Neapolitana, & adhuc multo magis ab Hetrusca superatur: Harum accipite descriptiones, pariterq; nobilium quarundam Antidotorum, quarum usus in hac febre, ac omnibus aliis pestilentibus semper vobis laudi vertetur.

XVII.

Confectio Hyacinthina.

Rec. *Hyacinthorum elect. unc. sem.*
Boli Armenæ aqua rosac. lotæ,
Terræ sigillatæ,
Dictamni,
Tormentillæ,
Carlinæ,
Been albi,
rubri,
Spicæ nardi, ana drachm. ij.
Nucleorum nucum Iuglandium, minimè rancidorum,
Troch. de Camphora, ana drah. i. ß.
Gran. tinctorum,
Croci,
Gentianæ,
Myrrhæ,
Rosar. rubrarum,
Santalorum omnium,
Sem. Iuniperi,

Ra-

Rasura Eboris,
Cornu cervi usti ana drac. i.
Ossa de corde cervi, n. ij.
Sem. Citri mundat.
Acetosæ,
Bombacis,
Portulacæ, ana drach. ß.
Sapphirorum,
Smaragdi,
Margarit.
Serici crudi, ana scrup. ij.
Sem. Rutæ,
Santonici an scrup. i.
Ambræ griseæ, scrup. ij.
Moschi Orient. scrup. iij.
Fol. Auri,
Argenti, ana num. XII.
Cum *Syr. de acetositate Citri* fiat confectio s. a.

XVIII.

Confectio Hyacinthina Neapolitana.
Rec. *Hyacinth. Orient. drach. i. ß.*
Smaragdi,
Sapphiri,
Topaziorum,
Rubinorum, ana drach. ij. ß.
Margarit, utr. ana scrup. ij. ß.
Corall. rubr.
alb. ana drach. ß.
Croci gr. XV.
Spodij,
Rafura eboris,
Ligni Aloes, ana drach. ß.

Ossis de Corde Cerui ,
Cornu cervi usti ,
Sem. Portulacæ ,
Coriandri prapar.
Acetosæ ,
Been. albi ,
rubri .
Rad. Dictamni,
Tormentillæ ,
Terræ sigillatæ ,
Boli Armenæ ,
Rosar. ana drach. i. scrup. ij.
Sem. Citri drachm. iij.
Fol. Auri, n. XXX.
Moschi ,
Ambræ ana gr. X.
Cum *Syrup. Limonum q. s.* Fiat confect. 10. ſ 2.

XIX.

Confectio Hyacinthina Hetrusca.

Rec. *Hyacinthi ,*
Smaragdi ,
Sapphiri ,
Topaziorum ,
Rubinorum ,
Granatorum .
Margaritarum .
Lapidis Bezoar .
Corall. rubr. preparator.
unicornu, ana scrup. ij.
Cornu Cervi Philosoph. prapa. dr. i.
Boli Armenæ ,
Terræ sigillatæ ,

Rad.

Rad. Dictamni albi,
Tormentillæ,
Angelicæ,
Vincetoxici,
Contrayervæ,
Bistortę,
Carlinæ,
Scorzoneræ,
Rosar. rub. ana drach. i. & scrup. ij.
Rasuræ Eboris, drach. ß.
Ligni Aloes, drachm. ij. ß.
Ossis de corde Cervi n. VIII.
Cinamomi,
Caryophyllorum,
Corticum Citri,
Scordij,
Sem. Acetosæ,
Sem. Endiviæ,
Portulacæ,
Cardui benedecti,
Rutæ Caprariæ,
Coriandri præparati,
Santalorum omnium, ana drach. i.
Croci: gr. XV.
Sem. Citri, scrup. IV.
Fol. Auri, n. XXX.
Ambræ gryseæ, scrup. i.
Moschi gr. VIII.
Cum *Syrup. de succo Limonum q. s.* fiat Confectio.

XX.

Antidotus Bezoartica Francisci Ponæ Veronensis Archiatri.

Rec. *Lapid. Bezoar Orient. legitimi,*
Pavonij, seu Taos,
Malacensis ex felle Histricis,
unicornu legitimi,
Margaritarum Orient. præparat.
ana drach. ʃʃ.

[Margaritæ multiplicentur deficiente Pavonio & Malacensi, pondere illorum; sed ex consensu & exacto Authoris examine, loco Malacensis & Pavonii, propter pretium & raritatem substituerem tophum Cervicapræ, singulari & experta efficacia Histricis lapidis æmulum)

Fol. Auri, n. L.
Terræ sigillatæ,
Boli Armenæ luteæ Orientalis,
Corall. rubr. præparati,
Smaragdi Orientalis præparati,

[Nam Occidentales habent aliquid corrosivi :] *ana drach. ij.*
Scorzoneræ Hispanicæ veræ drach. VI.
Tormentillæ mundæ recentis,
Anthoræ,
Bistortæ,
Pentaphylli,
Contrayervæ,
Angelicæ,
Pimpinellæ,
Eryngij, ana drach. ij.
Cort. Citri, maturorum, in umbra ex iccatorum,
Florum Citri nondum exolutorum.
Sem. Citri recenter præp. ana drac. ij.
baccarum Lauri,

Iuniperi ana drach. iij.
Cardui Benedicti,
Dictamni Cretici,
Calaminthæ montanæ,
Rutæ,
Scordij veri Cretensis, ana drach. V.
Agallochi,
Zedoariæ,
Galangæ minoris,
Cinamomi electi,
Caryophyllorum,
Croci Corycij, ana scrup. ij.
Sem. Ocymi,
Amomi veri, ana drach. ij.
Rutæ,
Hypericonis,
Altheæ, ana drach. iij.
Opobalsami legitimi,
Theriacæ Andromachi recentis,
Confectionis Alchermes,
Mithridatij,
Confectionis Hyacinthinæ, ana unc. ß.
Mellis Attici despumati, libr. ij & unc. iij. M. F. Elect.

X X I.

Confectio de Bolo Armena.

Rec. *Boli Armenæ purissimæ, aqua Rosarum lotæ, unc. ß.*
Radicum Tormentillæ,
Angelicæ, ana drach. ij.
Corall. rubrorum,
Rasuræ Eboris,

Cornu

Cornu Cervi,
Rosar. rubrar. ana drach. j.
Sem. Melonum,
Acetosæ,
Citri excorticati.
Iuniperi,
Bombacis mundati, ana drach. i. ß.
Anisi,
Fæniculi,
Cinamomi,
Xyloaloes, aut Santali Citrini, &
Macesis, ana drach. ß.

Fiat pulvis qui usui servetur, ex quo cum Saccharo in aq. Scabiosæ, aut alia cordiali dissoluto, & Gum. Tragac. fiunt Trochisci, quorum drach. semis sumitur ex iure pulli, aut aquis supradictis.

XXII.

Iulep. siue Extractum Gemmatum M. D.
Rec. *Topaziorum,*
Smaragdorum,
Rubinorum,
Sapphirorum,
Hyacinthi,
Sardæ,
Corall. rubr. ana drach. ij.

Supra Porphyritem lapidem in tenuissimum pulverem redacta aceto destill. terq; rectificato excipiuntur, & modo quo Margaritæ præparentur; postea fragmenta pretiosa sic præparata ponantur in matracio vitreo oblongi colli, quibus superponatur acetum destillatum, & rectificatum, ut

ut supernatet duobus digitis; claudatur optimè, & in B. lucernæ ponatur ad tincturæ extractionem s. a. quæ tinctura in urinali ponatur, & per B. evaporetur omnis humiditas, & remanebit lapidum extractio, cui super fundatur aqua Naphæ ea quantitate, ex qua dulcescat extractum & omnis removeatur salsedo. Deinde

Rec. *Moschi Orient. drach. iij.*

Ambra grysea elect. drac. ij.

Aquæ vitæ, ex vino Malvatico extracta, & ter rectificata, unc. iij.

Extrahe magisterium, siue extractum s. a. in B. M. & hoc serva seorsum, sicut & illud gemmarum. Postea

Rec. *Electuar. Alchermes unc. ij.*

de Gemmis, unc. i. ß.

de Hyacintho unc. i.

Aquæ Naphæ. lib. ij. ß.

Misce, digere, & s. a. destilla per B. M. ad fecum siccitatem, cui aquæ adde *Sacchari candidi lib. iij.* & coque ad consistentiam Syrupi: Tunc remove ab igne, & ei immisce *Extractum Mosci, Ambræ, & Gemmarum*, supradictarum, & omni diligentia fiat Iulepus, cujus dosis à gutt. X. ad XX. per se, vel cum aqua aliqua cordiali, aut jusculo, secundum ægrotantis exigentiam; quapropter sæpius in die securè potert exhiberi.

XXIII.

Aqua Cord. Saxoniæ vitriolata.

Rec. *Succi Borraginis,*

Bu-

Buglossa,
Melissa,
Bistortæ
Verbenacæ,
Oxylapati,
Acetosæ,
Rutæ Caprariæ,
Myrrhidis,
Cyani maioris & minoris,
Rosarum,
Calendulæ,
Citri ana unc. VI.
Limonum,
Succi Pimpinellæ,
Pentaphylli, ana unc.iij.
Aceti Vini albi lib. i.
Sem. Portulacæ,
Flor. Nymphea anna unc ij.
Terræ Lemniæ,
Siletiacæ,
Armenæ, ana unc. i.
Sem. Citri, unc. semis,
Spec. Diatrion santal. drach. VI.
Marg. præpar. cum acido Citri drac.iij.

Infundantur, species in succis, & facta maceratione per tres dies, destilientur per Alembicum vitreum: Hujus aq. exhibetur unc. j. manè, & altera sero Sed Fonseca illam sic corrigit, abstinet ab aceto. Citri, & Limonis succis, sine quibus destillare facit ipsam aquam, additis succi Scorzoneræ unc. 2. destillatam aquam reddit acidulam per essentiam Vitrioli, adiiciendo pro singulis unciis aquæ, guttam unam

unam prædictæ essentiæ: Nam aciditates Vitrioli, Sulphuris, & Metallorum multò præstantiores sunt vegetabilibus, & magis venenum oppugnant, penetrant, refrigerant, obstructiones tollunt, urinas, & sudores promovent: Hoc modo correcta mihi magis arridet; propter rationes allatas: Hac utimini, quæ poterit exhiberi ad 2. vel 3. cochlearia, per horam ante prandium & ante cœnam.

XXIV.

Antidotus de Vnicornu, dicata Philippo II. Hisp. Regi.

Rec. *Cornu Monocerotis veri drach. i. ß.*
Tormentillæ,
Galangæ,
Enulæ campanæ,
Cortic. Fraxini,
Iridis Illyricæ,
Rad. Caryophyllatæ,
Eryngij,
Been albi, & rubri, ana drachaij.
Baccharis,
Trifolij Asphaltitis recentis a.
Mentastri,
Scordij,
Betonicæ,
Verbenæ,
Melissæ, ana m. ß.
Sem. Coriandri,
Ocymi,
Card. sancti,

Citri

Citri,
Pæoniæ, ana unc. ß.
Succi Cyrenaici. drach. ij.
Xyloaloes scrup. ij.
Ossis de corde Cervi, n. iiij.
Gran. tinct.
Laccæ lotæ, ana drach. i. ß.
Spicæ drach. ij.
Serici crudi drach. i.
Terræ sigillatæ, unc. i.
Fol. Auri, num. IV.
Cinamomi drach. ij.
Zingib. drach. ß.

Excipe cum *Syrupo de Ribes*, vel *acido Citri*, & *Saccharo*, & fiat Confectio s. a. Ab Epidemico aere custodit, putredinem inhibet, viscerum obstructiones aperit, valet contra passiones cordis & exanthemata pellit.

XXV.

Pulvis Alexipharmacus Foresti.

Rec. *Radic. Dictamni,*
Tormentillæ,
Boli Armenæ preparatæ cum lotione aquæ Scabiosæ,
Terræ sigillatæ, ana drach. VI.
Radic. Gentianæ,
Rad. Angelicæ,
Tunicæ, ana drach. j.
Santali rubri, drach. ij.
Rasuræ Eboris,
Cort. Citri,
Corall. rubri,

Offi-

Offis de corde Cervi,
Zedoariȩ,
Margaritarum Oriental.
Been utriusq; ana scrup. ij.
Fragmentorũ V. pretiosorũ ana scr. i.
Cornu Rhinocerotis,
Succini albi, ana scrup. ß.
Fol. Auri &
Argenti, ana num. iij.

Misce fiat pulvis tenuissimus, cujus exhiberi potest scrup. i. per horam ante cibum cum aqua cordiali aut jusculo.

XXVI.

Alius Ducis Mantuæ Caroli.

Rec. *Magisterij Perlar Corall. ana drac. ij.*
Cornu cervi Philosoph. preparat. unc. ß.
Contrayervȩ drach. V.
Semin. Cardui benedicti:
Offis de corde cerviana drach. i.
Lapid. Bezoar. occident. drach. ß.
Rasura Cornu Rhinocerot. scrup. i.
Fol. Auri scrup. ß.

Misce fiat pulvis, cujus usus ut alterius.

XXVII.

Sal, Extractum, siue Magisterium Citri.

Rec. *Succi acidi Citri depurati unc. IV.*
Theriacȩ unc. i.
Mithridatij unc. ij.
Boli Armen. Orient.
Terrȩ sigill.

Terrȩ

Terrę Nocerenſ. ana drac. iij.
Spec. Electuarij de Gemmis,
Rad. Angelicę,
Storzonerę,
Tormentillę,
Anthorę,
Contrayervę,
Dictamni albi,
Baccarum Lauri ana unc. ſſ.
Lactis ſulphuris,
Magiſterii Margaritar.
Pulver. viperini,
Tophi Cervicapre,
Oſſis de cordę cerui, vel
Cornu Cervi philoſophice praparati,
Cocci Maldiuenſis, &
Eboris ſimiliter preparatorum,
Corall. rubr. pręPar.
Sem. Citri,
Lapidis Bezoar. Orient. ana drach. ij.

Pulveriſatis pulveriſandis miſceantur omnia, & includantur in tribus aut quatuor Citris excavatis, extracta tantum medulla acida, contegantur ſuis opercuſis, & inſolentur per 8. vel 10. dies Deinde, in mortario lapideo cum piſtillo ligneo contundantur; bene contuſis affundatur aqua Naphæ, reddita acidula cum Spiritu Sulphuris, vel Vitrioli, (& ſi fieri poſſet, ante appoſitionem ſpirituum reddita amara per infuſionem lapidis Malacenſis) ut ſuppernatet digitis 4. & ponatur in digeſtione, donec extrahatur Tinctura; ſeparata aqua, alia interum affundatur, & toties

ties repetatur, donec nihil amplius tingatur: tunc fortiter exprimatur materia, & quod exprimitur immisceatur aquis tinctis, & destillentur lento igne, in B. M. ad omnimodam exsiccationem, remanet in fundo pretiosissimum magisterium, Residuum expressionis calcinetur, & ex cinere fiat lixivium, ut extrahatur Sal, quod conjungetur cum dicto magisterio in cucurbita relicto, ac servetur ad usum: Dosis erit à scrup. Poterit etiam parari Electuarium ex residuo à materia supra expressa, & extracto in fundo cucurbitæ relicto; si non ducatur ad exsiccationem, sed in extracti consistentia relinquatur, addito Iulepo aliquo cordiali; puta de Pomis, de corticibus Citri & similibus, cujus dosis erit drach. ij. cum haustu aquæ alicujus cordialis. Vel etiam ex solis fecibus in expressione dictorum Citriorum relictis, sine mixtura extracti, cum Saccharo potest fieri Electuarium pro pauperibus.

XXXVIII.

Multa alia sunt prestantissima alexipharmaca; composita seu antidoti, quæ possent describi; ut Antidotus de Scordio Fracastorij, Bezoar artificiale Prævotii. Magisterium Viperarum; de quo alibi fusius favente Deo agemus, compositio illa mirabilis Regum Indorum a Zacuto descripta, dicta Cachunde, quæ in hac febre cum ratione, & oportunè usurpata mire prosunt

De

De his igitur satis sit dictum, ut deveniamus ad corrigenda symptomata, quæ hanc febrem solent comitari.

De symptomatum correct.

SECTIO IX.

I.

INter membra, quæ citissimè hujus venenosæ febris contagium suscipiunt, ventriculus sanè est, qui mox *nausea* corripitur, *cibi fastidio dolore*, ac procedente morbo, *singultu*; idque prius, quàm aliud membrum, fortasse quia raro excrementis caret, in quibus promptissimè suscipitur veneni mala qualitas.

II.

Itaque curandum primo est, ejus excrementa levi aliquo pharmaco deponere, vel clystere paulò acriori; tùm ut sanguinis missioni locus superfit; tùm ne morboso apparatui propriis excrementis materiam suppeditet: tum vero ut topicis auxiliis, si quando opus fuerit, locus subsit.

III.

Ab alvi subductione oportet venenosis illos

illos halitus, aut humores eadem labe fœdatos, aut divertere, aut corrigere, aut extinguere. Quapropter nausea, fastidio, vomitibus, aut dolore existentibus, oportebit ventrem bis in die perfricare, donec rubescat, aut inungere oleo mirabili de Scorpionib. Matthioli. Probatum magis est halitus seu humoris malitiam, aut ferida aqua discutere & retundere, aut acidis & frigidis apozematibus extinguere & frenare. Quem usum præstat succus Agrestæ cum Sacchato, & aqua Portulacæ, aut panis mica eodem succo, aut Oxalidis imbuta: Mali Granati acidi quoque succus panis mica exceptus, aut succus Limonum, cum Saccharo, & aqua Scorzoneræ, aut Portulacæ frigidissima: Item paruin aceti valdè diluti in aqua Cucurbitæ, aut Acetosæ.

IV.

Quod si humoris acris, & erodentis aliquid præesse ibidem nobis fuerit compertum, levissimis medicamentis, aut alimentis & jusculis rem agere oportet, veluti est alica, ptisana, amylum, mucilagines seminum Cydoniorum, & Psyllij cum Saccharo & modico aceto confectæ, oleum Amygdalarum dulcium recenter sine igne extractum, & cum foliis Auri exhibitum, quibus interim aliquid ex Alexipharmacis miscere oportet.

V.

Cavendum in hac re est ab iis, quæ vulgò

go exterius apponuntur, nisi leue quiddam sit; ut mica panis, aliquo roborante liquore imbuta.

VI.

Quod si compertum fuerit ventriculum calidis gaudere, aut in eodem esse viscidi & crassi humoris aliquid., aut sufficienti natiuo calore carere, adhibere tutò possumus parum. Theriacæ aqua Scordij dissolutæ; aut pulveris viperini grana aliquot, puta. vi. aut vij. cum tantillo Salis Absinthij in prædicta aqua: Si calidus supra modum fuerit venter, & humores plus justo feruidi, aliquid ex frigidis adhibete, sicut confectionē ex. Santalis Magisterium Margaritarum & Corallorum, cum paucis granis Salis Citrij., cujus mentio facta superius sect. 7. Aph. 27.

VII.

Eodem modo in singultu res fieri debet, præterquam quod in eo, dum plurimùm laborans defatigatus labitur, devenire ad opiata non erit abs re. Ad hoc compertum est plurimum valere, si præbeatur Syrup. ex succo Portulacæ, aut ex Papavere, aut emulsio 4. seminum frigidorum majorum. Verum his præmissis, non erit præter rationem Philonij grana decem cum Saccharo Rosaceo commista præbere., dum vitæ periculum impendet, si res differatur, alioqui minimè, aut cautè, Securius tamen

potest

poteſt exhiberi Laudanum Nepenthes Quercetani, aut duo vel tria grana, in quo Opium adeò Alexipharmacis corrigitur, ut nullo pacto nocere poſſit. Monachum febre maligna ſingultuoſa correptum, curatum vidiſtis ab exhibito oleo Amygdal. dulcium, & cucurbitula ſupra regionem ventriculi cum profunda ſcarificatione affixa.

VIII.

Virium interim habenda cura juſculis, odoribus, modici vini irroratione, Alexipharmacis;

Cordi etiam ſummopere providendum ſacculis ex ſerico conſtructis, interſutis cum ſpeciebus cordialibus temperatis; exempli gratia *ad unc. 1. ſeminum Citri, Acetoſę, florum Bugloſſæ, Borraginis, Roſarum rubrarum ana unc. ſemis. Camphoræ ſcrup. unum. Santalorum rubeorum drach. i.* Poteſt addi *pulveris radicis Angelicę, Biſtortę, foliorum Scordij ana drachma ſemis*,

IX.

Licet etiam cordis regionem inungere aqua iſta Theriacali.

Rec. *Theriacæ,*

Confectionis Hyacinthinę ana unc. i.

Diſſolvantur in

Succo Scordij,

Pimpinellę,

Suc. Scabioſę, & *Acetoſę,*

P extra-

Cornu Cervi,
Rosar. rubrar. ana drach. j.
Sem. Melonum,
Acetosæ,
Citri excorticati.
Iuniperi,
Bombacis mundati, ana drach. i. ß.
Anisi,
Fæniculi,
Cinamomi,
Xyloaloes, aut Santali Citrini, &
Maceris, ana drach. ß.

Fiat pulvis qui usui servetur, ex quo cum Saccharo in aq. Scabiosæ, aut alia cordiali dissoluto, & Gum. Tragac. fiunt Trochisci, quorum drach. semis sumitur ex jure pulli, aut aquis supradictis.

XXII.

Iulep. siue Extractum Gemmatum M. D.
Rec. *Topaziorum,*
Smaragdorum,
Rubinorum,
Sapphirorum,
Hyacinthi,
Sardæ,
Corall. rubr. ana drach. ij.

Supra Porphyritem lapidem in tenuissimum pulverem redacta aceto destill. terq; rectificato excipiuntur, & modo quo Margaritæ præparentur; postea fragmenta pretiosa sic præparata ponantur in matraeio vitreo oblongi colli, quibus superponatur acetum destillatum, & rectificatum, ut

ut supernatet duobus digitis; claudatur optimè, & in B. lucernæ ponatur ad tincturæ extractionem s. a. quæ tinctura in urinali ponatur, & per B. evaporetur omnis humiditas, & remanebit lapidum extractio, cui super fundatur aqua Naphæ ea quantitate, ex qua dulcescat extractum & omnis removeatur salsedo. Deinde

Rec. *Moschi Orient. drach. iij.*
Ambra grysea elect. drac. ij.
Aquę vita, ex vino Malvatico extracta, & ter rectificata, unc. iij.

Extrahe magisterium, siue extractum s. a. in B. M. & hoc serva seorsum, sicut & illud gemmarum. Postea

Rec. *Electuar. Alchermes unc. ij.*
de Gemmis, unc. i. ß.
de Hyacintho unc. i.
Aqua Napha. lib. ij. ß.

Misce, digere, & s. a. destilla per B. M. ad fecum siccitatem, cui aquæ adde *Sacchari candidi lib. iij.* & coque ad consistentiam Syrupi: Tunc remove ab igne, & ei immisce *Extractum Mosci, Ambra, & Gemmarum*, supradictarum, & omni diligentia fiat Iulepus, cujus dosis à gutt. X. ad XX. per se, vel cum aqua aliqua cordiali, aut jusculo, secundum ægrotantis exigentiam; quapropter sæpius in die securè poterit exhiberi.

XXIII.

Aqua Cord. Saxoniæ vitriolata.

Rec. *Succi Borraginis,*

Bu-

Buglossæ,
Melissæ,
Bistortæ,
Verbenacæ,
Oxylapati,
Acetosæ,
Rutę Caprariæ,
Myrrhidis,
Cyani maioris & minoris,
Rosarum,
Calendulæ,
Citri ana unc. VI.
Limonum,
Succi Pimpinellæ,
Pentaphylli, ana unc. iij.
Aceti Vini albi lib. i.
Sem. Portulacę,
Flor. Nymphea anna unc ij.
Terræ Lemniæ,
Silesiacæ,
Armenæ, ana unc. i.
Sem. Citri, unc. semis,
Spec. Diatrion santal. drach. VI.
Marg. præpar. cum acido Citri drac. iij.

Infundantur, species in succis, & factâ maceratione per tres dies, destilentur per Alembicum vitreum: Hujus aq. exhibetur unc. j. manè, & altera sero Sed Fonseca illam hic corrigit, abstinet ab aceto. Citri, & Limonis succis, sine quibus destillare facit ipsam aquam, additis succi Scorzoneræ unc. 2. destillatam aquam reddit acidulam per essentiam Vitrioli, adiiciendo pro singulis unciis aquæ, guttam

unam

unam prædictæ essentiæ: Nam aciditates Vitrioli, Sulphuris, & Metallorum multò præstantiores sunt vegetabilibus, & magis venenum oppugnant, penetrant, refrigerant, obstructiones tollunt, urinas, & sudores promovent: Hoc modo correcta mihi magis arridet; propter rationes allatas: Hac utimini, quæ poterit exhiberi ad 2. vel 3. cochlearia, per horam ante prandium & ante cœnam.

XXIV.

Antidotus de Vnicornu, dicata
Philippo II. Hisp. Regi.

Rec. *Cornu Menocerotis veri drach. i. ß.*
Tormentillæ,
Galangæ,
Enulæ campanæ,
Cortic. Fraxini,
Iridis Illyricæ,
Rad. Caryophyllatæ,
Eryngij,
Been albi, & rubri, ana drach. ij.
Baccharis,
Trifolij Asphaltitis recentis a.
Mentastri,
Scordij,
Betonicæ,
Verbenæ,
Melissæ, ana m. ß.
Sem. Coriandri,
Ocymi,
Card. sancti,

Citri

Citri,
Pæoniæ, ana unc. ß.
Succi Cyrenaici. drach. ij.
Xyloaloes scrup. ij.
Ossis de corde Cervi, n. iiij.
Gran. tinct.
Laccæ lotæ, ana drach. i. ß.
Spicæ drach. ij.
Serici crudi drach. i.
Terræ sigillatæ, unc. i.
Fol. Auri, num. IV.
Cinamomi drach. ij.
Zingib. drach. ß.

Excipe cum *Syrupo de Ribes*, vel *acido Citri*, & *Saccharo*, & fiat Confectio f. a. Ab Epidemico aere custodit, putrediuem inhibet, viscerum obstructiones aperit, valet contra passiones cordis & exanthemata pellit.

XXV.

Pulvis Alexipharmacus Foresti.

Rec. *Radic. Dictamni,*
Tormentillæ,
Boli Armenæ præparatæ cum lotione aquæ Scabiosæ,
Terræ sigillatæ, ana drach. VI.
Radic. Gentianæ,
Rad. Angelicæ,
Tunicæ, ana drach. j.
Santali rubri, drach. ij.
Rasuræ Eboris,
Cort. Citri,
Corall. rubri,

Ossis

Offis de corde Cervi,
Zedoariæ,
Margaritarum Oriental.
Been utriusq; ana scrup. ij.
Fragmentorũ V. pretiosorũ ana scr. i.
Cornu Rhinocerotis,
Succini albi, ana scrup. ß.
Fol. Auri &
Argenti, ana num. iij.

Misce fiat pulvis tenuissimus, cujus exhiberi potest scrup. i. per horam ante cibum cum aqua cordiali aut jusculo.

XXVI.

Alius Ducis Mantuæ Caroli.

Rec. *Magisterij Perlar Corall. ana drac. ij.*
Cornu cervi Philosoph. præpar. unc. ß.
Contrayervæ *drach. V.*
Semin. Cardui benedicti:
Offis de corde cerviana drach. i.
Lapid. Bezoar. occident. drach. ß.
Rasura Cornu Rhinocerot. scrup. i.
Fol. Auri scrup. ß.

Misce fiat pulvis, cujus usus ut alterius.

XXVII.

Sal, Extractum, sive Magisterium Citri.

Rec. *Succi acidi Citri depurati unc. IV.*
Theriacæ unc. i.
Mithridatij unc. ij.
Boli Armen. Orient.
Terræ sigill.

Terræ

Terrę Nocerens. ana drac. ij.
Spec. Electuarij de Gemmis,
Rad, Angelicę,
Scorzonerę,
Tormentillę,
Anthorę,
Contrayervę,
Dictamni albi,
Baccarum Lauri ana unc. ß.
Lactis sulphuris,
Magisterii Margaritar.
Pulver. viperini,
Tophi Cervicastrę,
Ossis de cordę cerui, vel
Cornu Ceruī philosophice pręparati,
Cocci Maldiuensis, &
Eboris similiter pręparatorum,
Corall. rubr. pręp.
Sem. Citri,
Lapidis Bezoar. Orient. ana drach. ij.

Pulverisatis pulverisandis misceantur omnia, & includantur in tribus aut quatuor Citris excavatis, extracta tantum medulla acida, contegantur suis operculis, & insolentur per 8. vel 10. dies Deinde, in mortario lapideo cum pistillo ligneo contundantur; bene contusis affundatur aqua Naphæ, reddita acidula cum Spiritu Sulphuris, ec Vitrioli, (& si fieri posset, ante appositionem spirituum reddita amara per infusionem lapidis Malacensis) ut suppernatet digitis 4. & ponatur in digestione, donec extrahatur Tinctura; separata aqua, alia interum affundatur, & toties

ties repetatur, donec nihil amplius tingatur: tunc fortiter exprimatur materia, & quod exprimitur immisceatur aquis tinctis, & destillentur lento igne, in B. M. ad omnimodam exsiccationem, remanet in fundo pretiosissimum magisterium, Residuum expressionis calcinetur, & ex cinere fiat lixivium, ut extrahatur Sal, quod conjungetur cum dicto magisterio in cucurbita relicto, ac servetur ad usum: Dosis erit à scrup. Poterit etiam parari Electuarium ex residuo à materia supra expressa, & extracto in fundo cucurbitæ relicto; si non ducatur ad exsiccationem, sed in extracti consistentia relinquatur, addito Iulepo aliquo cordiali; puta de Pomis, de corticibus Citri & similibus, cujus dosis erit drach. ij. cum haustu aquæ alicujus cordialis. Vel etiam ex solis fecibus in expressione dictorum Citriorum relictis, sine mixtura extracti, cum Sacchato potest fieri Electuarium pro pauperibus.

XXXVIII.

Multa alia sunt præstantissima alexipharmaca; composita seu antidoti, quæ possent describi; ut Antidotus de Scordio Fracastorij, Bezoar artificiale Prævotii. Magisterium Viperarum; de quo alibi fusius favente Deo agemus, compositio illa mirabilis Regum Indorum a Zacuto descripta, dicta Cachunde, quæ in hac febre cum ratione, & oportunè usurpata mire prosunt

De

De his igitur satis sit dictum, ut deveniamus ad corrigenda symptomata, quæ hanc febrem solent comitari.

De symptomatum correct.

SECTIO IX.

I.

INter membra, quæ citissimè hujus venenosæ febris contagium suscipiunt, ventriculus sanè est, qui mox *nausea* corripitur, *cibi fastidio dolore*, ac procedente morbo, *singultu*; idque prius, quàm aliud membrum, fortasse quia rarò excrementis caret, in quibus promptissimè suscipitur veneni mala qualitas.

II.

Itaque curandum primo est, ejus excrementa levi aliquo pharmaco deponere, vel clystere paulò acriori; tùm ut sanguinis missioni locus supersit; tùm ne morboso apparatui propriis excrementis materiam suppeditet: tum vero ut topicis auxiliis, si quando opus fuerit, locus subsit.

III.

Ab alvi subductione oportet venenosissimos illos

illos halitus, aut humores eadem labe fœdatos, aut divertere, aut corrigere, aut extinguere. Quapropter nausea, fastidio, vomitibus, aut dolore existentibus, oportebit ventrem bis in die perfricare, donec rubescat, aut inungere oleo mirabili de Scorpionib. Matthioli. Probatum magis est halitus seu humoris malitiam, aut feruida aqua discutere & retundere, aut acidis & frigidis apozematibus extinguere & frenare. Quem usum præstat succus Agrestæ cum Saccharo, & aqua Portulacæ, aut panis mica eodem succo; aut Oxalidis imbuta: Mali Granati acidi quoque succus panis mica exceptus; aut succus Limonum; cum Saccharo, & aqua Scorzoneræ, aut Portulacæ frigidissima: Item paruin aceti valdè diluti in aqua Cucurbitæ, aut Acetosæ.

IV.

Quod si humoris acris, & erodentis aliquid præesse ibidem nobis fuerit compertum, levissimis medicamentis, aut alimentis & jusculis rem agere oportet, veluti est alica, ptisana, amylum, mucilagines seminum Cydoniorum, & Psyllij cum Saccharo & modico aceto confectæ, oleum Amygdalarum dulcium recenter sine igne extractum, & cum foliis Auri exhibitum, quibus interim aliquid ex Alexipharmacis miscere oportet.

V.

Cavendum in hac re est ab iis, quæ vul-

potest exhiberi Laudanum Nepenthes Quercetani, aut duo vel tria grana, in quo Opium adeò Alexipharmacis corrigitur, ut nullo pacto nocere possit. Monachum febre maligna singultuosa correptum, curatum vidistis ab exhibito oleo Amygdal. dulcium, & cucurbitula supra regionem ventriculi cum profunda scarificatione affixa.

VIII.

Virium interim habenda cura jusculis, odoribus, modici vini irroratione. Alexipharmacis.

Cordi etiam summopere providendum sacculis ex serico constructis, intersutis cum speciebus cordialibus temperatis; exempli gratia *ad unc. 1. seminum Citri, Acetosę, florum Buglossę, Borraginis, Rosarum rubrarum ana unc. semis. Camphora scrup. unum. Santalorum rubeorum drach. i.* Potest addi *pulveris radicis Angelicę, Bistortę, foliorum Scordij ana drachma semis,*

IX.

Licet etiam cordis regionem inungere aqua ista Theriacali.

Rec. *Theriaca,*

Confectionis Hyacinthinę ana unc. i.

Dissolvantur in

Succo Scordij,

Pimpinellę,

Suc. Scabiosę, & Acetosę,

extractis cum *Aqua rosacea* ea quantitate, quæ libram compleat: Quibus adde

Pulv. Cinnamomi drach. i.
Santalorum omnium, unc. i.
Pulv. Diambræ,
Diamoschi ana drach. ß.
Diamargarit. frigidi,
Electuarij de gemmis sine speciebus ana drach. i.

Misce cum uncijs sex *succi Pomorum dulcium redolentium*, & in alembicum immissa distillentur per B. M. Hujus mirabilis est efficacia pro corde: quod etiam præstat *Oleum Matthioli*, & *Epithema Cordiale ex unguenti florum Aurantiorum unc. i. Olei Scorpionum Matthioli drach. i. Specierum Diamargarit. frigidi drach. ß.*

X.

Nec erit importunus usus epithematis cordialis hujus.

Rec. *Conf. Alchermes drach. i.*
Theriacæ drach. ß.
Pulv. Magisterij Perlarum, Hyacinth.
Cornu Cervi præparati, ana scrup. ß.
Lapid. Bezoartici Orient. gran. ij.

Dissolvantur in
Aqua Scorzoneræ,
Acetosæ, ana unc. ij.
Vini Malvatici, unc. IV.

Misce fiat Epithema, cum serico applicandum cordi.

Do-

XI.

Delabitur sæpissime humor ad intestina, citatque alvum aliquando excitata dysenteria, cui protinus omni arte succurrendum est leui purgatione ex Rhabarbaro facta; providendum etiam est, non adstringentibus, sed Alexipharmacis, & alimentis tenuioris & facilioris substantiæ ut nullo negotio, & brevi tempore natura illa conficiat.

XII.

Nihil in hoc morbo frequentius *Verminatione*: Facillime enim generantur lumbrici à maligna putredine, unde tantò peioris sunt naturæ, quantò peiorem sui principij redolent originem, perniciosiora multò producentes symptomata, quàm qui absque tali febre quotidie in pueris generantur: Atroces namque solet procreare capitis dolores, deliria, epilepsias, aphonias, stupores, cordis palmos, tusses ferinas; quin & ipsum ventrem perforasse non semel visum est, ut nuper in muliere textrice, quæ decumbebat in via Abadiæ, observastis, cui per ilia plusquam vigenti per vices cum fecibus, & cibis immutatis exiverunt, excitato tumore, in gangrænam, & summam putrilaginem degenerante: Quæ tamen deposita vermium ingenti copia, & ulcere ad cicatricem perducto, optimè convaluit.

XIII.

Illico igitur hoc ferinum, & exitiale vitium exstirpandum est, antequam in perniciem agantur miseri languentes, & in negotio tam magni momenti studium ponite, ut ad unguem sciatis distinguere accidentia, quæ a mera succorum pravitate procedunt, ab eis, quæ lumbricorum sævientium motus, aut morsus excitant, in talibus enim similitudines pariunt errores ac difficultates.

XIV.

Stabilito tamen, quod maiori parte, in quibusdam præsertim Regionibus, ac tempestatibus, [ut interim taceam Hungaricam luem, ut *Therioden* dictam, anno 1540. grassantem, in qua natas passim in corporibus lacertas & viperas, præter ingentem vermium in cerebro copiam narrat Iordanus; aut Sabaudicam febrem paulò post subsequutam; quam Galli ab effectu diro *Trousse galant* vocabant, quæ horrendo vermium vomitu fortiores strangulabat, ut scribit Levinus:] malignè febricitantes malignis pariter scateant vermibus, ea sunt ægrotis exhibenda, quæ dum vermes enecare cogitamus, febrem non augeant. Potio à Zacuto descripta securè usurpari potest.

Rec. *Pulpa Tamarind. drach. VI.*
Sem. Acetosæ.

Portulacæ,
Plantag. ana drac. ß.
Syr. de succo Limon.
Acetosi, ana unc. ij.
Aquæ Acetosæ,
Portulacæ ana lib. i.
Theriacæ magnę,
Confect. Alchermes,
Hyacinthinæ ana drach. ß.
Cornu Cerv. scrup. i.
Corallinæ, scrup. i. ß.
Scobis eboreę, scrup. ij.
Succi Limonum unc. ß.
Lapidis Bezoart. gr. XX.
Corall. rubr. prępar. scrup. ß.
Misc. fiat Potio ex intervallis sumenda. ...
Lib. V. prax. Hist. num. 15. observ. 1.

XV.

Sed efficacius erit auxiliũ mercur. dulcificatus, qui secure potest exhiberi à gr. X. ad XX. pro ætatis, temperamenti, & morbi ratione, in Conserva aliqua solvente, ut Elect. lenitivo, Cassia, Diapruno, vel in uno aut altero Damasceno solutivo; cujus præstantissima descriptio sic se habet, à Reuer. Pet. Cavallo Serenifs. olim DD. Mantuæ meritissimo Archiatro communicata: *Rec. Mercurij lib. ß.* purificetur *aceto*, vel *succo Rutę depurato*, & multiplici per corium trajectione, deinde in Porphyrite tam diu ducatur, donec *ter centum folia Auri*, quæ successive ipsi addantur,

in se attraxerit, & penitus imbiberit. Deinde *Rec. Mercurij sublimati purissimi, absque Arsenico confecti, lib. ß.* adde præcedenti auro impregnato Mercurio, & simul in Porphyrite tamdiu ducantur, donec Mercurius delitescat. Facta hac diligenti mixtura, pulvis inditur cucurbitæ mediocri, cui optimè luto ex argilla & arena circa fundum loricatæ, alia similis superponatur, juncturisque clausis, fornaci imponatur ad ignem apertum, sed moderatum, continuo tamen uno gradu, sex vel 8. horarum circiter, donec sublimatio absolvatur. Sublimatus ita Mercurius, rejecta farina fatua, quæ in sublimi adhærebit, in pulverem redigatur, admiscendo iterum, quod terræ instar in fundo cucurbitæ pendebit, Aurum prius lotum, & siccatum, sublimetur ut sicque ter, aut quater repetatur, ut purior evadat, & purgando mitior.

XVI.

Cæterum Apozematibus rarius uti oportebit; frequentiùs verò pulveribus, & pastillis, ac aliis solidioribus Alexipharmac.

XVII.

Sitis & linguæ scabrities mitiganda sunt humore frigido; & ob id tanquam febris remedium compescenda esse consulit Gal. 6. pop. parte 3. comm. 33. noi Hipp. ait: *Sitim sedant, os claudere, tacere,* *ven-*

ventum cum potu frigido inducere .

XIIX.

Humectabitur porrò lingua sincipite irrigato oleo frigido, aut Rosaceo, aut decocto aliquo frigido herbarum ex alto delabente, Oxyrrhodino, linteo quoque imposito. Et fauces sub mento illinantur hoc unguento.

Rec. *Olei Violacei*,
Butyri recentis,
Florum Cassię, *ana unc. ß.*
Succi Limonum,
Aquę Rosacea, *ana unc. i.*
Mucilaginis seminum Cydoniorum, *& Fœnugraci*, in prædicta aqua extractorum ana drach. ij.

Misce fiat Limentum, quo imbuatur linteum, & applicetur sub mento.

XIX.

Retineatur in ore sal Prunellæ: In febribus enim ardentibus, & malignis Vngaricis, in quibus lingua ad instar prunæ aut carbonis adurebatur, inventum est felicissimè. Retentio Chrystalli in ore, & curiosum instrumentum, quod excogitavit Sanctorius, singulariter prosunt pro humectanda linguæ scabritie, hoc fit ex vitro, vel ex argento instar amygdali, refertum foraminulis perexiguis, & pari artificio, quo Æolipilæ, ignis scilicet beneficio im-

pletur vel sero lactis, vel succo Citri, vel vino Granatorum; vel lora quadam acri, suavi tamen: Ore dum circumvolvitur, ex foraminibus sudoris in modum liquor inclusus paulatim stillans effunditur, & sedat sitim, sedaturque tunc ob instrumenti motum, quo trahitur ad os aquosa pituita, tum ob succum madefacientem linguam.

XX.

Edat autem laborans frigida cibaria, & olera, utatur Tragacantho in ovi crudi albumine dissoluto, & cum seminibus Cucumeris contrito, ex quo fiat pilula, quæ ore detenta paulatim deglutiatur: Abluatur lingua cum modico aceto, aut vino rubro, & aqua hordei. Sõnus sæpius sitim extinguit, licet in malignis febribus id non satis respondeat, quinimò sæpissimè intensiorem efficit.

XXI.

Solet præterea pestilens hujus morbi malignitas fauces invadere, & anginosos affectus efficere, tonsillarum tumores, cancrosa ulcera, aphonias, gulæ resolutiones, & similia, per quæ vix deglutire cibos etiam liquidiores possint, & potum per nares rejiciant; quod in prognosticis est adeò exitiale, ut testatur Historia Anginosæ, quæ iuxta Aristionem lib. 3. Epid. sect. 2. ægrot. 7. post quam D. Riverius, & alii. Sic suffocari observastis Nobilem

Vero-

Veronensem Spolverinum, qui decumbebat in foro nundinarum, non potuit evadere, evacuationibus necessariis à principio morbi destitutus. Evasit Cauponis filius, cui sanguis copiosè extractus est, & benè purgatus; correptus tamen difficultate deglutiendi cum faucium ulcere, rectè convaluit.

XXII.

Remedia pro hoc affectu fuerunt prædictum linimentum; frequentia Gargarismata ex decoct. Hordei, fol. Olivæ, summit. Rubi, in sero lactis caprilli, syrup. Granatorum, sale Prunellæ, aceto Rosaceo, & guttulis spiritus Vitrioli. Eclegmata ex flore Cassiæ, syrupo acetoso, melle Rosaceo, succo Hordei, sale Prunellæ, & lupi stercore, & tandem cucurbitula sub mento scarificata, quæ alteri non contulerunt, etsi morbum magnopere minuissent. Obstate principiis, secundum exigentiam, ante quartum evacuate. Sic quamvis in progressu morbi eveniant symptomata, mitiora erunt, & superabilia.

XXIII.

Aphoniæ igitur, quæ propter antedictas causas anginosis eveniunt, nulla indigent propria curatione, nisi speciatim fuerint convulsoriæ, non quidem universalis principii (gravius enim hoc malum est;) sed instrumentorum ad vocem pertinentium

læsione. In his impediri solent quidem vox per aphonias, ut sermo per anaudias; quæ symptomata quomodocunque in febribus eveniant, prava sunt, dicente Hippocrate: *Sermonis defectio in febre mala* lib. 1. Coac. text. 35. sed pejora multò, si cerebrum simul oblædatur: *Quæ enim cum febre mutitates fiunt, convulsorio modo in mentis emotionem cum silentio transeuntes, lethales sunt*, ajebat Hipp. lib. 2. text. 21. Coac. prænot.

XXIV.

At quàm sit gravis aphonia, ex historijs Hippocratis intelligetis. Quanquam quosdam viderimus, qui in acutis febribus ab eo casu convaluerint, ut puella Sartoris filia, quæ decumbebat in via noua, diebus quindecim integris aphona, cum mentis emotione, rectè convaluit, vesicantium præsertim, inter alia remedia pro febris malignitate usurpata, beneficio. Cæterum quam rarum hoc sit, evadere languentes per similes aphonias, ex his colligite. Philini uxor decimoseptimo aphona, vigesimo obiit. Sillenus septimo & octavo aphonus, undecimo exspiravit. Phyliscus quinto aphonus, sexto mortuus. Pythioni aphonia frequens, decimò mors. Phreniticus secunda die aphonus, quarta obiit: & alia, quæ possent colligi in hujus argumenti testimonium. Sed ista ex Epidemiorum libris sufficiant.

Reli-

XXV.

Reliquum est, ut insignem anaudiam, sive aphoniam referam, uxoris Barzizij, quæ filiam pepererat: Hæc post quindecimam correpta febre, cum mentis emotione & silentio, mox cum furore & inordinatis motibus convelli videbatur, melancholica, anaudes: Addo & catocho modo aphona, & ut cum Hippocrate loquar lib. 2. sect. 2. text. 23. Coacar. dicente: *Quæ cum exsolutione catocho modo fiunt aphonia, lethales sunt.* Non fuit hæc lethalis, forsan quia sine virium exsolutione; Quod mirum certè in enixa; copiosissimis lochijs exinanita, concreto & atro sanguine per mensem affatim fluente, nec non febre acuta, cum gravissimis symptomatibus agitata.

XXVI.

Modus aphoniæ, ut catochi, causam arguebat sanguinis in venis concretionem, posterioris præsertim partis cerebri, quod melancholicis plerumque accidit, humoribus in substantiam quandam terream, crassam, ac viscidam migrantibus, & spiritu vitali, qui suo motu, suaque tenuitate sanguinem, quem totum peruadit, liquidum reddere solet, præpedito. Respondit eventus: Exhibito namque generoso purgante emetico, ex infusione scil. pulveris Algarotti, urinas minxit claras quidem, sed quæ citissimè in matula ge-

latinæ inſtar concreverint, vitro etiam inverſo adhærentes. Hoc ſæpè repetito medicamine, & tali ſucco per urinas educto, paulò poſt reſipuit, loquela, prudentia, & integra ſanitate reſtitutis.

XXVII.

Fiunt itaq; ex Hippocratis ſententia, aphoniæ, & convulſorio modo, & catocho, prout concretus ſanguis in alterutrum inclinaverit: Siquidem in corpus, epilepticæ, ſi autem in mentem, melancholicæ fiunt mutitates: lib. 9. Epid. ſect. 8. text. 49. convulſionem namque ab humore obſtruente, melancholiam verò ab alterante, & obtenebrante mentis ſedem fieri certum eſt, & invicem commutari non rarum. *Melancholici plerumque conſueverunt fieri epileptici, & epileptici melancholici*, &c. loco citato.

XXVIII.

Nec minus ſentiunt oculi hujus febris malignos inſultus. Non refero jam feroces oculos, fixos, immobiles, lumen refugientes, ſcintillantes, emortuos, fractos, & ſexcentos, qui in præſagiendo hujus morbi exitu tantopere præſtant, & tam nimis frequenter obſeruantur. *ut enim oculi valent, ita & totum corpus*, dicebat Hippoc. 6. Epid. ſect. 4. tex. 25. ſed diſtortionem & ſtrabiſmum, quo ſolet inuri tanquam ſtigmate, qui difficulter ab hoc morbo evaſerunt

ferunt, levi maligni ſucci portione in muſculos inſinuata: ſed indicatorio potius, quam convulſorio ſigno: Vt de eo, qui decumbebat in horto Dealcis 3. Epid. ſect 1. tex. 3. notavit Hippocrates, & nos in multis obſervavimus. Quinquagenarius quidam ex Rodulphis, & adoleſcens Lafrancus, Nobiles Veronenſes, poſt hujuſmodi graviſſimos morbos remãſerunt ſtrabones, quorum ſenior frequenti uſu pilularum ſine quibus, & aggregativ. perfectè convaluit, junior, licet cum oculi aliqua læſione, optimè valet: Nam, *quibus autem non [ab ortu] alterius mali ſolutio*, lib. 2. ſ. 6. t. 2.

XXIX.

Dolor.

Non minus ſolet in hoc affectu faceſſere negotium, quam quodvis aliud accidens, cui tanquam majoris mali prçludium ocyſſimè ſubveniendum eſt. Si caput doleat, primo revellendus humor, aut vapor, præmiſsa univerſali euacuatione per frictiones, & cucurbitulas ab infernis ad ſuperiora: Secundo repellendus à capite, hocque levibus, ut Populeo unguento, Oxyrrohodino Roſaceo. Item

Syr. dè Papav. unc. i.
Aq. Bugloſſæ unc. iij.
Miſce.

Poſtea diſcutiendum, ultimo mitigandum. At totum corpus ſi doluerit, præter univerſales evacutiones, nullum aliud auxilium

lium admittit, præter universales totius frictiones. Optimum tamen erit in his febribus ardentissimis cum ingenti capitis dolore, auxilium frontale apponere, ex vitellis ovorum sale commixtis, & conquassatis, & inter duo lintea subtilia fronti applicatis, & toti spinæ dorsi.

XXX.

Renum doloribus succurrendum, non externis unctionibus, sed refrigerantibus clysmis ex hordeo, oleo Rosac. Sacchar. vitellis ovorum, lacte. Item alimentis temperatis frigidis, ut ptisana, amylo, seminum frigidorum emulsionibus.

XXXI.

Vigilia sæpè in his gravissimum symptoma, & majorum accidentium minax, cui protinus succurrendum est: Nam vires plurimum dissipat, & humores ad caput allicit: Quod quidem solet esse delirij, ac sæpè phrenitidis signum & causa: Fit ex calore ferventi, & halitibus acribus, & mordacibus, sicut ex oppressione, dolore capitis jactatione, inquietudine, quæ spiritus suprà modum attenuant & dispergunt.

XXXII.

Necessum est silentium & quietem imperare, distractis vaporibus, facta diversione.

sione cucurbitulis suris & natibus affixis, ac per ligaturas extremarum partium; Item refrigerato fervore aqua frigida, vel apozematum usu, præsertim propè horam somni.

XXXIII.

Vtendum tamen caute est crurum lavacris, aut saltem præmunito corpore id efficiendum, evcuato nimirum, & ante maculatum apparitionem, & in conclavi calido, & humore raptum ad aliquod princeps membrum minante.

XXXIV.

Conciliatur etiam somnus modulationibus, fonticulis arte factis, & aquarum currentium leni susurro. Fatigatione etiam, ut lassatus requiescat: Itaque oportet cogere laborantem apertis oculis stare, vel in lecto sedere, ut alii interpretantur, quemadmodum consulit Hippocr. libro 6. Epidem. comm. 4. textu 16. *Somnus* [inquit) *stabilis erectorum nictatio*. Quamobrem oportet brachia, ac tempore fricare eo tempore, ac illis jubere candelam ardentem manibus tenere, donec defatigati dormire quandoque cupiant; nam vetita appetuntur vehementius. Cavete tamen, ne hac arte utamini in Phrenitide, aut gravi capitis siccitate inflammatoria, Avicenn. 4. tract. 2. c, 20. & 1. 3. tract. 4. c. 5. & Paulus l. 2. c. 24.

Som-

XXXV.

Somnus etiam conciliatur medicamentis aut alimentis frigidioribus halituosis, ut amygdalatis & conditis; veluti eo, quod recipit: *Sacchari Violati,*
Rosati,
Borraginati, ana unc. ß.
Pulv. sem. Papaveris albi,
Fœniculi, ana drach. iij.
Fiat conditum *cum foliis Auri, & modico*
Saccharo.
Eodem modo in ovo sorbili scrup. semis seminis Papaveris nigri adiicere possumus. Exhibemus etiam eclegmata ex Papavere ad cochlearia tria aut quatuor, in remissione febris præsertim, si diu ore contineantur.

XXXVI.

In quem usum miros præstant effectus Syrupus de Laudano, cujus drach. j. usque ad drac. ij. suavissimè & impunè somnum conciliat. Conficitur vero syrupus ex:
Syrupo de succo Citri &
Cydoniorum ana unc. IV.
Laudani liquefacti. gutt. LX.
Misceantur in vase vitreo. At Laudanum hoc artificio reddetis liquidum.
Rec, *Opij Thebaici in lamina ferrea exiccati, unc. i. Croci Orientalis.*
Macis ana unc. semi.
Spiritus Vitrioli, unc. IV.
Aquæ Rosarum unc. VI.

F. ma-

R. maceratio per 6.hebdomadas in M. B. Cujus liquoris per se possunt exhiberi gr. ij. ad X. Potest Laudanum Opiatum Quercet. ut accuratè jam est præparatum, absque alio labore, quantitate sesquiunciæ macerari in aqua Rosacea, additis tantum Spiritu Vitrioli, & Macere.

XXXVII.

Item potio hæc somnifera eundem usum præstat.

Rec. *Decoctionis Lactucæ*, & *Portulacæ vehementer expressæ*, *unc. ij.*
Syr. de Papavere, *unc. i.*

Misce dentur quatuor saltem horis à cœna. Si vires sint alioquin imbecilles, addantur pulveris Diamargaritonis frigidi gran. 10. Præstabit etiam capitis irrigatio ex oleo Violaceo, Nenupharin. Cucurbitæ, Papaveris, cum succis Lactucæ, Intybi, Solani, Vmbilici Veneris.

XXVIII.

Vltimo somnus conciliatur detentis in cerebro spiritibus animalibus, quo minus possint ad sensus instrumenta liberè permeare: Quod perficitur unguento Populeo, naribus & fronti illito. Item pomo, aut spongia Hypnotica, de quibus alibi.

XXXIX.

Verum, si neque his vigiliæ cessaverint,

&

& aliquæ jectigationes, & leues tremores in manibus obseruentur, timor est, ne humor morbosus, aut vapor jam sursum rapiatur: Quoniam caput exsiccatum, & calefactum præ viglia facilè suscipit, & ab inferioribus trahit. Evidentius erit periculum, si forsan aliquantulum dormierit, & turbatus excitetur, aut inter dormiendum loquatur: Providendum erit huic periculo omni arte, ligaturis, frictionibus, cucurbitulis, clysteribus, vesicantibus reduplicatis, si forsan jam apposita fuerint, & tandem oxyrrolrodino tonso capiti apposito.

XL.

In hoc casu à quibuscunque somniferis intus exhibitis, præsertim ab Opiatis prorsus abstinete, ne dum quietem quæritis, in contrariam affectionem ægrum deducatis: Raptis namque vi soporiferi, ac virosi medicaminis sursum caliginosis vaporibus impensè repletur caput, & in profundum soporem, aut immedicabilem typhomaniam facilè delabitur. Quapropter in curandis vigiliis, quæ has febres comitari solent, estote vigilantissimi, ut ad unguem sciatis distinguere occasiones exhibendi somnifera, vel ab eis abstinendi. In quem errorem satis infeliciter impegisse quosdam, non semel observastis. Notate benè quæ in præcedentibus Aphoris. exarantur circa vigilias, vel meras, vel pravis vaporosis symptomatibus associatas.

Quod

XLI.

Quod si jam delirare inceperit, curbitulas iuris affigere oportebit, easque scarificare, & plurimum sanguinis extrahere: Si verò neque his conquiescat delirium, & adhuc perseueret violentius, derivantibus est agendum; Affigendæ erunt cucurbitulæ ceruici & brachiis, & una supra nucham, [seu primam vertebram] scarificanda, & si adhuc præsentia sit sanguinis, poterunt cucurbitulæ, quæ brachiis affiguntur, in parte, superiori nempe, scarificari: Compertum enim habetur maximi esse momenti in hoc malo hoc remedium.

XLII.

Verùm si delirium adhuc non quieverit, conjectandum est aliquid jam esse in capite firmatum, & receptum, cui non sufficiunt revulsiones, derivationes aut repellentia; sed ad ea, quæ à capite ipso evacuant deveniendum.

XLIII.

Quomobrem antequam in veram phrenitidem malum degeneret, oportebit frõtis vena, aut nasi incisa, quod caput receperit, evacuare, mox idem per ea auxilia, quæ insensibiliter evacuant, tenere: Ob id addere Oxyrrhodinis aliquid discussorium oportebit, velut est oleum Chamæmeli, & tantum ejus adjicere necessium erit, quantum symptoma hoc alijs auxilijs

non

non quieverit, donec solum utamur Chamæmelino cum modico aceto.

XLIV.

Deinceps verò ad ea, quæ actuali calore resolutionem moliuntur, deveniendum est; quem usum præstant arietis pulmones adhuc calentes naturali calore, quos à remissione caloris docoquere poteris denuò in aqua, adjectis floribus Chamæmeli, ut denuò applicentur, & pluries, adjectis floribus Chamæmeli, aut columbarum pulli, aut catuli per dorsum scissi, & pulveribus Santalorum inspersi, & Chamæmeli, à quibus tamen erit desistendum, si æger videatur à delirio quiescere.

XLV.

Sed inter truculentiora symptomata, quorum satellitio solet stipari tyrannus iste morbus, non est prætermittendus *lascivus furor uterinus*; quem ut semel cum admiratione observastis, sic potest sæpius contingere. Mulier illa, quæ decumbebat ad viam novam, malignè febricitans, circa undecimam diem abortum fecit, quantumvis mediocriter lochijs expurgata, in adeò turgentem coitus appetitum, seu potius impudicum uteri furorem incidit, ut pulso omni pudore (mulier alioq; inhonesta, & benè morigerata) quasi œstro percita, non solùm assistentes quoscunque in-

sectaretur ac solicitaret, sed petulanter apprehenderet, ac in compositis clunium motibus per lectum, quamvis ligata, agitaretur.

XLVI.

Præter naturale temperamentum biliosum, & adustum subfuscæ mulieris, putrescentes malignè, & acerrimè halitus ad cerebrum delati, & in locis muliebribus pruritum simul ingentem excitantes, desipientiam istam pepererunt, quæ per multos dies perseverans, tandem sanguine largiter à pede misso, fotibus, frictionibus, cucurbitulis, ecstrophiis, ac glyceis pessariis (quibus corrupti seminis: non parua quantitas rejecta,) tandem convenienti exhibito cathartico perfectè curata est.

XLVII.

Solet etiam non minus negotium facessere importuna somnolentia & propensio ad somnum, quæ non minus grave malum minatur, quam vigilia: Vt enim hæc phrenitidem, illa lethargum, præsertim si morbosus apparatus fuerit pituitosus, aut cum humorum crudorum, & crassorum copia; Isti, dum calescunt, sursum halitus densos, & caliginosos protinus transmittunt, qui non raro lethargum efficiunt. Quapropter & his quamprimùm succurrendum, iisdem ferme auxiliis quæ pro evitãda phrenitide proposuimus, sed frequentiùs

tiùs & pertinaciùs adhibitis. Omni arte excitandæ sunt facultates animales, avulsis pilis, & distortis digitis pedum aut manuum, ut dormire non permittantur. Oxyrrhodina ea sint, quæ in resolutione phrenitidis proposuimus, nimirum quæ oleum Chamæmelinum à principio recipiant. Cucurbitula pariter scarificata supra primas colli vertebras est singulari auxilij.

XLVIII.

Hirudines affigantur venis sedalibus: quod auxilium in prædominio humorum crudorum & crassorum, à quibus ista accidentia dependent, tantum valet, quantum in phrenitide surarum scarificationes ex usu esse diximus. Si neque istis somnus excutiatur, sternutamentis utendum erit, & alijs similiter remedijs, quæ in capite de lethargo, & soporosis affectibus à cunctis practicis describuntur.

XLIX.

Præterea solent, qui ista febre maligna laborant, tentari *parotidibus*, aliquando bono omine, aliquando non. Caput robustum, & validum tentat se exonerare, si vires consliterint, ut per parotides possit educi materia morbifica: Suppuratis & expurgatis parotidibus, liberantur ægrotantes crisi quadam imperfecta: si verò fractis viribus supervenerint, ægrum potius jugulant

gulant, & conatus naturæ irritos ostendunt. Quapropter, & motus iste naturæ juvandus est, moliendum, ut quamprimùm ad augmentum properent, sed simul cum aliqua materiæ discussione, ne si plus, quam par sit, materiæ peccantis attrahatur, laborans suffocationis periculum subeat.

L.

Itaque si vires permittant, quamprimùm apparentibus parotidibus, erit mittendus sanguis ex cephalica, in quantitate mediocri: sin minus, cucurbitulas scarificatas brachio ejusdem partis, aut scapulis affigere oportet, & mox adhibere, quæ citra maximam attractionem discutiendi vires obtinent. Vt oleum Chamæmelinum tepidum, cum lana sepius adhibitum, axungia galline, aut modicum unguenti Dialtheæ; quod si ista profuerint, perseverandum est, donec ex toto parotides evanescant.

LI.

Sin minùs, emplastro suppurante uti oportet, quod fiet ex oleo de semine Lini, Chamæmelino, Croco, & vitellis ovorum, ut Galenus 3. pharmacorum secundùm locos, cap. de parotidibus utitur, quæ mitigandi, & leniendi dolores vires obtinent.

LII.

Sicut in aliis, quæ lentè prorumpunt, aut

pesti-

pestilentes sunt, attractoriis uti oportet, & cucurbitis eadem parte affixis.

LIII.

Quod si tantum creverit parotis, aut tam venenosa sit, ut laborans de suffocatione periclitetur, antequam natura, aut discussioni, aut suppurationi sufficiat, consultissimum est candenti auro, aut ferro aliquo levi illam unico foramine aperire, ut veneni vis, aut immodica humorum copia facilius exspiret. Quo sanè auxilio plurimos veluti deploratos sanitati fuisse restitutos compertum est.

LIV.

Fœda *Phthiriasis* non rarò etiam hunc morbum comitatur, malo certo omine, ut dictum est supra, si in principiis appareat, nisi purgatione debelletur, remedium non habet, ut contigit famulo pharmacopolæ ad D. Zenonem, qui quarta die apparente Phthiriasi, sexta misere extinctus est. Cum enim ad ingentem putredinem, & malignitantem sequatur, vix resistendo sunt miseri languentes: Et quamvis expurgatione timeri meritò possit palindromia maligni succi ad interiora, tentari tamen debet in periculoso casu. Nec minus tentandum purgatione phthiriasim tollere, quàm multos sudores per somnum factos: sed hic purgatione sola, illic mixtis semper

per validissimis alexipharmacis, & frictionibus externis versus cutem, motum vaporum, qui à sanguine putri elevantur, ex quibus pediculi pullulare solent, cientibus.

LV.

Quæ in morbi declinatione accidit, ex se lethalis esse non solet, incipiente jam natura coctionibus morbum vincere; tædio tamen, & foeditate languentes excruciat; nec finit quietem habere. Remedia securius adhiberi possunt; expurgandum erit corpus habita præcipui morbi, & ejus temporis ratione; viscera roboranda, & sanguis putredinali dispositione infectus omni studio emundandus.

LVI

Specificum remedium in destruendis radicitus pediculis Mercurius est, tùm intus, tùm extra applicatus; potest namque sine præcedentis morbi suspicione, lavari cutis aqua ista Mercuriali: paretur *decoctum ex Staphide agria, Fumaria, Scabiosa, Lupinis, aut similibus*; vel usurpetur succus, alterutrius horum simplicium; vel aquæ eorum stillaticiæ, cum quibus in phiala optimè agitetur per horæ ad minus spatium *Mercurius*; separato postmodum liquore utimini levi spongia eo imbuta, ut cutis leviter madefiat: Intus *dulci Mercurio* nihil mirabilius. Si in

non solum roborantur nobiliora viscera & massa sanguinea, ichorosa, ac putri labe coinquinata expurgatur, sed affectus omnes cutanei, in quos per difficiles iudicationes terminari solet iste morbus, propter materiæ peccantis, nunquam satis bene concoctæ visciditatem, quæ extremæ cuti adhærescens, eam acri exedit prurigine, & fœda ac furfuracea contaminat scabie, apprimè delentur. Quod loco citato scripsit Gal. his verbis: *Acute ceu squama abscedit, ac decidit extima cutis* [quam Græci vocant ἐπιδερμίδα] *ad quam sistuntur ac retinentur crassi terreiq; humores ad cutem protrusi, à quibus quidem psoræ, lepræ, & elephantes nascuntur.* Nobili Cantabro Izaguertio, quem olim curavimus, post malignum morbum illud contigit, ut tota epidermis abscederet à cute, non quidem in furfures, aut squamulas, sed in lora oblonga, quæ à toto dorso uno tractu evellebantur. Acris & subtilis, viscida tamen materia hoc effecerat, ut exuvium seu senectam, serpentis adinstar, convalescendo immutaret.

LIX.

Sed si contingat acrem istam materiam in cutem capitis deponi, *defluvium capillorum* sequitur, quasi per abscessum, interno capite in cutem, & radices capillorum extrudente sua recrementa: Vnde sæpè fit, ut qui ex hoc morbo impensius

delirarunt, ſuperveniente capillorum defluvio liberentur, eò magis, ſi aliæ magis aptæ evacuationes conjungatur: Vt contigit Dexippo, qui poſt defluvium capillorum, & urinam ſimul copioſam, & craſſam ſubſidentiam habentem, à delirio liberatus eſt, 6. Epid. ſect. 6. text 21. In convaleſcentibus igitur inplurimum hoc ſequitur ſalubre virium, quod non illicò adſtringentibus reprimendum, ne maligni halitus iterum intus ſe condant; ſed cunctandum, donec cerebrum longo defluvio fuerit ſatis exoneratum. Tunc ex Coſmetica quærite remedia, ut ſuppleat ars, quod morbus abſtulit.

FINIS.

IN-

INDEX.

A

B

Dolor

G

H

I

L

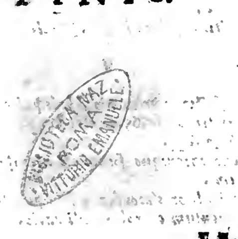
M

N

P

Som-

FINIS.

7.